

Evropsko teritorialno sodelovanje

2007 – 2013

Jugovzhodna Evropa (JVE)

*Program transnacionalnega sodelovanja za evropsko območje na
prehodu v integracijo*

Operativni program

Različica 3.0

9. maj 2007

VSEBINA

4.	Programska strategija	4
4.1	Cilji in prioritetne osi programa sodelovanja	4
4.2	Izvedbena načela	13
4.2.1	Opazni in konkretni projekti sodelovanja	13
4.2.2	Kakovost partnerstev	14
4.2.3	Proaktivna priprava projektov, ki presega »odprti« razpisni postopek	15
4.3	Uporaba načel EU	15
4.3.1	Načelo: Pospeševanje trajnostnega razvoja	16
4.3.2	Načelo: Pospeševanje enakih možnosti in nediskriminacije	16
4.3.3	Načelo: Subsidiarnost	17
4.4	Količinska opredelitev ciljev	17
4.5	Skladnost in komplementarnost z drugimi politikami in programi	22
4.5.1	Skladnost s politikami Skupnosti	22
4.5.2	Komplementarnost z drugimi programi in ukrepi, ki se financirajo iz strukturnih skladov, IPA, ENPI, EAFRD in EFF	24
4.6	Glavne ugotovitve predhodnega vrednotenja in strateške okoljske presoje	26
4.6.1	Glavne ugotovitve predhodnega vrednotenja	26
4.6.2	Glavne ugotovitve celovite presoje vplivov na okolje	33
4.7	Okvirna členitev po kategorijah na ravni programa	40
5.	Prioritetne osi	42
5.1	Prioritetna os 1: Pospeševanje inovacij in podjetništva	43
5.1.1	Razvoj tehnološke in inovacijske mreže na določenih področjih	45
5.1.2	Razvoj ugodnega okolja za inovativno podjetništvo	47
5.1.3	Izboljšanje in omogočanje okvirnih pogojev za inovacije	48
5.2	Prioritetna os 2: Varovanje in izboljšanje okolja	50
5.2.1	Celostno gospodarjenje z vodami in transnacionalno preprečevanje poplav	51
5.2.2	Izboljšati preprečevanje okoljskih tveganj	53
5.2.3	Spodbujanje sodelovanja pri upravljanju naravnih dobrin in zavarovanih območij	54
5.2.4	Spodbujanje učinkovite rabe energije in učinkovitosti virov	55
5.3	Prioritetna os 3: Izboljšanje dostopnosti	57
5.3.1	Boljše usklajevanje pri pospeševanju, načrtovanju in delovanju primarnih in sekundarnih prometnih omrežij	59
5.3.2	Razvoj strategij za razreševanje "digitalnega razkoraka"	60
5.3.3	Izboljšanje okvirnih pogojev za multimodalne platforme	62
5.4	Prioritetna os 4: Razvoj transnacionalnih sinergij za območja trajnostne rasti	64
5.4.1	Obravnava kritičnih problemov, ki pestijo velemestna območja in regionalne sisteme poselitve	66
5.4.2	Spodbujanje uravnoteženega vzorca privlačnih in dostopnih območij rasti	68
5.4.3	Spodbujanje uporabe kulturnih vrednot za razvoj	70
5.5	Prioritetna os 5: Tehnična pomoč za podpiranje izvedbe in krepitev zmogljivosti	72

Tables, Figures and Maps

Tabela 1: Dodeljena finančna sredstva prioriternih osi	10
Tabela 2: Sistem ciljev	11
Tabela 3: Podsklop predhodno količinsko opredeljenih kazalnikov DOSEŽKOV za operativni program	17
Tabela 4: Podsklop predhodno količinsko opredeljenih kazalnikov REZULTATOV za prioriternne osi in območja posegov	21
Tabela 5: Skladnost med prioritetami v NSRF/SDF in operativnimi programom Jugovzhodna Evropa	25
Tabela 6: Koraki v postopku in časovni potek	33
Tabela 7: Vsebina Okoljskega poročila v skladu s 5. členom in Prilogo I Direktive SEA	34
Tabela 8: Priporočila Okoljskega poročila	37
Tabela 9: Okvirna členitev po kodah za prioriternne teme na ravni programa (v skladu s Prilogo I Izvedbene uredbe Komisije)	40
Tabela 10: Okvirna členitev po kodah za financiranje in območje na ravni programa (v skladu s Prilogo I Izvedbene uredbe Komisije)	41
Slika 1: Logična shema programskih ciljev in prioriternih osi (ažurirana)	4
Slika 2: Opredelitev rezultatov glede na projektno logiko posegov	19
Slika 3: Ustvarjanje rezultatov, zbiranje pri internem nadzoru, izbira kazalnikov za operativni program.	20
Slika 4: Prioriternne osi in območja posegov	42

² Novo programsko obdobje, 2007 – 2013: Metodološki delovni dokumenti, Delovni dokument št. 2, 1. junij 2006

4. Programska strategija

4.1 Cilji in prioritetne osi programa sodelovanja

Programska strategija je rezultat vzajemnega vpliva naslednjih elementov:

- **Strateških odločitev EU**, kot so določene v Strateških smernicah Skupnosti o koheziji (2006/702/ES)
- **Posebnih potreb in izzivov** območja sodelovanja Jugovzhodne Evrope, kot so predstavljeni v analizi in v analizi prednosti in pomanjkljivosti, priložnosti in nevarnosti (SWOT) v pričujočem dokumentu
- **Obseg in omejitve** Programa transnacionalnega sodelovanja Cilja 3, kot so navedene v ustreznih uredbah (npr. Uredba št. 1080/2006)

Ti elementi označujejo okvir strategije in opredeljujejo umestitev **globalnih in posebnih ciljev ter ustreznih prioritetnih osi operativnega programa**.

Programska strategija je zgrajena na **enem globalnem cilju, treh posebnih ciljih ter izvedbenih načelih**, ki bodo doseženi z izvedbo **petih prioritetnih osi**.

Slika 1: Logična shema programskih ciljev in prioritetnih osi

Globalni cilj		Posebni cilji	Prioritetne osi
		Pospeševanje inovacij, podjetništva, ekonomije znanja in informacijske družbe s konkretnim sodelovanjem in vidnimi rezultati.	P1: Pospeševanje inovacij in podjetništva
Izboljšanje procesa teritorialne, gospodarske in socialne integracije in prispevek h koheziji, stabilnosti in konkurenčnosti z razvojem transnacionalnih partnerstev in skupnih aktivnosti v zvezi z zadevami strateškega pomena .		Izboljšanje privlačnosti regij in mest ob upoštevanju trajnostnega razvoja , fizične dostopnosti in dostopa do znanja ter kakovosti okolja s celostnim pristopom ter konkretnim sodelovanjem in vidnimi rezultati.	P2: Varovanje in izboljševanje okolja
			P3: Izboljšanje dostopnosti
			P4: Razvoj transnacionalnih sinergij za območja trajnostne rasti
		Spodbujanje integracije s podporanjem uravnoveženih zmožnosti za transnacionalno teritorialno sodelovanje na vseh ravneh	P5: Tehnična pomoč za podporanje izvedbe in krepitev zmogljivosti
Pospeševanje trajnostnega razvoja	Pospeševanje enakih možnosti in nediskriminacije	Opazni in konkretni projekti sodelovanja, garancija za kvalitetna partnerstva, aktivno razvijanje projektov, ki presega odprte razpisne postopke	
Uporaba načel EU		Izvedbena načela	

Programska strategija določa **skladno skupno teritorialno strategijo** za območje sodelovanja Jugovzhodne Evrope, kar pojasnjuje glavne cilje in prioritete, ki se bodo izvajale.

Globalni programski cilj:

Program bo izboljšal **proces teritorialne, gospodarske in socialne integracije** in prispeval h **koheziji, stabilnosti in konkurenčnosti** z razvojem **transnacionalnih partnerstev** in **skupnih aktivnosti** v zvezi z **zadevami strateškega pomena**.

Globalni cilj je v skladu s Strateškimi smernicami Skupnosti o strateški osredotočenosti transnacionalnega programa sodelovanja, ki obravnava potrebo po **stabilnosti** območja sodelovanja Jugovzhodne Evrope in se navezuje na spoznanja, pridobljena v obdobju 2000 – 2006.

Jugovzhodna Evropa predstavlja edinstveno krajino za izboljšanje integracije, konkurenčnosti in posledično teritorialne kohezije. To območje je najbolj raznoliko, heterogeno in kompleksno transnacionalno območje sodelovanja v Evropi in zajema 17 držav (ali njihovih regij).

Cilj teritorialne kohezije zahteva uveljavitev politike, ki bi obravnavala **konkurenčnost IN integracijo** hkrati. Za doseganje **teritorialne kohezije** programskega območja ti dve politiki ne smeta biti v nasprotju, temveč se morata v resnici dopolnjevati.

Konkurenčna sposobnost pomeni izkoriščanje in razvijanje gospodarskih prednosti in možnosti ob izkoriščanju teritorialnega kapitala in razvijanju polov rasti.

Integracija pomeni odstranjevanje pregrad, ki ovirajo prosto gibanje, izgradnjo omrežij in večanje vzajemnega delovanja in sodelovanja.

Zgoraj navedene opredelitve politik so **tesno povezane** med seboj. Izkoriščanje gospodarskih prednosti zahteva razvoj vzajemnega vplivanja in sodelovanja, izkoriščanje teritorialnega kapitala predpostavlja odstranitev pregrad, medtem ko razvoj polov rasti predpostavlja mrežno povezovanje vseh ustreznih deležnikov, če želijo igrati vlogo na integriranih svetovnih trgih.

Stičišče med konkurenčnostjo in integracijskimi politikami je **teritorialna kohezija**. Teritorialna kohezija pomeni zmanjšanje regionalnih neskladij, usklajevanje povezanih sektorskih politik in doseganje dodane vrednosti v primerjavi z rezultati, pričakovanimi pri izvedbi posameznih programov in pobud. Z drugimi besedami, teritorialna kohezija v Jugovzhodni Evropi je **več kot le seštevek** vseh nacionalnih in regionalnih politik udeleženih regij in držav.

Program zavzema **pristop skupnih izzivov**, pri čemer se osredotoča **predvsem na tematska vprašanja in ne le na geografski pristop**. V skladu z zahtevami 6. člena Uredbe ESRR (1080/2006) program opredeljuje strateška tematska vprašanja (zadeve strateškega pomena), ki so pomembna za območje sodelovanja in ki jih je treba reševati z večnivojskimi transnacionalnimi aktivnostmi. Ta tematska vprašanja so še naprej podrobno opredeljena do posebne **ravni območij posegov**.

Učinkovito transnacionalno sodelovanje v celotnem programskem območju je mogoče doseči le s spodbujanjem partnerstva z **jasnimi večnivojskimi in tematskimi pristopi**, ki imajo za posledico visoko kakovostne in v rezultate usmerjene transnacionalne projekte strateške narave, ki so pomembni za programsko območje

Druga posledica tega pristopa je, da program podpira tudi – vendar ne izključno – prizadevanja, ki so osredotočena na večja **transnacionalna geografska območja**, kot so povodja, prometni kori-

dorji ali območja policentričnega razvoja in imajo očiten pozitiven vpliv nanje. Ta poudarek je za program še zlasti pomemben, ker so transnacionalna geografska območja lahko zelo pomembna za celosten gospodarski, družbeni in okoljski razvoj, vendar praviloma niso predmet drugih programov, kot na primer čezmejnih ali medregionalnih programov ali programov medregionalnega sodelovanja.

Zgoraj omenjene **zadeve strateškega pomena**, ki jih je treba obravnavati, so povzete v posebnih programskih ciljih:

Posebni programski cilj 1:

Program bo s konkretnim sodelovanjem in opaznimi rezultati pospeševal **inovacije, podjetništvo, ekonomijo znanja in informacijsko družbo**.

Ta cilj poudarja čisto »strategijo pospeševanja«, ki združuje in krepi prednosti in možnosti Jugovzhodne Evrope, opredeljene v SWOT. Ta cilj je v skladu s prioriteto 2 Strateških smernic Skupnosti.

Posebni programski cilj 1 je močno – vendar ne izključno – povezan s prioritetskimi osmi 1, 3 in 4.

Argumenti za Posebni programski cilj 1 so:

- Zahteve Lizbonske agende (okvir EU), ki naj bi jih uveljavili v vseh evropskih programih;
- Primerjalna prednost mnogih držav Jugovzhodne Evrope so »nizke plače«. Ta prednost bo v nekaj letih izginila. Treba je vlagati v inovacije;
- Ustanove za bazične raziskave obstajajo in zadovoljivo izobražujejo. Vendar pa bodo ti visoko izobraženi strokovnjaki zapustili območje, če ne bo primernih priložnosti za zaposlitev;
- Poli rasti obstajajo v urbanih središčih. Treba bi jih bilo spodbujati. Ta regija ima najvišje stopnje rasti v območju in naložbe v inovacije bodo pomagale vzdrževati to stanje;
- Nezačeta ali slabo razvita informacijska infrastruktura ter infrastruktura znanja v tem območju se soočata s stalno naraščajočim povpraševanjem. Poseg v tej smeri zato lahko neposredno in opazno spremeni potek razvoja tega območja;
- Naložbe v raziskave, tehnologijo in inovacije so močno polarizirane v zahodni rob programskega območja. S transnacionalnimi ukrepi bi bilo treba zagotoviti mehanizme za razpršitev naložb;
- Za programsko območje so značilne številne majhne države. Inovacije potrebujejo določeno kritično maso (kapitala, človeških virov, znanja, omrežij). To je skoraj nemogoče doseči v posameznih državah in zato se priporočajo transnacionalne aktivnosti.

Posebni programski cilj 2:

Program bo s celostnim pristopom, konkretnim sodelovanjem in opaznimi rezultati izboljšal **privlačnost regij in mest** ob upoštevanju **trajnostnega razvoja**, fizične **dostopnosti** in dostopa do znanja ter **kakovosti okolja**.

Ta cilj ponuja uravnoteženo mešanico razvoja in ohranjanja s pomočjo elementov za strukturiranje, stabilizacijo in preventivo, usmerjenih neposredno v slabosti in nevarnosti, ugotovljene z analizo SWOT. Ta cilj je v skladu s prioriteto 1 Strateških smernic Skupnosti.

Posebni programski cilj 2 zasledujejo predvsem prioritete osi 2, 3 in 4.

Argumenti za posebni programski cilj 2 so:

- Evropski trendi kažejo, da so neka območja in mesta privlačna, kadar so dolgoročno zagotovljene možnosti za zaposlovanje in kakovost življenja. V programskem območju ležijo privlačni predeli pretežno na obrobju, medtem ko v središču obstajajo krizna žarišča z veliko koncentracijo gospodarskih, socialnih in okoljskih problemov. Sedanji poli rasti so zgoščeni, potencialna območja rasti morajo ponovno opredeliti svojo vlogo, manjša središča pa nazadujejo. Teh problemov se ni mogoče lotevati samo na nacionalni ravni. Transnacionalne aktivnosti predstavljajo podporo za nacionalne in regionalne strategije;
- Uravnotežena porazdelitev konkurenčnih področij rasti po celotnem območju skupaj z močnimi notranjimi in zunanjimi funkcionalnimi povezavami velja za nujen predpogoj za razreševanje regionalnih neskladij. Za pospeševanje policentričnega razvoja so tako potrebna dobro razporejena in močna vozlišča ter dinamični tokovi in vzajemni vplivi med njimi. To pa ne sme biti zoženo le na področje gospodarstva. Vozlišča se razvijajo in rastejo na križiščih kultur, zato mora biti kulturna izmenjava in promocija živ element;
- Razvoj in rast sta odvisna od učinkovitih zvez z evropskimi in svetovnimi trgi. Čeprav je programsko območje obkroženo z morji, so zveze med pristanišči in od morja odrezanimi predeli slabe. Izkoriščanje obalnih območij in pristanišč je ključnega pomena za integracijo v svetovni trg;
- Večje spremembe so bile opažene na okoljskem področju. Zaradi nazadovanja industrije se je zmanjšala splošna stopnja onesnaženosti, vendar pa so viri onesnaževanja in kritične točke zdaj številnejše in nenadzorovane. Zaradi predvidene gospodarske rasti in s tem povezane stopnje potrošnje so potrebni ustrezni ukrepi. Učinkovitost takih ukrepov pa je omejena, če se uporabljajo le na nacionalni ravni, ker se onesnaževanje ne ustavi na mejah;
- Za to območje je značilno veliko število držav z razdrobljeno infrastrukturo, prekinjenimi omrežji in naravnimi viri, ki potekajo prek več držav. Pod temi pogoji so nujne transnacionalne aktivnosti, ki lahko zagotovijo okvir za usklajevanje.

Posebni programski cilj 3:

Program bo spodbujal **integracijo** s podpiranjem **uravnoveženih zmožnosti** za **transnacionalno teritorialno sodelovanje** na vseh ravneh.

Ta cilj obravnava osnovne potrebe za razvoj strateških dejavnosti v nekem geografskem območju, za katero so značilni različni okvirni pogoji za transnacionalne, večnivojske in medsektorske ter v izvedbo usmerjene oblike sodelovanja. Cilj je doseči boljše in uravnotežene okvirne pogoje za transnacionalno sodelovanje v vseh udeleženih regijah Jugovzhodne Evrope. Okvirni pogoji vključujejo dejavnosti ozaveščanja, oblikovanje skupne identitete, razvoj metodologij in orodij za prepoznavanje prostorskih potencialov. Ta cilj je v skladu s Strateškimi smernicami Skupnosti (poglavje 2.5: Transnacionalno sodelovanje).

Posebni programski cilj 3 si prizadeva doseči predvsem – vendar ne izključno – prioriteta os 5.

Argumenti za posebni programski cilj 3 so:

- V nasprotju z drugimi programi so za območje sodelovanja značilna skrajna neskladja, ki jih še pogloblja razlikovanje med državami članicami in tretjimi državami. Razvoj zmožnosti za transnacionalno sodelovanje s tem postane **sam po sebi cilj**;
- **Glavni izzivi** v programskem območju so na primer: upravna razdrobljenost, nenatančna vloga potencialnih deležnikov, omejen pomen dosedanjega transnacionalnega sodelovanja in zapletena izvedba zaradi velikega števila regulativnih okvirov.

Cilji prioriteten osi

Globalni in posebni cilji operativnega programa se bodo uresničevali preko **petih prioriteten osi**. Te prioritete osi na različne načine prispevajo k posebnim programskim ciljem.

Prioritetne osi 1, 3 in 4 prispevajo k pospeševanju **inovacij, podjetništva, ekonomije znanja in informacijske družbe** s posegi v inovacijska omrežja, omogočanjem okoljskih in okvirnih pogojev, z obravnavanjem »digitalnega razkoraka« v transnacionalnem merilu ter z razvojem sinergij vele mestnih območij kot **primus locus** za doseganje posebnega programskega cilja 1.

Prioritetne osi 2, 3 in 4 prispevajo k posebnemu programskemu cilju 2 za izboljšanje **privlačnosti regij in mest** ob upoštevanju **trajnostnega razvoja**, fizične **dostopnosti** in dostopa do znanja ter **kakovosti okolja** s posegi na področju gospodarjenja z vodo, preprečevanja okoljskih tveganj, upravljanja zavarovanih območij in učinkovite rabe virov, usklajevanjem razvoja omrežij za zagotavljanje dostopnosti ter s skupnimi pristopi k problemom in potencialom rasti ter vele mestnih območij.

Nenazadnje si prioriteta os 5 prizadeva za uravnovežene zmožnosti za transnacionalno teritorialno sodelovanje na vseh ravneh, kot je izraženo v posebnem programskem cilju 3.

Končno so prioritete osi v skladu s tematskimi področji, določenimi v 6. členu Uredbe (ES) št. 1080/2006 in se ujemajo s Strateškimi smernicami Skupnosti o koheziji (2006/702/EC), kolikor zadevajo teritorialno razsežnost kohezijske politike.

Prioritetna os 1 “Pospeševanje inovacij in podjetništva” mora prispevati posebej k prihodnjemu razvoju Jugovzhodne Evrope kot prostora za inovacije. Cilj prioritetne osi 1 je pospeševati inovacije, podjetništvo in ekonomijo znanja ter izboljševati integracijo in gospodarske odnose v območju sodelovanja.

Ta cilj prioritetne osi 1 je mogoče doseči z doseganjem operativnih ciljev, ki se nanašajo na razvoj tehnoloških in inovacijskih mrež, spodbujanje ugodnega okolja za inovativno podjetništvo in izboljševanje okvirnih pogojev za inovacije.

Prioritetna os 2 “Varovanje in izboljšanje okolja” mora prispevati k izboljševanju okoljskih pogojev in k boljšemu upravljanju zavarovanih in drugih naravnih/polnaravnih območij. Cilj prioritetne osi 2 je odpraviti omejitve, ki jih postavljajo nacionalne pregrade, predvideti bodoče nevarnosti in možnosti za okolje ter oblikovati skupne transnacionalne aktivnosti za varstvo narave in ljudi.

Ta cilj prioritetne osi 2 je mogoče doseči z doseganjem operativnih ciljev, ki se nanašajo na celostno gospodarjenje z vodami ter preprečevanje in obvladovanje poplav, preprečevanje naravnih tveganj, gospodarjenje z naravnimi viri ter pospeševanje virov energije in učinkovite rabe energije.

Prioritetna os 3 “Izboljšanje dostopnosti” mora prispevati zlasti k izboljšanju dostopa lokalnih in regionalnih soudeležencev do evropskih omrežij. To vključuje tako fizično infrastrukturo kot dostop do informacijske družbe. Cilj prioritetne osi 3 je spodbujati usklajene priprave za razvoj omrežij za zagotavljanje dostopnosti ter podpiranje multimodalnosti.

Ta cilj prioritetne osi 3 je mogoče doseči z doseganjem operativnih ciljev, ki se nanašajo na usklajevanje pri pospeševanju, načrtovanju in delovanju primarnih in sekundarnih prometnih omrežij, razvoj strategij za razreševanje »digitalnega razkoraka« ter izboljšanje okvirnih pogojev za multimodalne platforme.

Prioritetna os 4 “Razvoj transnacionalnih sinergij za območja trajnostne rasti” mora prispevati k uravnoteženim in policentričnim vzorcem programskega območja.

Cilj prioritetne osi 4 je razviti in izvesti celostne strategije za vele mestna območja in regionalne poselitvene sisteme, optimizirati policentrične strukture programskega območja ter uporabiti kulturne vrednote za trajnostni razvoj.

Prioritetna os 4 izkazuje poseben medsektorski značaj in čvrsto povezuje gospodarska, okoljska, socialna in vladna vprašanja.

Cilj prioritetne osi 4 je mogoče doseči z doseganjem operativnih ciljev, ki se nanašajo na izzive kritičnih problemov, ki pestijo vele mestna območja in regionalne poselitvene sisteme, spodbujanje uravnoteženega vzorca privlačnih in dostopnih območij rasti ter spodbujanje kulturnih vrednot kot razvojne prednosti.

Prioritetna os 5 “Tehnična pomoč za podpiranje izvedbe in krepitev zmogljivosti” mora prispevati k nemoteni izvedbi programa in hkrati omogočiti programskim telesom, deležnikom, predlagateljem projektov in končnim upravičencem, da v celoti izkoristijo možnosti, ki jih ponuja Cilj 3 Evropskega teritorialnega sodelovanja in zlasti transnacionalno sodelovanje.

Cilj prioritetne osi 5 je podpirati izvajanje programa in zvečati zmogljivosti institucij in upravičencev v programskem območju.

Cilj prioritete osi 5 je mogoče doseči z doseganjem operativnih ciljev, ki se nanašajo na zagotovitve osrednje uprave za potrebe izvajanja programa ter izvedbe spremljajočih dejavnosti s ciljem podpreti nastanek in izvedbo visokokakovostnih in v rezultate usmerjenih transnacionalnih projektov in partnerstev.

Dodeljena finančna sredstva po prioritetah oseh

Zaradi sistematike programskih ciljev, notranje povezanosti programa in velike raznolikosti programskega območja je **potrebno uravnoteženo razporejanje** razpoložljivih finančnih sredstev. Razporeditev finančnih sredstev, predstavljena v tabeli, odraža ravnovesje med interesi udeležencev v programu in okvirjem kohezijske politike EU.

Tabela 1: Dodeljena finančna sredstva prioritetah oseh

Prioritetne osi	Delež proračuna (sredstva ESRR, zaokrožena števila)
P1: Pospeševanje inovacij in podjetništva	21%
P2: Varovanje in izboljšanje okolja	26%
P3: Izboljšanje dostopnosti	27%
P4: Razvoj transnacionalnih sinergij za območja trajnostne rasti	20%
P5: Tehnična pomoč za podpiranje izvedbe in krepitev zmogljivosti	6%

Tabela 2: Sistem ciljev

Globalni programski cilj	Posebni programski colji	Cilji prioriternih osi (ustrezni rezultati so navedeni v količinski opredelitvi)	Operativni cilji (ki ustrezajo območjem posegov, primeri dejavnosti so navedeni v posameznem območju posegov)
Program bo izboljšal proces teritorialne, gospodarske in socialne integracije in prispeval h koheziji, stabilnosti in konkurenčnosti z razvojem transnacionalnih partnerstev in skupnih aktivnosti v zvezi z zadevami strateškega pomena	1. Program sodelovanja bo s konkretnim sodelovanjem in opaznimi rezultati pospeševal inovacije, podjetništvo, ekonomijo znanja in informacijsko družbo	P1: Pospeševati inovacije, podjetništvo in ekonomijo znanja ter izboljševati integracijo in gospodarske odnose v območju sodelovanja (<i>P1 "Pospeševanje inovacij in podjetništva"</i>)	1. Razvijati tehnološke in inovacijske mreže na določenih področjih 2. Razvijati ugodno okolje za inovativno podjetništvo 3. Izboljševati okvirne pogoje za inovacije in jih omogočiti
	2. Program sodelovanja bo s celostnim pristopom, konkretnim sodelovanjem in opaznimi rezultati izboljšal privlačnost regij in mest ob upoštevanju trajnostnega razvoja , fizične dostopnosti in dostopa do znanja ter kakovosti okolja .	P2: Odpraviti omejitve, ki jih postavljajo nacionalne pregrade, predvideti bodoče nevarnosti in možnosti za okolje ter oblikovati skupne transnacionalne aktivnosti za varstvo narave in ljudi (<i>P2 "Varovanje in izboljšanje okolja"</i>)	4. Izboljšati celostno gospodarjenje z vodami ter preprečevanje poplav 5. Izboljšati preprečevanje naravnih tveganj 6. Spodbujati sodelovanje pri upravljanju naravnih dobrin in zavarovanih območij 7. Spodbujati učinkovito rabo energije in učinkovitost virov
	3. Program sodelovanja bo spodbujal integracijo s podpiranjem uravnoteženih zmožnosti za transnacionalno teritorialno sodelovanje na vseh ravneh	P3: Spodbujati usklajene priprave za razvoj omrežij za zagotavljanje dostopnosti ter podpiranje multimodalnosti (<i>P3 "Izboljšanje dostopnosti"</i>)	8. Izboljšati usklajevanje pri pospeševanju, načrtovanju in delovanju primarnih in sekundarnih prometnih omrežij 9. Razvijati strategije za razreševanje »digitalnega razkoraka« 10. Izboljšati okvirne pogoje za multimodalne platforme
		P4: Razviti in izvesti celostne strategije za velemestna območja in regionalne poselitvene sisteme, optimizirati policentrične strukture programskega območja ter uporabiti kulturne vrednote za trajnostni razvoj (<i>P4 "Razvoj transnacionalnih sinergij za območja trajnostne rasti"</i>)	11. Obravnavati kritične probleme, ki pestijo velemestna območja in regionalne poselitvene sisteme 12. Spodbujati uravnotežen vzorec privlačnih in dostopnih območij rasti 13. Spodbujati uporabo kulturnih vrednot za razvoj
		P5: Podpirati izvajanje programa in zvečati zmožnosti institucij in upravičencev v programskem območju (<i>P5 "Tehnična pomoč za podpiranje izvedbe in krepitev zmogljivosti"</i>)	14. Zagotoviti osrednjo upravo za izvajanje programa 15. Izvajati spremljajoče dejavnosti s ciljem podpreti nastanek in izvedbo visokokakovostnih in v rezultate usmerjenih transnacionalnih projektov in partnerstev

4.2 Izvedbena načela

Program bo podpiral »proces gospodarske in socialne integracije« območij s spodbujanjem **konkretnih in opaznih transnacionalnih projektov teritorialnega sodelovanja** in **visokokakovostnih partnerstev** v vseh prioritetnih oseh.

Za ta namen program oblikuje **posebne zahteve** v zvezi s pripravo opaznih in konkretnih projektov sodelovanja, možnostjo proaktivnega razvoja projektov ("ciljno usmerjeni razpisi") poleg »odprtega razpisnega postopka«, orisom možnih dejavnosti ter zagotavljanjem kakovostnih partnerstev.

Namen tega poglavja je zagotoviti:

- pomoč **prijaviteljem projektov** in
- pomoč telesom, odgovornim za **izbiro projektov**.

4.2.1 Opazni in konkretni projekti sodelovanja

V nasprotju s prevladujočimi programi in cilji EU teritorialno sodelovanje pogosto pesti **neoprijemljivost in nejasnost** dosežkov in rezultatov. Ob pogledu na dosežke **uspešnih projektov programa CADSES** postane jasno, da programsko območje zahteva izvedbo **konkretnih skupnih aktivnosti s pristopom, usmerjenim k rezultatom** in ne osredotočenim izključno na izmenjavo izkušenj in razvijanje mrežnih aktivnosti. **Kohezijska politika Skupnosti**, ki jo povzemajo strukturni skladi in Kohezijski skladi, **Instrument predpristopne pomoči** in **Evropska sosedska politika** ponujajo celovit okvir v tej smeri.

Medtem ko vrednost izmenjave izkušenj in razvijanja mrežnih aktivnosti ostaja nesporna, je treba dodatno spodbujati **tematsko sodelovanje na določenih področjih**. Temu vidiku bi bili v pomoč »**medsebojni pregledi**«, zlasti med **nastajanjem projektnih idej** in **oblikovanjem predlogov za projekte**. Tak proces lahko zajamči kakovostne projekte po načelu »**od spodaj navzgor**« z jasnimi transnacionalnim poudarkom na programskem območju.

Projekti bodo ustvarjali **koristne, uporabne, in prenosljive dosežke**, pri tem pa pripravili naložbe ter zagotovili konkretne primere infrastrukturnih naložb majhnega obsega kot otipljiv dokaz za učinkovitost metodologij in strategij, določenih na transnacionalni ravni, in njihove ponovljivosti.

Za to so potrebna visokokakovostna partnerstva in **večnivojski pristop** na ravni dejavnosti. Na transnacionalni ravni je le nekaj transnacionalnih politik in skoraj nobenih upravnih organov. Program deluje kot moderator za pristojne nacionalne in regionalne soudeležence pri vzpostavljanju partnerstev in premoščanju transnacionalne vrzeli. Ta vzorec se ponovi na sprejemnem koncu – običajno ni nobenih transnacionalnih medijev ali javnosti, na katere naj bi se obrnili, medtem ko so lokalni soudeleženci osredotočeni na svoje ozko operativno okolje. Torej morajo projekti na lokalni ravni vključevati usposobljene partnerje, ki imajo lahko pomembno vlogo in lahko ustvarijo dosežke z jasnimi in opaznimi vplivom. Program bi se moral zato osredotočiti na to, da projektom omogoči uporabljati večnivojski pristop, ki vsebuje različne poglede na isto temo.

V te namene Program transnacionalnega sodelovanja Jugovzhodna Evropa ponuja širok nabor priložnosti za sodelovanje. Obseg Cilja 3 in sredstev, ki so na voljo za ta program, postavljata nekaj omejitev. Vendar pa imajo ustvarjalci in prijavitelji projektov priložnost predlagati pravo mešanico

dejavnosti, da dosežejo posamezne projektne cilje in s tem prispevajo k ciljem programa na vseh ravneh.

Projekti bi lahko vključevali **dejavnosti, kot so** razvijanje mrežnih aktivnosti in izmenjava informacij, študije in operativni načrti, dejavnosti v zvezi z vzpostavljanjem institucij in usposabljanjem kadrov, promocijske dejavnosti, organizacija storitev, priprava in izvedba naložb, ki jih predlagajo transnacionalne strateške zasnove, vključno z naložbami v infrastrukturo, če je to primerno in upravičeno.

Popolnoma očitno je, da **nobena od teh dejavnosti** ne more služiti ciljem **kot »samostojna«** dejavnost. Te vrste dejavnosti so vedno **samo okvirne. Cilji so gonilo** transnacionalnega programa Jugovzhodna Evropa ter projektov, proizvedenih v okviru programa.

Naloga vsakega prijavitelja projekta in vsakega predlaganega posega je, da predstavi **ustrezno mešanico dejavnosti**, ki bo imela za posledico opazne dosežke, zagotovila izpolnitev predlaganih projektnih ciljev in prispevala k doseganju ciljev programa.

Vendar pa **opaznost ni povezana le s projekti**. Zahteva angažirano delovanje programskega **nadzornega sistema**, ki mora biti zmožno obroditi pomembne in celovite rezultate.

Poleg tega je od samega začetka predviden **stalen postopek ocenjevanja** na ravni Nadzornega odbora (MC) za zagotovitev ustreznega usmerjanja izvedbe programa s strani Nadzornega odbora.

4.2.2 Kakovost partnerstev

Partnerstva morajo:

- vključevati najmanj tri države iz programskega območja, od katerih mora biti ena država članica EU (podrobnosti so na voljo v poglavju 7.2.2 "Izbira projektov").
- temeljiti na ciljih
- biti usmerjena v izvedbo
- biti primerna in zagotavljati zahtevano »kritično maso«
- biti sposobna upravljati transnacionalna partnerstva in hkrati usposobljena za doseganje ciljnih tematskih rezultatov
- težiti k skupnemu učenju in vzajemnemu delovanju, pospeševati pretok informacij ter biti pripravljena razreševati nasprotja.

Izkušnje so pokazale, da **ni nobene univerzalne opredelitve dobrega partnerstva**. Partnerjem postavljajo zahteve cilji in narava posameznega projekta. Procesno usmerjeni projekti bodo imeli koristi od medsektorskih partnerstev. Strateški projekti zahtevajo za razreševanje pomembnih vprašanj in uporabo predlaganih uspešnih rešitev na terenu večnivojske pristope, ki vključujejo glavne nosilce odločitev. Vsem projektom koristi uravnotežena nacionalna zastopanost (izogibati se je treba neravnovesjem v partnerstvih, ki vključujejo na primer občine iz ene države in ministrstvo iz druge). In na koncu, partnerstva naj bodo **tako velika, kot je potrebno** za doseganje projektnih ciljev, hkrati pa **kolikor mogoče majhna**, da ostanejo obvladljiva in prožna. Partnerstva ne

smejo biti umetno »napihnjena« in jasno mora biti navedena razlika med partnerji, člani mreže in ciljnimi skupinami.

4.2.3 Proaktivna priprava projektov, ki presega »odprti« razpisni postopek

Prevladujoč način izvajanja programa je objava **odprtih razpisov**. Pri teh razpisih lahko transnacionalna partnerstva potencialnih upravičencev predložijo svoje predloge v skladu s prioritetskimi osi programa in z dodatnimi podrobnimi informacijami posameznih razpisov. Program spodbuja in podpira razvoj projektnih idej od spodaj navzgor.

Poleg tega in kot odziv na potrebo, da se okrepi strateški značaj programa ter njegova opaznost in da se združijo prizadevanja, program dodaja k vključevanju soudeležencev po prevladujočemu načelu od spodaj navzgor še **strateško komponento od zgoraj navzdol** ("ciljno usmerjeni razpisi"). Natančneje, program spodbuja in aktivno vodi razvoj številnih transnacionalnih projektov, ki imajo poseben strateški pomen za programske partnerje.

Priprava strateških projektov in opredelitev najbolj pomembnih vprašanj spada v vlogo, predlagano za prioriteto os 5 o tehnični pomoči. Na splošno programi transnacionalnega sodelovanja predstavljajo poseben izziv za tehnično pomoč. **Kaže, da je Jugovzhodna Evropa najbolj kompleksna med njimi, zlasti zaradi neskladij v zmogljivostih in izkušnjah med upravičenci in deležniki** pri ustvarjanju predvidenih strateških projektov. Ključni vidiki so obveščanje javnosti in sporočanje, priprava projektov in izbira projektov. Tehnična pomoč ponuja **orodja** (npr. tematske seminarje) za omogočanje pripravljalnih dejavnosti.

Poleg zgoraj opisanih splošnih zahtev se od teh projektov »od zgoraj navzdol« pričakuje, da bodo:

- dali izjemen prispevek k doseganju ciljev programa in prioritete osi v skladu z izvedbenimi načeli in z uporabo načel EU,
- obravnavali tematska vprašanja velikega pomena za območje sodelovanja,
- prispevali k integraciji prostora (npr. k sodelovanju velemestnih območij),
- zelo pomembni za politično agendo območja sodelovanja Jugovzhodne Evrope,
- vključevali strateško partnerstvo, ki združuje ključne soudeležence z zmožnostjo zagotoviti in tudi izkoristiti rezultate projektov,
- povezali program z drugimi programskimi območji, predvsem s območjem Srednje Evrope, območjem Alp, prostorom Črnomske sinergije (Black Sea Synergy) in območjem programa Mediteran (npr. preko raziskovalne mreže med temi območji).

Bolj **podroben opis** je na voljo v **poglavju 7.2** »Razvoj in izbira projektov«.

4.3 Uporaba načel EU

To poglavje obravnava načela EU v skladu s 16. in 17. členom Splošne uredbe in opisuje, kako bo program zasledoval te horizontalne cilje.

4.3.1 Načelo: Pospeševanje trajnostnega razvoja

Razvoj v tej regiji se odvija v zelo občutljivih območjih. Trajnost kot horizontalno načelo mora biti del vseh prioritet. Posebna točka obravnave je, ali se dejavnosti soočajo z različnimi zahtevami uporabnikov. Trajnostni koncepti se zahtevajo in uveljavljajo zlasti v regionalnem in okoljskem razvoju, nadaljnjem razvoju nacionalnih in naravnih parkov, pa tudi v sektorskih dejavnostih, npr. v turizmu, industriji prostočasnih dejavnosti in v tehnični infrastrukturi (energija). Namen načela trajnosti je zagotoviti ustrezne razvojne pogoje za živečo generacijo, ne da bi zmanjšali razvojne možnosti za prihodnje generacije. Da bi dosegli to točko, je treba upoštevati tri razsežnosti trajnosti – okoljsko, gospodarsko in socialno.

- Okoljska trajnost pomeni okolju prijazno rabo naravnih virov, izboljšanje kakovosti okolja, varstvo biotske raznovrstnosti in preprečevanje nevarnosti za ljudi in za okolje,
- Gospodarska trajnost pomeni ustvariti v prihodnost usmerjen gospodarski sistem in zvečati gospodarsko stabilnost ter usposobljenost za inovacije,
- Socialna trajnost pomeni socialno ravnotežje, pravico do človeka vrednega življenja ter udeležbo prebivalcev v politiki in družbi.

V kontekstu programa to pomeni, da morajo vse predvidene aktivnosti spoštovati te tri razsežnosti trajnosti. Z obravnavanjem varstva in izboljševanja okolja, spodbujanjem v prihodnost usmerjenega gospodarskega sistema, ki temelji na znanju in inovacijah, ter poudarjanjem socialne enakosti in sodelovanja javnosti celotna struktura ciljev ter prioritete osi, ki izhajajo iz njih, kažejo neposredne povezave s temi razsežnostmi.

Trajnost pomeni: bolj uravnotežen razvoj regij

Ta cilj pomeni, da bodo regije z omejenimi možnostmi glede dostopnosti in gospodarske strukture vključene v proces modernizacije, kar vse bo dolgoročno prispevalo k zmanjšanju regionalnih neskladij. Uravnotežen razvoj zagotavlja policentričen razvoj s tesnimi povezavami med mesti in njihovim zaledjem.

Trajnost pomeni: Boljša regionalna uprava in udeležba

Izboljšanje vodenja posegov. To pomeni pritegniti vse ustrezne deležnike, spodbuditi večjo vlogo lokalnih organov oblasti, doseči pravo usklajenost teritorialnih in tematskih prioritet ter spodbuditi dobro prakso pri načrtovanju in upravljanju.

4.3.2 Načelo: Pospeševanje enakih možnosti in nediskriminacije

Izvedba teh dejavnosti je v skladu z evropskimi in nacionalnimi politikami zagotavljanja enakih možnosti in nediskriminacijo. Da bi odpravili diskriminacijo po spolu in dosegli enake možnosti za moške in ženske, je naloga politike – integracija načela enakosti spolov pa je strategija za doseganje tega. Enake možnosti niso posebna tema, temveč je to osnovno načelo za vsako posamezno dejavnost. Z vključevanjem enakih možnosti v vse koncepte in dejavnosti bi morali doseči ravnotežje in pravičnost v družbi.

V kontekstu Jugovzhodne Evrope bi to pomenilo, da vse prioritete ponujajo diskriminiranim skupinam orodja in možnosti za izboljšanje njihovega položaja, medtem ko preprečujejo ali na najmanjšo možno mero zmanjšujejo negativna dogajanja na področju enakih možnosti in nediskriminacije

(polno sodelovanje etničnih manjšin v gospodarstvu in družbi). Te elemente upoštevajo vse prioritete osi, ki obravnavajo sodelovanje in dostopnost za vsakogar ter spodbujajo vključevanje vseh državljanov v razvojne procese.

4.3.3 Načelo: Subsidiarnost

Namen načela subsidiarnosti je poskrbeti, da se odločitve prenesejo na tisto raven, ki zagotovi optimalno učinkovitost in učinek, ter hkrati kolikor mogoče blizu državljanom, in stalno preverjati, če je aktivnost na ravni Skupnosti upravičena glede na možnosti, ki so na voljo na nacionalni, regionalni ali lokalni ravni. V kontekstu programa bi to pomenilo, da se problemi razrešujejo in projekti razvijajo na ravni, kjer je zagotovljena dodana vrednost in lokalne ali nacionalne rešitve niso nič bolj učinkovite kot aktivnosti izvedene na transnacionalni ravni. Prioritete tega programa ponujajo praktična sredstva za opolnomočenje civilne družbe, spodbujanje sodelovanja lokalnih in regionalnih organov oblasti in krepitev transnacionalnih vezi.

4.4 Količinska opredelitev ciljev

Uredba ESRR (zlasti člen 12 (4)) poudarja potrebo, da se cilji vsake prioritete osi opišejo z omejenim številom kazalnikov za **dosežke in rezultate**. Vse prioritete osi bi moral določiti količinsko opredeljene cilje s pomočjo omejenega sklopa kazalnikov za **merjenje doseganja** programskih ciljev.

Zaradi omejenih finančnih sredstev in obsega ter omejitev možnih dejavnosti v okviru Programa transnacionalnega sodelovanja Cilja 3 je očitno, da bodo rezultati programa pretežno nematerialne narave; v nekaterih primerih so lahko primerne in upravičene tudi materialne naložbe. Program sodelovanja ne bo nikoli nadomestilo za konvergenčne programe in programe spodbujanja konkurenčnosti, ki so močnejše usmerjeni v naložbe in ustvarjajo bolj opazne in količinsko opredeljive dosežke in rezultate. Tako bodo v primeru programa transnacionalnega sodelovanja rezultati težje merljivi v primerjavi s konvergenčnimi programi in programi za spodbujanje konkurenčnosti.

Kljub tem omejitvam je bil oblikovan sklop kazalnikov dosežkov in rezultatov za merjenje dosežkov programa sodelovanja. Kazalniki dosežkov in rezultatov so bili oblikovani skupaj s posebnimi cilji prioritete osi ob upoštevanju operativnih ciljev območij posegov ter skupnih minimalnih kazalnikov, ki jih zahteva Komisija.²

Operativni program **vsebuje le podsklop kazalnikov dosežkov in rezultatov**, ki so predhodno količinsko opredeljeni. **Celoten sklop** kazalnikov bo dodatno pripravljen v posebnem dokumentu (Priročnik za izvedbo). Celoten sklop indikatorjev služi za **interno upravljanje programa** in predstavlja nepogrešljivo podlago za **potrebe poročanja in sporočanja**, da bodo postali dosežki programa **opazni** za partnerje v programu in za javnost. Celoten sklop indikatorjev ni del Operativnega programa.

Predhodna količinska opredelitev **ciljev za dosežke** temelji na **dveh parametrih**. To sta dodelitev finančnih sredstev ESRR na prioriteto os ter ocenjena povprečna velikost projekta (1,5 milijonov evrov sredstev ESRR).

Tabela 3: Podsklop predhodno količinsko opredeljenih kazalnikov DOSEŽKOV za operativni program

	Cilj 2007- 2015	Vir podatkov
kazalniki za prioritetne osi		
Prioritetna os 1: Skupno št. projektov, izvedenih za pospeševanje inovacij in podjetništva	29	Nadzor
Prioritetna os 2: Skupno št. projektov, izvedenih za varstvo in izboljšanje okolja	36	Nadzor
Prioritetna os 3: Skupno št. projektov, izvedenih za izboljšanje dostopnosti	37	Nadzor
Prioritetna os 4: Skupno št. projektov, izvedenih za razvoj transnacionalnih sinergij za območja trajnostne rasti	28	Nadzor
Skupno št. projektov P1-P4	130	Vsota
Kazalniki, ki odražajo stopnjo sodelovanja		
– Št. projektov, ki upoštevajo samo dve od naslednjih meril: skupen razvoj, skupna izvedba, skupna kadrovska struktura, skupno financiranje	0	Nadzor
– Št. projektov, ki upoštevajo samo tri od naslednjih meril: skupen razvoj, skupna izvedba, skupna kadrovska struktura, skupno financiranje	104 (80 %)	Nadzor
– Št. projektov, ki upoštevajo štiri od naslednjih meril: skupen razvoj, skupna izvedba, skupna kadrovska struktura, skupno financiranje	26 (20 %)	Nadzor

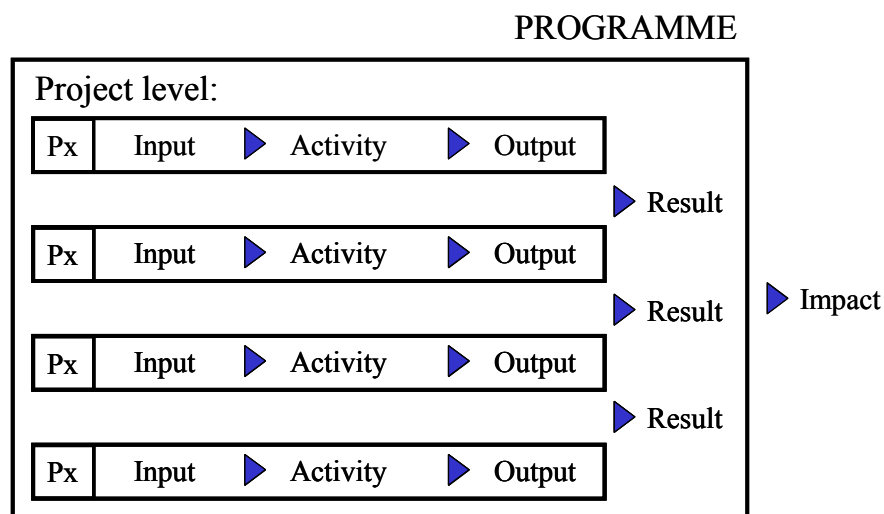
Dokončen seznam kazalnikov dosežkov (ki ni del operativnega programa) lahko vključuje kazalnike dosežkov, ki se nanašajo na **vse prioritetne osi** in območja posegov (vključno s Tehnično pomočjo), ter **horizontalne** kazalnike dosežkov, ki odražajo značilnosti projektov, strateška izvedbena načela, rezultate projektnih aktivnosti, ozaveščenost javnosti. Vsi ustrezni kazalniki morajo biti **vključeni v prijavnice in poročila**.

Opredelitev in ustvarjanje rezultatov

Rezultati se ustvarjajo z dosežki projektov v okviru programa. Nasprotno temu se kazalniki vpliva nanašajo na dolgoročne posledice programa in uprava programa nanje ne more vplivati. Zato kazalniki vpliva niso vključeni v program.

Kazalniki rezultatov se navezujejo na **operativne cilje**, ki ustrezajo posameznim območjem posegov. Zato je za prioritetne osi od 1 do 4 opredeljeno skupno **13 kazalnikov rezultatov**, ki bodo predhodno količinsko opredeljeni.

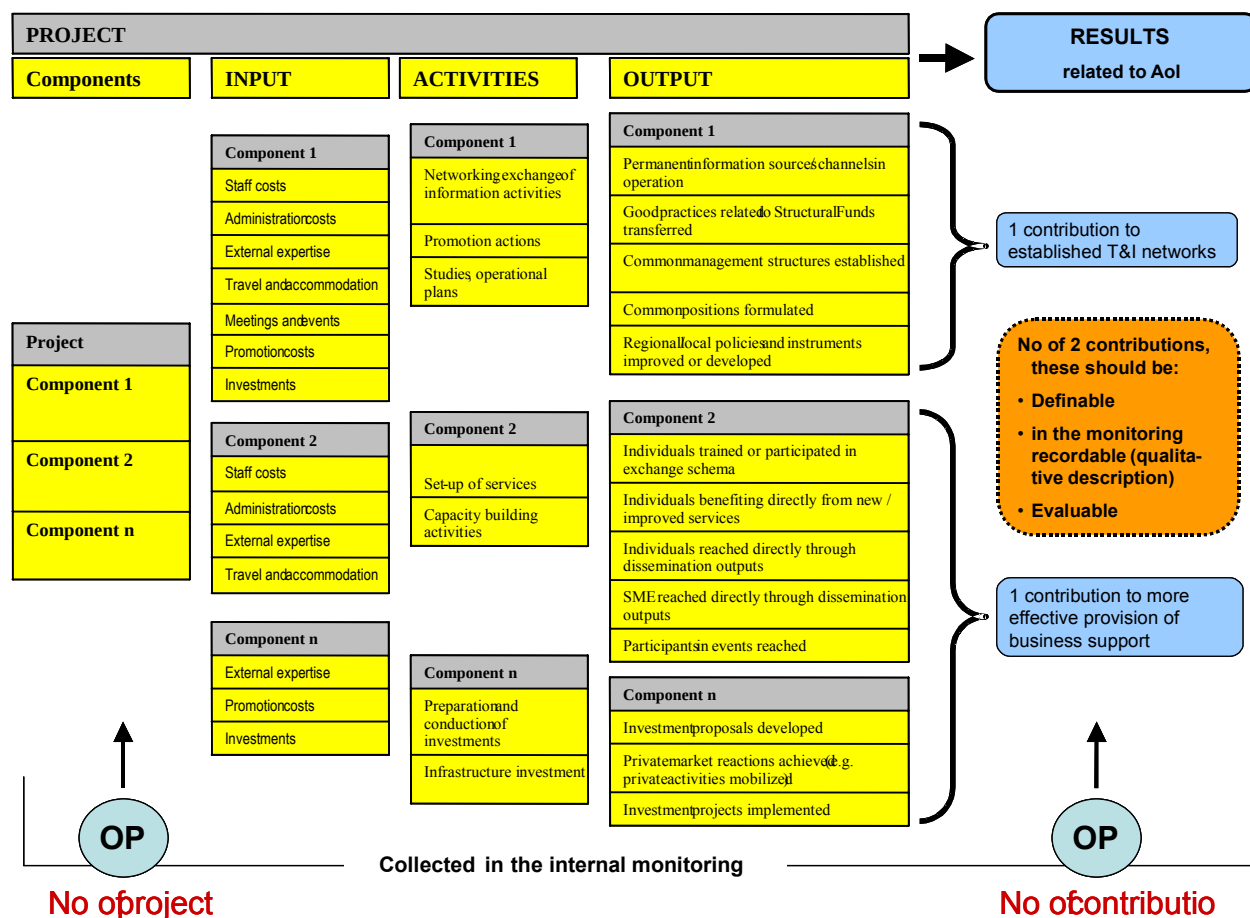
Slika 2: Opredelitev rezultatov glede na projektno logiko posegov

Za ponazoritev **ustvarjanja** rezultatov: projekti so običajno sestavljeni iz **komponent**. Te komponente so vezane na **vložke**, kot so različne vrste stroškov (npr. stroški osebja). Stroški so vezani na **dejavnosti** (npr. razvijanje mrežnih aktivnosti, dejavnosti v zvezi z izmenjavo informacij, študije, usposabljanje). Dejavnosti ustvarjajo **dosežke** (npr. stalne delujoče vire informacij/kanale za informacije, oblikovana skupna stališča, usposobljene posameznike ali posameznike, ki sodelujejo v programu izmenjave). In – zunaj projektnega okvira – dosežki ustvarjajo **rezultate**. Rezultati odražajo operativne cilje območij posegov. Posamezna komponenta ali sveženj komponent lahko ustvari rezultat in s tem prispeva k doseganju operativnega cilja. **Skupno število prispevkov je zato večje od skupnega števila projektov**. Prispevki morajo biti takšni, da jih je mogoče: **opredeliti**, **evidentirati** pri nadziranju (s kratkimi kvalitativnimi opisi) ter **ovrednotiti** (po standardu kakovosti).

Naslednja slika služi kot **ponazoritev** in ne podaja nobenih opredelitev nadzornega sistema.

Slika 3: Ustvarjanje rezultatov, zbiranje pri internem nadzoru, izbira kazalnikov za operativni program.

Količinska opredelitev kazalnikov rezultatov

En sam projekt lahko ustvari več prispevkov, ki jih je mogoče opredeliti, evidentirati in ovrednotiti, k enemu ali več operativnim ciljem. Predpostavlja se, da vsak projekt ustvari **povprečno 3 prispevke**. Teh **130** projektov ustvari skupno **390** prispevkov **13 operativnim ciljem**, ki ustrezajo posameznim območjem posegov. Predhodna količinska opredelitev **ciljev za dosežke** je odvisna od **ponderiranja** posameznih območij posegov.

Projekti navedejo ustreznost katerega koli danega kazalnika rezultatov z izbiro odgovora da/ne in zatem podajo kratek kvalitativen opis, kjer je to primerno. Zberejo se vsi projektni prispevki k operativnim ciljem posamezne prioritete osi. Skupen znesek na posamezno prioriteto os kaže doseganje zastavljenega cilja. To število predstavlja kazalnik rezultatov na ravni prioritete osi.

Če se v teku izvajanja izkaže, da zlasti visoko ponderirana območja posegov ne kažejo primerne uspešnosti (glede števila prispevkov), je treba ukrepati tako, da se doseže večja uspešnost.

Tabela 4: Podsklop predhodno količinsko opredeljenih kazalnikov REZULTATOV za prioritetne osi in območja posegov

Kazalniki rezultatov, ki ustrezajo ciljem prioritetne osi in območjem posegov	Cilj 2007-2015	Vir podatkov
P1: Skupno št. prispevkov k omogočenim inovacijam, podjetništvu, ekonomiji znanja ter izboljšani povezanosti in gospodarskim odnosom v območju sodelovanja	88	Vsota
Št. prispevkov k vzpostavljenim tehnološkim in v inovacije usmerjenim mrežam ter posebnim tehnološkim področjem	38	Nadzor
Št. prispevkov k bolj učinkovitemu zagotavljanju skupinske poslovne in inovativne podpore, zlasti za mala in srednje velika podjetja	28	Nadzor
Št. prispevkov k boljšemu upravljanju inovacij ter večji ozaveščenosti javnosti glede inovacij	22	Nadzor
P2: Skupno št. prispevkov k zavarovanemu in izboljšanemu okolju	108	Vsota
Št. prispevkov k izboljšanim strukturam in sistemom za celostno gospodarjenje z vodami ter preprečevanje nevarnosti poplav	23	Nadzor
Št. prispevkov k izboljšanim transnacionalnim strukturam in sistemom za preprečevanje tveganj	34	Nadzor
Št. prispevkov k usklajenim dejavnostim za programe gospodarjenja z naravnimi dobrinami in upravljanja zavarovanih območij	27	Nadzor
Št. prispevkov k usklajenim dejavnostim za tehnologije, storitve in politike za učinkovito rabo energije in virov	24	Nadzor
P3: Skupno št. prispevkov k usklajeni pripravi omrežij za zagotavljanje dostopnosti ter k podprti multimodalnosti	111	Vsota
Št. prispevkov k usklajenemu spodbujanju, načrtovanju in delovanju primarnih in sekundarnih prometnih omrežij	36	Nadzor
Št. prispevkov k usklajenim dejavnostim za zmanjšanje digitalnega razkoraka med državami in regijami, zlasti v primeru nezadostnosti trga	32	Nadzor
Št. prispevkov k usklajenim dejavnostim za večjo učinkovitost obstoječega prometa ter spodbujenim premikom v smeri okolju prijaznih prometnih sistemov	43	Nadzor
P4: Skupno št. prispevkov k razvitim in uveljavljenim celostnim strategijam za velemestna območja ter regionalne poselitvene sisteme, optimizirane policentrične strukture v območju ter kulturne vrednote, uporabljene za trajnostni razvoj	83	Vsota
Št. prispevkov k vgrajenim in razširjenim strategijam, znanjem ter pilotnim aktivnostim za razreševanje kritičnih problemov, ki pestijo velemestna območja in regionalne poselitvene sisteme	27	Nadzor
Št. prispevkov k oskrbovanju partnerjev z novimi orodji za oblikovanje njihove vloge in sklenitev novih partnerstev za funkcionalna območja rasti	27	Nadzor
Št. prispevkov k izboljšanemu skupnemu ohranjanju ter boljšemu izkoriščanju kulturnih vrednot za razvoj trajnostnega turizma	29	Nadzor
Skupno število prispevkov	390	

Izhodišča za kazalnike dosežkov in rezultatov za zagotavljanje informacij o fizičnem napredku operativnega programa

V skladu z izvedbeno regulativo (PRILOGA XX – letno in končno poročanje) bodo zagotovljene informacije o izhodišču, cilju in doseganju ciljev za vsak količinsko opredeljen kazalnik, omenjen v Operativnem programu. Cilji ne bodo opredeljeni za vsako leto posebej, temveč zbrani za celotno obdobje 2007 – 2015.

Vrednost »0« se bo uporabljala kot izhodišče za leto 2007. Za naslednja leta se bodo kot izhodišča za vsak posamezen primer uporabljali rezultati ustreznega predhodnega leta.

Kazalniki vsebinskega okvirja

Z kazalniki vsebinskega okvirja naj bi nadzorovali nastajajoče družbenogospodarsko okolje programa. Kazalniki vsebinskega okvirja predstavljajo del **analize** za opisovanje stanja družbenogospodarskega razvoja na podlagi uradne statistike (npr. javna poraba za izobraževanje v odstotkih BDP, 2004).

Za Operativni program niso opredeljeni nobeni kazalniki vsebinskega okvirja (ki bi presegali analizo). Za ta program kazalniki vsebinskega okvirja niso primerni, ker javna poraba, ki se nanaša na okvir operativnega programa kaže **le zelo majhen del** celotne javne porabe območju sodelovanja. Zato razmerja med programskimi finančnimi sredstvi in vsebinskimi kazalniki (makro- in srednje gospodarske vrednosti) ni mogoče določiti.

4.5 Skladnost in komplementarnost z drugimi politikami in programi

4.5.1 Skladnost s politikami Skupnosti

Operativni program Jugovzhodna Evropa v obdobju 2007 – 2013 prispeva k doseganju prioritet, ki so bile določene v prenovljeni Lizbonski in Göteborgski strategiji ter v Strateških smernicah Skupnosti. Poleg tega upošteva evropske politike, ki se nanašajo na urbani in prostorski razvoj, promet ter okolje.

Med Vrhom Evropskega sveta marca 2000 je bila sprejeta **Lizbonska** strategija, ki poudarja potrebo, da bi EU postala »najbolj dinamično in konkurenčno, na znanju temelječe gospodarstvo na svetu z večjim številom novih in boljših delovnih mest skupaj z večjo socialno kohezijo«. Področje te strategije, ki predstavlja družbenogospodarski program, razširja sporazum, ki je bil sklenjen med **Vrhom v Göteborgu** in s katerim trajnostni gospodarski razvoj postaja neločljiv sestavni del te strategije. Glede na nezadovoljive rezultate Lizbonske strategije je bila predlagana njena prenova (v poročilu za spomladanski Evropski svet³) in sprejet je bil takoimenovani Lizbonski akcijski program ter predstavljen v dokumentu, imenovanem »Skupna prizadevanja za gospodarsko rast in nova delovna mesta – nov začetek Lizbonske strategije«.

Kohezijska politika mora prispevati k uveljavljanju prenovljene Lizbonske agende. V Strateških smernicah Skupnosti (2006/702/ES, oktober 2006) so bile opredeljen naslednje prioritete Skupnosti:

- Izboljšanje privlačnosti držav članic, regij in mest z izboljšanjem dostopnosti, zagotavljanjem ustrezne kakovosti in ravni storitev ter ohranjanjem okolja (Smernica: Spremenimo Evropo in njene regije v privlačnejši kraj za naložbe in delo);
- Spodbujanje inovacij, podjetništva rasti ekonomije znanja z raziskovalnimi in inovacijskimi zmogljivostmi, vključno z novimi informacijskimi in komunikacijskimi tehnologijami (Smernica: Izboljšanje znanja in inovativnosti za rast);

³ Poročilo pomladnega vrha Evropskega sveta: Skupna prizadevanja za gospodarsko rast in nova delovna mesta. Nov začetek za Lizbonsko strategijo. COM (2005)24, Bruselj, 2. februar 2005

- Ustvarjanje več novih in boljših delovnih mest tako, da se pritegne ljudi, da se v čim večjem številu bodisi zaposlijo ali odločijo za podjetniško dejavnost, da se izboljša prilagodljivost delavcev in podjetij ter povečajo naložbe v človeški kapital (Smernica: Več delovnih mest in boljša delovna mesta).

Strateške smernice Skupnosti opredeljujejo nadaljnje strateške teme, ki jih podpira program Jugovzhodna Evropa, in sicer:

- Spodbujanje preudarne strategije prostorskega načrtovanja za pospeševanje policentričnega pristopa in izboljšanje povezav med podeželskimi in urbanimi območji. Namen te strategije mora biti okrepiti vlogo vele mestnih območij kot polov odličnosti in hkrati obvladovati njihovo širjenje (širjenje urbanih območij) ter narediti manjša in srednje velika mesta bolj privlačna s krepitvijo njihove gospodarske baze;
- Izboljšanje upravljanja posegov. To pomeni vključiti vse ustrezne deležnike, spodbujati večjo vlogo lokalnih organov oblasti, doseči pravo usklajenost teritorialnih in tematskih prioritet ter spodbuditi dobre prakse pri načrtovanju in upravljanju.

Pomen **problemатike mest** je razložen tudi v sporočilu Komisije: »Kohezijska politika in mesta: Prispevek mest k rasti in delovnim mestom v regijah« (COM(2006) 385 final, julij 2006).

URBACT 2007 – 2013 obravnava posebne izzive, ki zadevajo položaj v urbanih območjih v Evropi. Program bo spodbujal nalogo mest, da igrajo bistveno vlogo v prizadevanjih za doseganje ciljev Lizbonske in Göteborgske strategije z zasledovanjem splošnega cilja: "Izboljšati učinkovitost politik trajnostnega celostnega urbanega razvoja v Evropi, da bi uveljavili Lizbonsko-Göteborgsko strategijo". Kot prioritete osi so bila opredeljena: »Mesta, gonilna sila za rast in delovna mesta« (1) in »Privlačna in povezana mesta« (2).

Pomemben korak proti usklajeni politiki regionalnega in prostorskega razvoja je bil storjen z **Evropskimi prostorsko razvojnimi perspektivami (EPRP, 1999)**. Obstajajo trije osnovni cilji, ki bi morali voditi k trajnostnemu in uravnoteženemu razvoju ozemlja Evropske unije:

- gospodarska in socialna kohezija,
- ohranjanje naravnih virov in kulturne dediščine; in
- bolj uravnotežena konkurenčnost evropskega ozemlja.

Evropska integracija je del EPRP. Lokalni in regionalni organi oblasti morajo sodelovati v okviru čezmejnega regionalnega razvoja.

Nadaljnja razvojna **politika za prometne sisteme v Evropski uniji** naj bi izpolnila gospodarske, socialne in okoljske potrebe družbe. Dejstvo, da so učinkoviti prometni sistemi bistvenega pomena za blaginjo v Evropi in imajo pomemben vpliv na gospodarsko rast, družbeni razvoj in okolje, je bilo izraženo že v Beli knjigi »Evropska transportna politika za 2010: čas je za odločitve«. Prometna politika EU bo pomagala zagotoviti Evropejcem zmožljive in učinkovite prometne sisteme, ki:

- nudijo visoko stopnjo mobilnosti za ljudi in posle po vsej Evropski uniji,
- varujejo okolje, zagotavljajo energetska učinkovitost, spodbujajo minimalne delovne standarde za ta sektor ter varujejo potnike in državljane,
- uvajajo novosti za podporo prvima dvema ciljema mobilnosti in varstva z večanjem učinkovitosti in trajnosti rastočega prometnega sektorja,
- zagotavljajo mednarodne povezave, ki odražajo politike Unije za krepitev trajnostne mobilnosti, varstva in inovacij s sodelovanjem v mednarodnih organizacijah.

Transevropsko omrežje (TEN) je eden od osrednjih projektov, ki obravnava razvoj vseevropske prometne infrastrukture, ki bo povezovala nacionalna omrežja z moderno in učinkovito infrastrukturo ter tako povečala dostopnost znotraj EU.

Program »**2010 – Evropska informacijska družba v letu 2010**« naj bi tudi prispeval k ustvarjanju informacijske družbe. Ukvarjal se bo predvsem z dejavnostmi za doseganje določenih ciljev pobude, katerih bistvo je povečati razpoložljivost informacijskih tehnologij. Projekti, izvedeni v okviru tega transnacionalnega sodelovanja 2007 – 2013, bodo prispevali k izgradnji informacijske družbe.

V skladu s točko 11 predloga Uredbe o dejavnostih ESRR, ki zadevajo mala in srednje velika podjetja, bo transnacionalni operativni program prispeval k uresničenju **Evropske listine za mala podjetja**, ki jo je sprejel Evropski svet junija 2000 v Santa Maria de Feira, na področju »Večanja tehnoloških zmogljivosti v malih podjetjih.«

Upoštevajo se tudi načela politike Skupnosti glede varstva in izboljšanja **okolja**, kot so formulirana, denimo, v **Šestem okoljskem akcijskem programu Skupnosti 2002-2012** (EAP6)⁴, ki obravnava ključne okoljske cilje in prioritete, kakor tudi ustrezna dopolnila vključno z evropskimi smernicami. To namreč zadeva izpolnitev obveznosti, ki so navedene v smernici 92/43/EEC (Direktiva Sveta o habitatih), smernici o pticah – Direktiva 79/409/EGS ter v smernicah, ki se nanašajo na ekološki sistem Natura 2000.

Operativni program bo podpiral projekte, ki prispevajo k uresničitvi prioritet, zapisanih v **Strategiji trajnostnega razvoja EU**, zaradi zahteve, da partnerske države združijo svoja prizadevanja za promocijo ključnih vprašanj na področju podnebnih sprememb, energije, javnega zdravstva, socialne izključenosti, demografije in preseljevanja, gospodarjenja z naravnimi dobrinami ter uravnovežnega prometa.

4.5.2 Komplementarnost z drugimi programi in ukrepi, ki se financirajo iz strukturnih skladov, IPA, ENPI, EAFRD in EFF

Usklajevanje dejavnosti med Transnacionalnim programom za Jugovzhodno Evropo in **nacionalnimi programi**, ki zajemajo dele upravičenega območja, je bistvenega pomena za ustvarjanje sinergij med prizadevanji na različnih ravneh in omogočanje financiranja nadaljnjih aktivnosti, ki spremljajo transnacionalne projekte. Zlasti je potrebno usklajevanje med pričujočim programom in:

- Nacionalnimi strateškimi referenčnimi okviri za udeležene države članice
- Instrumentom predpristopne pomoči (IPA) za države kandidatke in možne kandidatke ter ustreznimi Večletnimi okvirnimi planskimi dokumenti
- Evropskim instrumentom za sosedstvo in partnerstvo (ENPI)

Nacionalne strateške referenčne okvire (NSRF) pripravljajo državne oblasti v državah članicah, medtem ko Strateški razvojni okvir (SDF) pripravlja državna oblast države kandidatke Hrvaške. Ti okviri upodabljajo nacionalne strateške prioritete za obdobje 2007 – 2013. Med predhodnim vrednotenjem so bili pregledani nacionalni strateški referenčni okviri vseh sodelujočih držav članic EU ter hrvaški Strateški razvojni okvir (ki so trenutno na voljo kot osnutki) in ugotovljeno je bilo, da so skladni s svojimi cilji v zvezi z zbliževanjem, konkurenčnostjo in zaposlovanjem (za nadaljnje infor-

⁴ Odločba št. 1600/2002/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 22. julija 2002

macije glej 4.6.1 Glavne ugotovitve predhodnega vrednotenja, »Zunanja povezanost z drugimi politikami«, kakor tudi poročilo o predhodnem vrednotenju).

Tabela 5: Skladnost med prioritetami v NSRF/SDF in operativnimi programom Jugovzhodna Evropa

Jugovzhodna Evropa OP	P1: Pospeševanje inovacij in podjetništva	P2: Varovanje in izboljšanje okolja	P3: Izboljšanje dostopnosti	P4: Razvoj transnacionalnih sinergij za območja trajnostne rasti	Poglavja o teritorialnem /transnacionalnem sodelovanju ali druga ustrezna poglavja
NSRFs, SDFs					
Avstrija	●	●	●	●	✓
Bolgarija	●	●	●	●	✓
Hrvaška	●	●	●	#	-
Grčija	●	●	●	●	✓
Madžarska	●	●	●	●	-
Italija	●	●	●	●	✓
Romunija	●	●	●	●	✓
Slovaška republika	●	●	●	●	-
Slovenija	●	●	●	#	-

... Skladnost z najmanj eno od prioritet NSRF

Vir: Poročilo o predhodnem vrednotenju, osnutek 25. april 2007

Dejavnosti, ki dopolnjujejo NSRF, IPA in ENPI, zagotavlja osredotočenost tega programa na transnacionalna vprašanja v zvezi z dejavnostmi, ki so v skladu z nacionalnimi cilji, na katere se osredotočajo sodelujoče države. Pričujoči program pa s spodbujanjem transnacionalne povezanosti in kohezije pri zadevah strateškega pomena dodaja tem programom širšo evropsko razsežnost.

Poleg tega bo v okviru cilja **Evropskega transnacionalnega sodelovanja** bistvenega pomena upoštevanje **prekrivanja z drugimi programi**, ki zajemajo dele upravičenih območij (čezmejno in medregionalno sodelovanje, transnacionalna območja sodelovanja), da bi povečali sinergije in izkoristili potencialno komplementarnost ter se obenem izognili podvajanju dejavnosti. V tem kontekstu bo treba upoštevati usklajevanje Operativnega programa Jugovzhodna Evropa s transnacionalnimi območji sodelovanja, s katerimi se prekriva (Srednja Evropa, območje Alp, območje črnomorske sinergije ter Sredozemlje), predvsem pri proaktivni pripravi projektov, ki presegajo »odprte« postopke razpisov, kot je opisano v poglavju 4.2.3.

Poleg tega bo zelo pomembna usklajena izvedba dejavnosti glede na ukrepe, ki se financirajo iz **EAFRD** (Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja, vključno s programom LEADER 2007 – 2013) in iz **EFF** (Evropski sklad za ribištvo). Morebitne podobne dejavnosti, ki jih je treba upoštevati in usklajevati, bi se lahko pojavile pretežno v prioritetnih oseh 4 (Razvoj transnacionalnih sinergij za območja trajnostne rasti) in 2 (Varovanje in izboljšanje okolja).

4.6 Glavne ugotovitve predhodnega vrednotenja in strateške okoljske presoje

4.6.1 Glavne ugotovitve predhodnega vrednotenja

Postopek in vsebina predhodnega vrednotenja

Vsebina predhodnega vrednotenja

Italijansko Ministrstvo za infrastrukturo in transport je sklenilo pogodbo z ÖAR Regionalberatung kot Organom upravljanja »Sosedskega programa CADSES« pobude INTERREG IIIB za obdobje 2000 – 2006 za izvedbo predhodnega vrednotenja bodočega Programa transnacionalnega sodelovanja Jugovzhodna Evropa. Ta pogodba vključuje tudi pripravo celovite presoje vplivov na okolje (SEA). Zato je bila izvedba celovite presoje vplivov na okolje in predhodnega vrednotenja časovno in vsebinsko usklajena.

Sestavine predhodnega vrednotenja se ujemajo s tistimi, ki jih vsebuje ustrezni Delovni dokument Evropske komisije:

1. Ocena družbenogospodarske analize, ustreznost strategije
2. Utemeljitev in usklajenost strategije
3. Zunanja povezanost z drugimi politikami (nacionalne ravni, EU)
4. Pričakovani rezultati in vplivi
5. Sistemi za izvajanje

Te sestavine so bile podrobneje določene na sestankih skupine za oblikovanje programa. Niti Organ upravljanja niti delovna skupina nista izvajalcem predhodnega vrednotenja postavljali nobenih dodatnih vprašanj ali zahtev v zvezi z oceno.

Pri obravnavanju teh sestavin so bile upoštevane izkušnje, pridobljene v programskem obdobju 2000 – 2006, zlasti ugotovitve vmesne ocene (MTE) 2003 in posodobitve vmesne ocene 2005.

Postopek predhodnega vrednotenja

Predhodno vrednotenje je bilo opravljeno istočasno s izdelavo operativnega programa, kar pomeni, da so bile presoje narejene po iterativnem postopku na podlagi vmesnih rezultatov programskega procesa in v tesnem sodelovanju z ekipo za oblikovanje programa.

Ta postopek je mogoče razdeliti na več faz glede na stopnje pri ocenjevanju:

1. Na sestanku ekipe, ki je pripravila osnutek med 11. in 12. 9. 2006 v Ljubljani, je skupina za pripravo predhodnega vrednotenja predstavila vsebinski okvir ocene in delovni načrt.
2. Presoje prvih treh komponent so bile opravljene na podlagi 1. osnutka Operativnega programa (oktobra 2006). Glavne ugotovitve so bile predstavljene delovni skupini in obravnavane skupaj z njo (12. in 13. oktobra 2006). Delo je bilo dokumentirano skupaj s podrobnimi komentarji, ki so bili obravnavani s strokovnjaki za oblikovanje programa.

3. Naslednja presoja je bila narejena na podlagi različice 1.1. osnutka programa (november 2006). Presojevalci so ocenili zunanjo povezanost programa z Nacionalnimi strateškimi referenčnimi okvirji ter tveganji politik in predstavili rezultate na sestanku delovne skupine (6. in 7. decembra 2006). Ker je bil v tej fazi osnutek programa v postopku ponovnega oblikovanja, niso izvedli nobenih nadaljnjih korakov pri vrednotenju.
4. Na podlagi osnutka Operativnega programa (različica 2.1, januar 2007) so presojevalci ocenili vključitev priporočil, verjetnost pričakovanih rezultatov in vplivov (na podlagi metode »procesnega spremljanja vplivov«), kakor tudi sistem kazalnikov in sistem za izvajanje. Glavne ugotovitve so bile predstavljene delovni skupini (6. in 7. februarja 2007). Skupaj s programskimi strokovnjaki so obravnavali podrobne pripombe in priporočila.
5. Na podlagi osnutka Operativnega programa 2.2. je bil pripravljen osnutek poročila in predstavljen na sestanku delovne skupine 19. in 20. aprila 2007. Po tem sestanku je bila dokončana presoja pričakovanih vplivov na podlagi dodeljenih finančnih sredstev in količinske opredelitve kazalnikov, ki je bila zagotovljena v različici 3.0. Operativnega programa.

Rezultati in dodana vrednost predhodnega vrednotenja

Ocena družbenogospodarske analize, ustreznost strategije

Analiza podaja natančen pregled trenutnega stanja v območju sodelovanja. Na splošno analiza vsebuje najnovejše in ustrezne informacije o gospodarskem in družbenem stanju programskega območja, deloma – zaradi pomanjkanja razpoložljivih informacij za določene dele programskega območja – na nacionalni ravni. Glavna neskladja, primanjkljaji in razvojne možnosti, pomembne za strategijo programa, so predstavljene v jedrnatih oblikah, potekala pa so tudi obsežna posvetovanja z deležniki z namenom opredeliti potrebe in zbrati razvojne ideje. V veliki meri so bila vključena priporočila predhodnega vrednotenja in s tem odpravljene neskladnosti med analizo SWOT in opisom območja.

Utemeljitev in skladnost strategije

Programski cilji in izbrane strategije primerno obravnavajo potrebe, ugotovljene z analizo družbenogospodarskega stanja. Operativni program izkazuje visoko stopnjo strateške utemeljenosti. Globalni in posebni cilji so v skladu z izhodišči in načeli, na katera je program osredotočen, in izbrane prioritete zasledujejo opredeljene cilje. Program je dobro osredotočen in si prizadeva za močnejši poudarek na izvajanju v primerjavi s Sosedskim programom INTERREG IIIB-CADSES 2000 – 2006. Upošteevane so bile izkušnje, pridobljene pri izvajanju tega programa, ugotovitve vmesnega ocenjevanja in posodobitev te vmesne ocene.

Večina dopolnil, priporočenih med pripravo predhodnega vrednotenja, je bila vključena v program, kar je pripeljalo do boljše utemeljitve prioritet ter jasnejših opisov povezav med prioritetskimi cilji ter območji posegov. Prav tako je postala opaznejša predvidena uporaba in izvedba horizontalnih načel.

Vendar pa je izvedba te strategije – zlasti predvideni poudarek in raven ambicij – še vedno povezana z določenimi tveganji, ki bi jih bilo treba upoštevati pri izvajanju programa:

- Pretvorba programske strategije v dejanja: za to bo potreben predvsem proaktiven razvoj transnacionalnih projektov v skladu z opredeljenimi cilji, ki jih je mogoče doseči le v primeru skupnega razumevanja vseh programskih partnerjev. Če tega procesa pretvorbe ni mogoče izvesti

hitro, obstaja tveganje počasnega zagona programa, zamud pri izvajanju in celo odstopov od programa

- Sodelovanje držav kandidat in tretjih držav na ravni projektov je bistvenega pomena za doseganje programskih ciljev. Treba bi bilo okrepiti prizadevanja, da bi našli projektne soudeležence v teh državah. Potrebna uporaba različnih skladov (poleg ESRR tudi IPA in ENPI) kakor tudi pravilo 10%/20% (v tretjih državah in državah članicah EU) lahko istočasno povzroči zamude pri izvajanju programa
- Potreba, da se opredeli/obrne na nove soudeležence: realizacija strateških projektov zahteva udeležbo ključnih soudeležencev/nosilcev za ustrezne teme.
- Za okrepitev projektov predinvesticijske vrste oziroma za podporo pri morebitnem nadaljnjem spremljanju projektov z drugimi sredstvi so potrebne smernice na ravni programa in na nacionalni ravni

Zunanja povezanost z drugimi politikami

Osnutek Operativnega programa je skladen s Splošno uredbo o Strukturnih skladih ter Uredbo ESRR, predvsem členom 6 (2). Prav tako je v skladu z osnovnim ciljem Strateških smernic Skupnosti o koheziji, zlasti točko 2.5 o transnacionalnem sodelovanju (gospodarska in socialna integracija).

Ocenjena je bila povezanost osnutka Operativnega programa z Nacionalnimi strateškimi referenčnimi okvirji (NSRF) vseh držav članic EU, ki sodelujejo v programu, ter za Hrvaško (Strateški razvojni okvir). Poleg tega so bili opravljeni razgovori z osebami, ki so odgovorne za NSRF.

Ta presoja je razkrila, a so vse prioritete osnutka Operativnega programa v skladu s cilji in prioritetami NSRF. Torej je vsebina programa v skladu z nacionalnimi strategijami. V teh primerih, kjer NSRF vsebujejo posebno poglavje o teritorialnem sodelovanju, je bilo tudi preverjeno, da se osnutek Operativnega programa ujema s tam navedenimi prioritetami in cilji. Skladnost z NSRF pomeni, da bo načelno v vsaki državni članici, ki sodeluje v Operativnem programu Jugovzhodna Evropa, na voljo financiranje iz različnih operativnih programov, ki jih je mogoče uporabiti za sofinanciranje spremljajočih aktivnosti transnacionalnih projektov.

Pri sestavljanju programa je bilo upoštevano tudi, da bodo imeli programi v okviru EAFRD in ESF komplementarno funkcijo, da ne pride do prekrivanja in da lahko pride do ustvarjanja sinergije.

Sistem za izvajanje

Osnutek Operativnega programa vsebuje jednat pregled struktur in postopkov za izvajanje programa vključno z opisi programskih struktur, življenjskim ciklusom projektov, postopki za pripravo projektov in razpisov, informiranjem in obveščanjem javnosti, kakor tudi z informacijami o vključevanju partnerskih držav, ki niso članice EU, v programsko območje. Poleg tega je na voljo opis nadzornega sistema in elektronske izmenjave podatkov.

Strukture za upravljanje programa so skladne z zahtevami ESRR in upoštevajo izkušnje, pridobljene pri upravljanju Sosedskega programa CADSES. Tako je bilo odločeno, da se upravne strukture združi na eni sami lokaciji in da se izbere izkušene institucije.

Vloge in naloge različnih struktur so razločno opisane in naloge so jasno razdeljene med Organ upravljanja, Certifikacijski organ in Nadzorni organ.

Na ravni projektov je predvideno načelo vodilnega partnerja in zaradi tega lahko temelji na izkušnjah iz zadnjega programskega obdobja.

Obstaja tudi dober in koristen opis želene kakovosti projektov in mehanizmov za ustvarjanje projektov (ciljno usmerjeni razpisi, eno- in dvostopenjski postopki). To lahko pomembno prispeva k predvideni osredotočenosti na dosežke in rezultate projektov, vendar pa izvajanje proaktivnega razvoja priprave projektov še vedno ostaja nejasno, če ni podana povezava med poglavjema 4.2.2 in 7.2.

Sistem spremljanja in vrednotenja je tudi usmerjen v upoštevanje doseganja pričakovanih rezultatov in ciljev. Vendar pa so trenutno opisi šele v začetni fazi in še ni jasno, ali bo zahtevana osredotočenost na pričakovane rezultate in prispevke projektov dejansko vključena v predloge za prijave in poročila in če bo predvideno stalno ocenjevanje izvedeno na tak način, da bo v podporo Nadzornemu odboru pri njegovih načrtovanih usmerjevalnih nalogah.

Glede komplementarnosti z drugimi programi niso postavljeni nobeni pogoji za prekrivanje s programi Srednja Evropa, Območje Alp in Mediteran, razen uporabe pravila o 20 %. Uvesti bi bilo treba zlasti mehanizme za usklajevanje odločanja na ravni projektov ter poskrbeti za nadaljevanje uspešnih partnerstev, ki so bila vzpostavljena v okviru (mnogo večjega) območja sodelovanja CADSES.

Kot pomembna za hiter zagon in tekoče izvajanje programa so izpostavljena naslednja priporočila predhodnega vrednotenja:

- Zagotoviti je treba hitro vzpostavitev uprave in postopkov za izvajanje programa;
- Predvideti je treba, da bodo imele Kontaktne točke enake obveznosti in bo zagotovljena finančna podpora;
- Prizadevati si je treba za hitro oblikovanje sistema za tehnično spremljanje in nadzor ter kontrolnih sistemov v državah članicah.

Glavni rezultati glede na pričakovane vplive

Da bi lahko presodili verjetnost rezultatov in vplivov, so ocenjevalci pripravili diagrame vplivov na ravni prioritet. Ti začetni diagrami so bili predstavljeni delovni skupini in obravnavani s strokovno programsko skupino.

Ti diagrami vplivov kažejo, da je večina pričakovanih učinkov verodostojno povezana z vrstami dejavnosti/projektov, ki so predvideni za podporo. Obstaja verjetnost, da bodo s predvidenimi dejavnostmi doseženi vsi pričakovani rezultati in vplivi. Zato program izkazuje precej dosledno »teorijo ukrepanja«, čeprav je kar nekaj mehanizmov vplivov še treba določiti in izpolniti.

Vendar pa obstaja očitna potreba po stalnem usmerjanju na ravni programa, da se zagotovi osredotočenost in napredek v smeri rezultatov. Elementi delovanja v tej smeri so ciljno usmerjeni razpisi, razvijanje strateških projektov in stalno spremljanje in nadzor prispevkov projektov (s pomočjo prijav/poročil).

Sistem kazalnikov je sestavljen iz dveh vrst kazalnikov – kazalnikov dosežkov in kazalnikov rezultatov.

- Pri predlaganemu sistemu se dosežki na projektih zajemajo na precej zbirni ravni (število projektov na ravni prioritete osi), vendar bo z dodatnim sklopom kazalnikov, ki jih vsebuje Priročnik za izvedbo, mogoče zagotoviti številke o kazalnikih na ravni območja posegov in s tem izpolniti verjetne zahteve Evropske komisije glede poročanja (ki trenutno še niso jasne).
- Kazalniki rezultatov veljajo za nadomestne kazalnike, ki merijo prispevek projektov k programskim ciljem, ne pa samega doseganja ciljev.

Priročnik za izvedbo bo vseboval dodaten sklop kazalnikov, ki bi morali zagotoviti bolj podrobne in kakovostne informacije o projektih, ki jih podpira program, vključno z bolj podrobno razčlenitvijo kazalnikov po območjih posegov.

Programski partnerji so se skupno dogovorili o dodelitvi finančnih sredstvih na ravni prioritet ob upoštevanju svojih tematskih preferenc, svoje ocene o možnostih za nastajanje projektov ter izkušenj, pridobljenih v tekočem programskem obdobju. Na tej osnovi je porazdelitev, ki iz tega izhaja – očitna prednost je bila dana prioritetama 2 (okolje) in 3 (dostopnost) – videti verodostojna, vendar pa bi moral manjši obseg dodeljenih finančnih sredstev za prioriteti 1 (inovacije) in 4 (območja trajnostne rasti) še vedno omogočati doseganje zastavljenih ciljev.

Še bolj izostrena slika dodeljenih finančnih sredstev po območjih posegov (na podlagi zbranih količinskih opredelitev kategorij izdatkov) razkrije, da bodo prejela največ finančnih sredstev območja posegov 3.3 (multimodalne platforme), 1.1. (tehnološke in inovacijske mreže) in 3.1. (prometna omrežja), ki jih tesno sledijo območja posegov 2.2 (okoljska tveganja) in 3.2 (dostopnost informacijsko-komunikacijske tehnologije). Teh pet območij posegov bo prejelo skoraj 50 % skupnih sredstev, kar velja kot primerno glede na to, da so to tematska področja vseevropskega pomena, ki imajo tudi dobre možnosti za izkazovanje transnacionalne dodane vrednosti.

Najmanj finančnih sredstev je dodeljenih območjem posegov 1.3 (okvirni pogoji za inovacije), 2.1 (gospodarjenje z vodami/preprečevanje tveganj) in 2.4 (učinkovita raba energije in virov). Vprašanje je, če zaradi skromnih sredstev, dodeljenih zadnjima dvema območjema, ne bo dejansko ogroženo doseganje operativnih ciljev teh dveh območij, in zato je treba na ti dve območji skrbno paziti in razmisliti o prerazporeditvi sredstev, če se izkaže, da dodeljenih finančnih sredstev ni dovolj.

Količinska opredelitev kazalnikov temelji na dveh verodostojnih predpostavkah (povprečna velikost projekta in pričakovani prispevki na projekt). Predpostavljena povprečna velikost projekta v smislu prispevka iz ESRR (1,5 mio.) je znatno večja od velikosti v programu CADSES 2000 – 2006 (1 mio.) zaradi namena uprave programa, da se osredotoči na večje projekte, ki jih je lažje obvladovati. Vprašanje je, ali je ta predpostavka tudi v skladu s finančno zmogljivostjo predvidenih prijaviteljev, zlasti v novih državah članicah.

Ker bo stopnja sofinanciranja mnogo višja kot v tekočem programskem obdobju, bo celoten obseg finančnih sredstev skoraj enak kot v programu CADSES 2000 – 2006 – prav tako kot pričakovano skupno število projektov (130 proti sedanjim 134).

Cilji za kazalnike rezultatov (pričakovani prispevki k ciljem območij posegov) temeljijo na predpostavki treh prispevkov na projekt, kar se zdi ambiciozno vendar dosegljivo – vendar pa bo potrebno ustrezno poročanje o teh prispevkih, da bodo zares vsi prispevki primerno zajeti.

V celoti je mogoče reči, da je dodelitev finančnih sredstev – tako glede količine kot porazdelitve prioritetam in območjem posegov – v skladu s programsko teorijo ukrepanja. In zato je mogoče pričakovati, da bo takšna dodelitev finančnih sredstev zagotavljala zadostno podporo za doseganje ciljev, kot so navedeni v Operativnem programu.

Vključitev ključnih priporočil v Operativni program

Naslednja tabela vsebuje sintezo glavnih priporočil, podanih med predhodnim vrednotenjem, ter način, kako so bila vključena v postopku oblikovanja programa:

Tabela 6: Vključitev ključnih priporočil v Operativni program Jugovzhodna Evropa.

Predhodna priporočila	Vključitev v končni osnutek Operativnega programa
Povratna informacija k 1. osnutku OP (september 06)	
Izboljšati skladnost analize in SWOT z drugimi deli programa – zlasti s strategijo in prioritetami	Prioritetne osi in ustrezna območja posegov so bolje razložena na podlagi analize SWOT in izzivov
Analiza mora biti osredotočena na Operativni program, nekatera poglavja analize okrepljena ali bolje opisana, izpopolniti je treba strukturo SWOT	Poglavje o analizi ima novo strukturo v skladu s prioritetnimi osmi, je nekoliko krajše in obogateno s kartami, pomembne ugotovitve pa so poudarjene. Dodan je nove del »izzivi«.
Strategijo je treba dodatno razviti, cilje in izbiro prioritet bolje utemeljiti	Poglavje o strategiji je močno spremenjeno, dodana je tabela, ki prikazuje sistematično ciljev, prioritetne osi pa so bolje razložene na podlagi analize SWOT in izzivov
Zagotoviti transnacionalno dodano vrednost za predlagane dejavnosti	Opis prioritetnih osi ter območij posegov je znatno izboljššan glede na transnacionalno dodano vrednost
Širši poudarek bi morali dati inovacijam v okviru prioritet in poudariti projekte predinvesticijske vrste	Opis prioritetnih osi in območij posegov je tudi znatno izboljššan glede na predinvesticijske dejavnosti

Povratna informacija k Osnutku OP 1.1. (november 2006)	
Upoštevati je treba dvome o upravičenosti izključno podeželskih dejavnosti v okviru "Prioriteta 3 – trajnostni urbani razvoj"	Popravljen prioritetna os 4: »Razvoj transnacionalnih sinergij za območja trajnostne rasti« je usmerjen v razvoj in izvajanje celovitih strategij za velemestna območja ter regionalne poselitvene sisteme, optimizacijo policentrične strukture območja ter uporabo kulturnih vrednot za trajnostni razvoj. Upoštevati je treba morebitne podobne dejavnosti, ki jih podpira EAFRD (Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja, vključno z LEADER 2007 – 2013) in jih usklajevati v izvedbeni fazi.
Upoštevati je treba tveganost širokega tematskega pristopa, potrebna je komplementarnost z drugimi programi ter jasna merila za izbiro projektov	Program zavzema pristop skupnih izzivov s poudarkom na strateških tematskih vprašanjih območja, ki so izčrpno opisana v prioritetnih oseh ter območjih posegov. Merila za izbiro projektov so določena v ročki 7.2.2 in bodo dodatno razvita v Priročniku za prijavitelje.
Upoštevati je treba tveganje pomanjkanja transnacionalne dodane vrednosti	Z izboljšanim opisom prioritetnih osi in območij posegov bi morale biti to tveganje zelo majhno
Upoštevati je treba tveganje, da pride do zamude pri zagonu zaradi nejasne osredotočenosti, novih izvedbenih postopkov in uporabe različnih skladov	Program transnacionalnega sodelovanja predstavlja poseben izziv. Ob soočanju s tem izzivom je bil operativni program optimiziran tako, da bi bilo tveganje čim manjše. Vsa dodatna tveganja je treba upoštevati pri izvedbi. Veliko tveganje – ki presega je moči vodstva programa – predstavlja pomanjkljiva usklajenost zakonodaje in zakonskih standardov.
Povratna informacija k Osnutku OP 2.1. (januar 2007)	
Izboljšati strukturo opisov prioritet	Opis prioritetnih osi v popravljenem Operativnem programu se drži enotne strukture (vsebinsko ozadje, cilji, razla-

	ga, ciljne skupine in/ali okvirni potencialni upravičenci)
Popraviti bi bilo treba kazalnike, ker so dosežki zajeti le na zelo zbirni ravni in pri kazalnikih rezultatov pogosto niso jasne povezave z opisi območij posegov	Poglavje 4.4 je popolnoma spremenjeno v skladu s predhodnim vrednotenjem
V poglavju o izvedbi so nekateri opisi preveč podrobni, lahko bi omenili tudi udejanjanje rezultatov kot nalogo Skupnega tehničnega sekretariata ter kontaktnih točk	Poglavji 5.5 in 7.7 bosta bolje usklajeni
Opisi razpisnih postopkov v različnih poglavjih morajo biti skladni	To priporočilo je upoštevano v Operativnem programu (Uskladitev poglavij 4.2 in 7.2)
Opis kakovosti projektov je treba preusmeriti v eno poglavje	Želena kakovost projektov je opisana v poglavjih 4.2 in 7.2.2 (in ne le v enem poglavju). Bistveni so močni signali potencialnim prijaviteljem. »Izvedbena načela« je treba gledati kot del strategije, saj navaja okvirne kvalitativne zahteve in ne administrativne specifikacije. Merila za izbor projektov so orisana v točki 7.2.2 in bodo dodatno oblikovana v Priročniku za prijavitelje
Mednarodne organizacije, konzorciji in nevladne organizacije bi morali upoštevati kot upravičene partnerje	Nevladne organizacije, ki izpolnjujejo pogoje iz Operativnega programa (točka 7.2.3) so upravičeni projektni partnerji. Primer mednarodnih organizacij pa je še v obravnavi.

4.6.2 Glavne ugotovitve celovite presoje vplivov na okolje

V skladu z Direktivo SEA (2001/42/ES) je bila za Operativni program Jugovzhodna Evropa opravljena celovita presoja vplivov na okolje.

Glavni namen celovite presoje vplivov na okolje je bil oceniti večje vplive na okoljska vprašanja. Poleg tega je bil cilj te presoje vključiti okoljske razloge v programski postopek že v zgodnji fazi, da bi zagotovili visoko raven varstva okolja in spodbudili trajnostni razvoj.

Proces je omogočil okoljskim organom sodelujočih držav in širši javnosti, da so izrazili svoja mnenja o okoljskih vplivih izvajanja programa.

To poglavje podaja pregled glavnih faz postopka celovite presoje vplivov na okolje, tudi v skladu s celotnim postopkom in koraki oblikovanja programa.

Tabela 6: Koraki v postopku in časovni potek.

POSTOPEK OBLIKOVANJA PROGRAMA		2006 TEDEN	POSTOPEK SEA
11. in 12. 9..	Sestanek tima za pripravo osnutka v Ljubljani	37	Diagnoza okoljskih vprašanj
		39	16. 10. Poročilo o določanju obsega in namena
12. in 13. 10.	Sestanek delovne skupine (DS) v Bukarešti, RO	41	Posvetovanja z okoljskimi organi -> priporombe na določitev obsega in namena
		44	
3. 11.	Osnutek 1-0 OP	45	10. 11. 1. osnutek (različica 1-1) Okoljskega poročila
28. 11.	Osnutek 1-1OP	48	
6. in 7. 12.	Sestanek DS v Solunu, GR	49	
28. 12.	Osnutek 2-0 OP	52	
		2007	
		02	31. 1. 2. osnutek (različica 2-1) Okoljskega poročila
6. in 7. 2.	Sestanek DS v Ljubljani, SLO	06	
22. in 23. 2.	Sestanek z ES, Sestanek DS, Bruselj	08	
19. 3.	Osnutek 2-2 OP	10	
		12	21. 3. 3. osnutek (različica 2-2) Okoljskega poročila
		12	22. 3. Začetek javne obravnave SEA
19. in 20. 4.	Sestanek DS v Sinaia, RO		
4. 5.	Končni OP, različica 3-0	20	18. 5. Konec javne obravnave SEA
	Predložitev ES	20	21.5. Osnutek »Povzetka«

Okoljsko poročilo – metodologija in rezultati presoje

Okoljsko poročilo opisuje trenutni položaj in verjetni razvoj okoljskih vprašanj. Ta "možnost nič" predstavlja "izhodišče" za celotni proces presoje v okviru celovite presoje vplivov na okolje (SEA). Povzeti so mednarodni okoljski cilji, zakoni in predpisi, pomembni za okoljska vprašanja v programskem območju.

Za vsako območje posega je treba analizirati možne učinke na ustrezna okoljska vprašanja s sklicevanjem na "vodilna vprašanja" in cilje varstva okolja. Ker nobeno od območij posegov ni opisano dovolj podrobno, da bi lahko opravili kvantitativno presojo, se presoja osredotoča na kvalitativni opis možnih vplivov na ustrezna okoljska vprašanja, ki se nanašajo na Direktivo SEA (2001/42/ES).

Direktiva SEA zahteva, da se opredelijo primerne alternativne možnosti temu programu. V večstopnem procesu je SEA ponudila priporočila za optimiziranje programa. V postopku oblikovanja programa so bili ocenjeni pozitivni, nevtralni in negativni okoljski vplivi različnih osnutkov Operativnega programa. Tim SEA je delovni skupini predlagal nove formulacije prioriteten osi/območij posegov, nove dejavnosti in merila za izbor projektov, ki so jih večinoma vključili v končne različice programa. Ti predlogi in priporočila se štejejo za možne alternative Operativnemu programu (Direktiva SEA, člen 5).

Zaradi specifikacij člena 6 Uredbe ERDF se "možnost nič" ne šteje za "primerno alternativno možnost" v luči Direktive SEA. Okoljski vpliv "možnosti nič" pa je prikazan v 5. poglavju Okoljskega poročila v skladu s točko b Priloge I te direktive.

Tabela 7: Vsebina Okoljskega poročila v skladu s 5. členom in Prilogo I Direktive SEA

Določba direktive	Poglavje Okoljskega poročila	Pripombe
Tč. a) Oris vsebine, glavnih ciljev načrta ali programa in razmerje z drugimi ustreznimi načrti ali programi	Poglavje 2	Končni osnutek programa in tam orisanih prioriteten osi/območja posegov je rezultat stalnega medsebojnega sodelovanja med timom SEA in delovno skupino.
Tč. b) Ustrezni vidiki tekočega stanja okolja in njegov verjeten razvoj brez izvedbe	Poglavje 5	Vključuje presojo okoljskih vplivov »možnosti nič«
Tč. c) Okoljske značilnosti območij, ki bodo po vsej verjetnosti močno prizadeta	Poglavje 5	Večina okoljskih podatkov je bila analizirana na transnacionalni podlagi zaradi narave Operativnega programa
Tč. d.) Kakršni koli obstoječi okoljski problemi, ki so pomembni za načrt ali program, še zlasti vključno s tistimi, ki se nanašajo na območja posebnega okoljskega pomena, kot so območja, določena v skladu z Direktivama 79/409/EGS in 92/43/EGS	Poglavje 5	Poglavje 5-5 vključuje pregled števila in lokacije območij v skladu z Direktivama 79/409/EGS in 92/43/EGS (omrežje Natura 2000)
Tč. e) Cilji varstva okolja, določeni na mednarodni ravni, ravni Skupnosti ali držav članic, ki so pomembni za načrt ali program, in način, kako so bili ti cilji in morebitni okoljski vidiki upoštevani med pripravo	Poglavje 4	Ker OP Jugovzhodna Evropa deluje na transnacionalni ravni, je opis okoljskih ciljev osredotočen na mednarodni okvir in okvir Skupnosti

Tč. f) (f) Verjetni pomembni učinki na okolje vključno z vplivi na biotsko raznovrstnost, prebivalstvo, človekovo zdravje, favno, floro, prst, vodo, zrak, podnebne dejavnike, materialne dobrine, kulturno dediščino vključno s stavbno in arheološko dediščino, krajino in medsebojni odnosi med vsemi temi dejavniki	Poglavje 6	Presoja verjetnih pomembnih učinkov na okolje je bila izdelana z ustreznimi informacijami in na podlagi različnih stadijev razvoja programa. Posledica je bil interaktiven proces, ki je pripeljal do optimalne različice Operativnega programa.
Tč. g) Ukrepi, predvideni za preprečevanje, zmanjševanje in čim večje kompenziranje morebitnih negativnih učinkov na okolje zaradi izvajanja načrta ali programa	Poglavje 6	Skupina za oblikovanje programa (delovna skupina) je prejela predlagane ponovne formulacije in dopolnila in o njih večkrat razpravljala. Pretežno so jih vključili v končni osnutek programa. Podrobna merila, uporabljena pri izbiri projektov (vključno z merili za upravičenost in kakovost v pogledu okoljskih vplivov) bo odobril bodoči Nadzorni odbor in ga sporočil potencialnim prijaviteljem projektov v obliki podrobnih »Priročnikov za prijavo« (glej OP, pogl. 7.2.2)
Tč. h) Oris razlogov za izbiro obravnavanih alternativ ter opis, kako je bila opravljena presoja vključno z morebitnimi težavami (kot so tehnične pomanjkljivosti ali pomanjkanje znanja in izkušenj) pri sestavljanju	Poglavje 3	Za temeljito spremembo celotne strukture programa ni nobene druge možnosti, ker se morajo možne strategije in prioritetne osi nanašati na 6. člen Uredbe ESRR. Presoja različnih različic osnutkov Operativnega programa (vključno z različnimi pristopi za doseganje ciljev prioritetnih osi) se sklada z zahtevami Direktive SEA za "predložitev orisa razlogov za izbiro alternativ"
Tč. i) Opis predvidenih ukrepov za spremljanje in nadzor v skladu z 10. členom	Poglavje 7	Okoljski kazalniki bodo sestavni del razširjenega sklopa kazalnikov spremljanja, ki jih bo Nadzorni odbor izdelal v posebnem dokumentu (glej OP, pogl. 7.6.1)
Tč. j) Ne-tehničen povzetek informacij, podanih pod zgornjimi naslovi	Poglavje 0	

Vključitev postopka SEA med oblikovanjem programa

Operativni program so pripravljali s transnacionalno delovno skupino, sestavljeno iz predstavnikov nacionalnih organov oblasti sodelujočih držav članic EU, dejanskih in potencialnih držav kandidat ter tretjih držav in pa zunanjih strokovnjakov, ki so skrbeli za tehnično pomoč pri oblikovanju programa in pri predhodnem vrednotenju programa, ter pri celoviti presoji vplivov na okolje. V okviru procesa so od septembra 2006 do aprila 2007 potekali številni sestanki delovne skupine in razgovori z neprekinjenimi povratnimi informacijami med SEA in strokovnjaki za programiranje. Sodelovanje okoljskih organov in strokovnjakov za SEA v procesu oblikovanja programa in z njim tesno povezanim procesu SEA je zagotovilo, da so že v zgodnji fazi obravnavali in primerno vključili okoljske vidike.

Možni okoljski vplivi programa (ne-strokoven povzetek)

Program na pozitiven način obravnava najpomembnejša okoljska vprašanja Jugovzhodne Evrope. Prioritetna os 1 podpira ustvarjanje ali preoblikovanje tehnoloških in v inovacije usmerjenih mrež, ki bodo povečale uvedbo najboljših (ali skoraj najboljših) tehnologij in – v srednjeročni perspektivi – privedle do povečanja virov in energetske učinkovitosti v proizvodnem in storitvenem sektorju. Prioritetna os 2 podpira varstvo okolja in naravnih virov z ugodnimi vplivi na večino okoljskih vprašanj, vključno z biotsko raznolikostjo in zdravjem ljudi. Prioritetna os 3 ima za cilj spremembo okvirnih transnacionalnih pogojev za pospeševanje, načrtovanje in delovanje primarnih in sekundarnih pro-

metnih omrežij ter multimodalnih platform. Prioritetna os 4 spodbuja dejavnosti za izboljšanje življenjskih razmer v urbanih območjih z ugodnimi vplivi na vodne vire, tla, zrak in z okoljem povezanih nevarnosti za zdravje.

Zaradi pomanjkanja podrobnih podatkov o možnih posledičnih dejavnostih ni bilo mogoče opraviti presoje možnih pozitivnih in negativnih učinkov za vsa območja posegov. Videti je, da imajo nekatere dejavnosti le omejen vpliv na okoljska vprašanja (npr. »Razvijanje ugodnega okolja za inovativno podjetništvo«).

Negativnih vplivov na okoljska vprašanja ni mogoče izključiti, če program podpira načrtovanje in pripravo prometne infrastrukture (ceste, železnica, vodne poti), ne da bi upoštevali okoljske vplive. To bi lahko vodilo k večji pozidavi zemljišč, drobljenju habitatov in dodatnemu vplivu zaradi onesnaževanja zraka in onesnaževanja s hrupom na občutljivih območjih. Stalno uvajanje tveganih tehnologij (kot so na primer genetsko spremenjena semena) ali neuravnovešeno izkoriščanje energijskih virov bi lahko imelo posredne negativne vplive na pokrajino, tla in biotsko raznovrstnost. Rezultate te presoje bi morali upoštevati v postopkih za izbor projektov.

Glavni rezultati

Prioritetne osi in območja posegov programa bodo večinoma pozitivno ali nevtrarno vplivala na ustrezna okoljska vprašanja. Večje negativne vplive na okolje lahko izključimo, ker bodo izdelana merila za izbor projektov v skladu s splošnim načelom »pospeševanje trajnostnega razvoja«.

Izvedba programa bi morala biti osredotočena na ključna vprašanja dolgoročnega uravnovešenega razvoja v transnacionalnem kontekstu, kar pomeni zmanjševanje učinkov podnebnih sprememb, nadzorovanje emisij v zrak, sodelovanje pri gospodarjenju z naravnimi dobrinami, trajnostne prometne sisteme in celovito obvladovanje tveganj.

Priporočila Okoljskega poročila

Celovita presoja vplivov na okolje je zagotovila priporočila za izboljšanje Operativnega programa s stališča varstva okolja. Ti predlogi za nove dejavnosti, nove formulacije in izbiro projektov, ki naj bi jih uresničili, so usmerjeni v spodbujanje pozitivnih okoljskih učinkov in omilitev možnih negativnih vplivov na okolje. Spodnja tabela prikazuje pregled glavnih predlogov SEA in kako so bili upoštevani v programu.

Tabela 8: Priporočila Okoljskega poročila.

SEA pripombe	Vključitev v OP
Razpršitev in uporaba inovacij naj bi vplivala na gospodarski razvoj, ki vodi v večjo učinkovitost virov in energije, zlasti z vzpostavljanjem regionalnih zmogljivosti na področju znanja ter institucij za prenos tehnologije, ki se ukvarjajo s temi vprašanji.	Ta cilj je široko obravnavan v prioritetni osi 1: »pospeševanje inovacij in podjetništva«: dejavnosti bi morale ustvarjati konkretne projekte v zvezi z izgradnjo tehnoloških in inovacijskih zmogljivosti za boljše izdelke, procese in storitve, vključevanjem čistejših tehnologij in podpiranjem inovacij v javnih storitvah.
Transnacionalne tehnološke in inovacijske mreže naj bi vključevale »presojo tveganj« za ugotavljanje morebitnih okoljskih tveganj in socialnih učinkov novih tehnologij.	To priporočilo je bilo vključeno v Cilje prioritetne osi 1.
Operativni program bi se moral izrecno ukvarjati s transnacionalnimi dejavnostmi, ki podpirajo dolgoročno zmanjševanje emisij v zrak, vključno s toplogrednimi plini, po ciljnem časovnem okviru, določenem s Kjotskim protokolom (2012+). Podpirati je treba prenos znanja in izkušenj na področju celostnega ravnanja z odpadki, obvladovanjem emisij v zrak, čistejše proizvodnje in porabe ter energetske učinkovitosti.	Prioritetna os 2 podpira dejavnosti, katerih namen je »spodbujati učinkovito rabo energije in učinkovitost virov«: namen tega območja posegov je podpirati transnacionalno sodelovanje pri sprejemanju politik in direktiv EU vključno z okviri Skupnosti za energetske učinkovitost ter zmanjšanje emisij toplogrednih plinov. Transnacionalne dejavnosti, ki podpirajo celostno ravnanje z odpadki in dolgoročno zmanjševanje emisij v zrak, obravnava prioritetna os 4, zlasti območje posegov »obravnavanje kritičnih problemov, ki pestijo velemestna območja«.
Projekte, katerih cilj je povečati izkoriščanje obnovljivih virov energije, morajo spremljati presoje vplivov z analizo morebitnih negativnih vplivov na kmetijstvo, gozdarstvo, biotsko raznovrstnost, prst, vode, zrak in urejanje krajine.	To priporočilo bo vključeno v postopek izbire projektov, ki ga bo oblikoval bodoči Nadzorni odbor.
Transnacionalni program bi moral biti osredotočen na razvijanje trajnostnih in energetske učinkovitih prometnih sistemov, vključno z multimodalno logistiko in alternativnimi načini prevoza za izboljšanje dostopnosti brez velikih okoljskih vplivov (zlasti zmanjšanje emisij v zrak, hrupa in pozidave zemljišč).	To priporočilo je bilo vključeno v cilje prioritetne osi 3.
Vse projekte, ki bodo podpirali razvoj fizične prometne infrastrukture in/ali razširitev prometnih omrežij, morajo spremljati presoje vplivov (EIA-SEA), ki bodo prikazale dolgoročne učinke na urbani razvoj, pozidavo zemljišč, biotsko raznovrstnost, onesnaževanje zraka in podnebne spremembe. Operativni program ne sme podpirati transnacionalnih projektov, ki ne bi bili v skladu z obstoječim evropskim zakonskim okvirom (kot je Direktiva o vodah, omrežje Natura 2000).	To priporočilo bo vključeno v postopek izbire projektov, ki ga bo oblikoval bodoči Nadzorni odbor. Podrobna merila (vključno z merili upravičenosti in kakovosti), uporabljena pri izbiri projektov, bo oblikoval in odobril bodoči Nadzorni odbor (glej OP, pogl. 7.2.2). Ta merila bodo tudi jamčila, da ne bo nobene razhajanja z obstoječim evropskim +zakonskim okvirom, kot je Direktiva o vodah, omrežje Natura 2000). Nadzorni odbor lahko omeji obseg upravičenih prijaviteljev v določenem razpisu ob upoštevanju posebnih pogojev tega razpisa.
Trajnostna urbana omrežja naj bi optimizirala pretok materiala, energetske učinkovitost, prometne sisteme, ki oddajajo malo emisij (vključno s posodobitvijo javnega prometa). Predlagano je, da se ta načela vključijo v splošne cilje pri izvajanju programa.	Ta načela so vključena v cilje prioritetne osi 2 »Varovanje in izboljšanje okolja« ter prioritetne osi 4 »Razvoj transnacionalnih sinergij za območja trajnostne rasti«
Strategije za obnovo naselij stanovanjskih stolpnic, zgrajenih po nizkih gradbenih standardih, razpadajočih mestnih četrti in onesnaženih industrijskih območjih morajo obravnavati transnacionalne dejavnosti, vključno s pilotnimi projekti, tehnično pomočjo in novimi metodami upravljanja.	Strategije za obravnavanje resnih problemov urbanih območij (vključno s prenovo degradiranih območij v mestih) obravnava izrecno območje posegov »Obravnava kritičnih problemov, ki pestijo velemestna območja in regionalne poselitvene sisteme« (prioritetna os 4) – glej »Primeri (večnivojskih) dejavnosti, Razvijanje transnacionalnih sinergij in Načrtovanje in upra-

	vljanje«.
Razvoj trajnostnega turizma je treba vključiti v Operativni program kot dodatno območje posegov, ki podpira cilj prioritete osi 4 »Razvoj transnacionalnih sinergij za območja trajnostne rasti«, zlasti v obalnih območjih in v goratih predelih.	Transnacionalne strategije, ki podpirajo razvoj trajnostnega turizma, bi lahko obravnavale območje posegov »Obravnava kritičnih problemov, ki pestijo velemestna območja in regionalne poselitvene sisteme« (prioritetna os 4), ker zelo zgoščene turistične dejavnosti v občutljivih območjih lahko povzročijo kritične medsebojno povezane gospodarske, okoljske, socialne in upravne probleme.
Pomoč pri ustvarjanju projektov in uporabi meril za izbiro projektov naj bi vključevala priporočila, naštetá v pogl. 6.2 Okoljskega poročila. Priročnik za izvedbo naj bi vseboval sklop »kazalniki okoljskih vplivov«, s katerimi dosežki programa v pogledu »trajnostnih načel« postanejo opazni za programske partnerje in širšo javnost.	Ta priporočila morata Skupni tehnični sekretariat/Nadzorni odbor vključiti pri pripravi Priročnikov za prijavitelje ter podrobnih meril za izbor projektov (glej OP, pogl. 7.2.2). Okoljski kazalniki bodo sestavni del razširjenega sklopa kazalnikov spremljanja, ki jih bo bodoči Nadzorni odbor opredelil v posebnem dokumentu (glej OP, pogl. 7.6.1).

Javna obravnava

V skladu s 5. in 6. členom Direktive SEA so imeli okoljski organi in javnost priložnost izraziti svoje mnenje o osnutku Operativnega programa in Okoljskega poročila. Javna obravnava v okviru postopka SEA je potekala v dveh ključnih fazah:

- 1. faza: Določanje obsega in namena – posvetovanje z okoljskimi organi o obsegu in stopnji natančnosti Okoljskega poročila v vseh sodelujočih državah članicah: 16. 10. – 30. 10. 2006.
- 2. faza: Okoljsko poročilo in osnutek Operativnega programa – posvetovanje z javnostjo in okoljskimi organi o Okoljskem poročilu in osnutku Operativnega programa: 23. 3. do 18. 5. 2007. Okoljske oblasti v vseh državah članicah so člani delovne skupine po elektronski pošti pozvali, naj pošljejo svoje pripombe k Okoljskemu poročilu in osnutku Operativnega programa v skladu z nacionalno zakonodajo za izvajanje Direktive SEA. Informacije za širšo javnost o poteku procesa načrtovanja, vključno z ustreznimi dokumenti in vabilom za pošiljanje pripomb, so bile na voljo na spletni strani www.cadses.net (23. 3. do 18. 5. 2007).

Rezultati javne obravnave in njihova vključenost v končni Operativni program

Vsa vprašanja, ki so bila zastavljena v času javne obravnave v državah udeleženkah Programa Jugovzhodna Evropa, so navedena v Prilogi Operativnega programa, vključno s pripombami o tem, kako so bila obravnavana v končnem Operativnem programu.

Ta pregled bo izdelan po 18. maju 2007 (konec javne obravnave). Vključeval bo tudi povzetke izjav državnih organov, pristojnih za okolje, in v nekaterih državah članicah ne bo dokončan pred koncem junija 2007.

Spremljanje in nadziranje okoljskih vplivov programa

Operativni program določa vrsto glavnih kazalnikov za spremljanje in ocenjevanje. V ločenem dokumentu, ki ga bo pripravil prihodnji Nadzorni odbor, bo naveden celoten sklop kazalnikov.

Priporoča se, naj se okoljski kazalniki vključijo v razširjeni sklop kazalnikov, saj bosta spremljanje in ocenjevanje "predstavljala nepogrešljivo podlago za potrebe poročanja in informiranja, da bi dosežke programa jasno predstavili partnerjem v programu in širši javnosti" (Operativni program, poglavje 7.6.1).

Poleg tega mora spremljanje izpolnjevati naslednje zahteve:

- oceniti mora rezultat okoljske presoje, navedene v tem poročilu, ki se nanaša na poglavje 5 Okoljskega poročila;
- razkriti mora nepredvidene večje okoljske učinke;
- izmeriti mora učinkovitost postopkov izbire projektov v zvezi z omilitvijo in izogibanjem večjim negativnim učinkom pri okoljskih vprašanjih.

Spremljanje bo omogočilo organom programa, da bodo uvedli ustrezne sanacijske ukrepe, če bo ocena pokazala nepričakovane negativne okoljske učinke.

Pri pripravi meril za izbiranje projektov (glej OP, pogl. 7.2.2) bo bistvenega pomena, da se vključi zahteva za izogibanje večjim vplivom pri ustreznih okoljskih vprašanjih. Pri okoljskih vprašanjih se priporoča uvodna presoja vplivov, verjetno na podlagi »vodilnih vprašanj« (glej pogl. 3.3.1 Okoljskega poročila).

Za vsak projekt, za katerega obstaja verjetnost, da bo imel večji učinek na območja Natura 2000, je treba izdelati ustrezno presojo njegovih posledic v skladu s 6. in 7. členom Direktive Habitat.

4.7 Okvirna členitev po kategorijah na ravni programa

Tabela 9: Okvirna členitev po kodah za prioritete teme na ravni programa (v skladu s Prilogo I Izvedbene uredbe Komisije).

Tema	Koda	Razsežnost prioritete teme (v skladu z Uredbo Komisije št. 1828/2006 z dne 8. 12. 2006)	Dodelitev sredstev iz ESRR
Raziskave in tehnološki razvoj (RTD), inovacije in podjetništvo	3	Prenos tehnologije in izboljšanje omrežij za sodelovanje med malimi in srednje veliki podjetji (MSP), med njimi in drugimi podjetji in univerzami, ustanovami za višje in visokošolsko ter podiplomsko izobraževanje vseh vrst, regionalnimi organi oblasti, raziskovalnimi centri ter znanstveno tehnološkimi poli (znanstvenimi in tehnološkimi parki, tehnopoli itd.)	13.567.756
Raziskave in tehnološki razvoj (RTD), inovacije in podjetništvo	5	Napredne podporne storitve za podjetja ter skupine podjetij	8.193.515
Raziskave in tehnološki razvoj (RTD), inovacije in podjetništvo	6	Pomoč malim in srednje velikim podjetjem pri pospeševanju okolju prijaznih izdelkov in proizvodnih procesov (uvajanje učinkovitega sistema okoljskega upravljanja, prevzem in uporaba tehnologij za preprečevanje onesnaževanja, vključevanje čistih tehnologij v podjetja)	556.207
Raziskave in tehnološki razvoj (RTD), inovacije in podjetništvo	9	Drugi ukrepi za spodbujanje raziskav in inovacij ter podjetništva v malih in srednje velikih podjetjih	1.365.586
Informacijska družba	11	Informacijsko-komunikacijske tehnologije (dostop, varnost, interoperabilnost, preprečevanje tveganj, raziskave inovacije, e-vsebine itd.)	4.851.251
Informacijska družba	12	Informacijsko-komunikacijske tehnologije (TEN-ICT)	3.199.328
Informacijska družba	13	Storitve in aplikacije za državljane (e-zdravje, e-uprava, e-učenje, e-vključevanje itd.)	6.174.073
Informacijska družba	14	Storitve in aplikacije za MSP (e-poslovanje, izobraževanje in usposabljanje, razvijanje mrežnih aktivnosti itd.)	3.199.328
Informacijska družba	15	Drugi ukrepi za izboljšanje dostopa do informacijsko-komunikacijskih tehnologij in njihove učinkovite uporabe v MSP	3.199.328
Promet	16	Železnice	3.530.293
Promet	17	Železnice (TEN-T)	3.530.293
Promet	19	Železniška vozila (TEN-T)	882.573
Promet	20	Avtoceste	882.573
Promet	21	Avtoceste (TEN-T)	882.573
Promet	25	Urban transport	3.530.293
Promet	27	Multimodalni promet (TEN-T)	15.058.908
Promet	28	Inteligentni prometni sistemi	6.453.818
Promet	29	Letališča	882.573
Promet	30	Pristanišča	1.765.147
Promet	32	Celinske vodne poti (TEN-T)	1.765.147
Energija	39	Obnovljiva energija: veter	865.211
Energija	40	Obnovljiva energija: sonce	865.211
Energija	41	Obnovljiva energija: biomasa	865.211
Energija	42	Obnovljiva energija: vodna, geotermalna in druge	865.211
Energija	43	Energetska učinkovitost, kogeneracija, gospodarjenje z energijo	865.211
Varstvo okolja in preprečevanje tveganj	44	Ravnanje z gospodinjskimi in industrijskimi odpadki	865.211
Varstvo okolja in preprečevanje tveganj	45	Gospodarjenje z vodami in oskrba z vodo (pitna voda)	865.211
Varstvo okolja in preprečevanje tveganj	46	Čiščenje odpadnih voda (odpadne vode)	865.211
Varstvo okolja in preprečevanje tveganj	47	Kakovost zraka	865.211
Varstvo okolja in preprečevanje tveganj	48	Celovito preprečevanje in obvladovanje onesnaževanja	865.211
Varstvo okolja in preprečevanje tveganj	49	Blaženje podnebnih sprememb in prilagajanje nanje	865.211
Varstvo okolja in preprečevanje tveganj	50	Sanacija industrijskih področij in kontaminiranih zemljišč	865.211

Varstvo okolja in preprečevanje tveganj	51	Pospeševanje biotske raznovrstnosti in varstva narave	5.373.983
Varstvo okolja in preprečevanje tveganj	52	Pospeševanje čistega mestnega prometa	865.211
Varstvo okolja in preprečevanje tveganj	53	Preprečevanje tveganj (vključno s sestavljanjem in izvajanjem načrtov in ukrepov za preprečevanje in obvladovanje naravnih in tehnoloških tveganj)	17.895.363
Varstvo okolja in preprečevanje tveganj	54	Drugi ukrepi za ohranjanje okolja in preprečevanje tveganj	3.331.869
Turizem	55	Pospeševanje naravnih dobrin	3.358.739
Turizem	56	Varstvo in razvoj naravne dediščine	3.358.739
Kultura	58	Varstvo in razvoj kulturne dediščine	4.464.540
Kultura	59	Razvoj kulturne infrastrukture	4.464.540
Kultura	60	Druga pomoč za izboljšanje kulturnih storitev	4.464.540
Oživljanje urbanih območij in podeželja	61	Celoviti projekti za oživljanje mest in podeželja	17.196.745
Izboljšanje dostopa to delovnih mest in trajnosti	70	Posebne aktivnosti za povečanje sodelovanja preseljenih oseb v zaposlovanju in posledična krepitev njihove socialne vključenosti	661.413
Izboljšanje socialne vključenosti oseb z omejenimi možnostmi	71	Poti za vključevanje in ponovno zaposlovanje prikrajšanih oseb, borbo proti diskriminaciji pri dostopu do trga dela in napredovanju na trgu dela ter spodbujanje sprejemanja različnosti na delovnih mestih	1.322.827
Izboljšanje človeškega kapitala	74	Razvijanje človeških potencialov na področju raziskav in inovacij, zlasti s pomočjo podiplomskega študija ter usposabljanja raziskovalcev, ter razvijanja mrežnih aktivnosti med univerzami, raziskovalnimi centri in podjetji	18.347.113
Krepitev institucionalnih zmogljivosti na nacionalni, regionalni in lokalni ravni	81	Mehanizmi za izboljšanje dobre zasnove politik in programa, spremljanja in vrednotenja na nacionalni, regionalni in lokalni ravni, vzpostavljanje institucij in usposabljanje kadrov za zagotavljanje politik in programov	15.331.430
Tehnična pomoč	85	Priprava, izvajanje, spremljanje in kontrola	6.200.749
Tehnična pomoč	86	Vrednotenje in študije, informacije in komunikacije	6.200.749
Skupna dodelitev finančnih sredstev iz ESRR			206.691.645

Tabela 10: Okvirna členitev po kodah za financiranje in območje na ravni programa (v skladu s Prilogo I Izvedbene uredbe Komisije).

Razsežnost 2: Kode za obliko financiranja		Razsežnost 3: Kode za teritorialno razsežnost	
Koda	Dodelitev sredstev v evrih	Koda	Dodelitev sredstev v evrih
01 Nepovratna pomoč	206.691.645	09 Transnacionalno območje sodelovanja	206.691.645

5. Prioritetne osi

To poglavje podaja podrobne razlage izbranih prioritarnih osi in naknadnih območij posegov. Prioritetne osi niso "popolnoma ločena področja", saj temeljijo na celovitem pristopu in kažejo mnogo stičnih točk. V praksi lahko prijave obravnavajo samo po eno območje posegov, ali pa so lahko pomembne za več prioritarnih osi. V tem primeru morajo prijavitelji in vodstvo programa razmisliti, katere prioritarni osi se najbolj ujemajo s ciljem, na katerega je projekt osredotočen, ter se prijaviti samo pod temi prioritarnimi osmi.

Operativni program opredeljuje skupno štiri prioritarni osi in eno prioritarno os za tehnično pomoč. Te prioritarni osi se nanašajo na določeno število **okvirnih območij posegov**. Izvedba območij posegov bo pripeljala do doseganja globalnega in posebnih programskih ciljev.

Slika 4: Prioritetne osi in območja posegov.

Prioritetne osi	Območja posegov			
P1: Pospeševanje inovacij in podjetništva	1.1 Razvijati tehnološke in inovacijske mreže na določenih področjih	1.2 Razvijati ugodno okolje za inovativno podjetništvo	1.3 Izboljševati okvirne pogoje za inovacije in jih omogočiti	
P2: Varovanje in izboljševanje okolja	2. Izboljšati celostno gospodarjenje z vodami ter preprečevanje poplav	2.2 Izboljšati preprečevanje naravnih tveganj	2.3 Izboljšati sodelovanje pri upravljanju naravnih bogastev in zavarovanih območij	2.4 Spodbujati učinkovito rabo energije in učinkovitost virov
P3: Izboljšanje dostopnosti	3.1 Izboljšati uskaljevanje pri pospeševanju, načrtovanju in delovanju primarnih in sekundarnih prometnih omrežij	3.2 Razvijati tehnologije za zmanjševanje “digitalnega razkoraka”	3.3 Izboljšati okvirne pogoje za multimodalne platforme	
P4: Razvoj transnacionalnih sinergij za območja trajnostne rasti	4.1 Obravnavati kritične probleme, ki pestijo velemestna območja in regionalne poselitvene sisteme	4.2 Spodbujati uravnotežen vzorec privlačnih in dostopnih območij rasti	4.3 Spodbujati uporabo kulturnih vrednot za razvoj	
P5: Tehnična pomoč za podpiranje izvedbe in krepitev zmogljivosti	5.1 Zgotoviti osrednjo upravo za izvajanje programa	5.2 Izvajati spremljajoče dejavnosti s ciljem podpreti nastanek in izvedbo visoko kakovostnih in v rezultate usmerjenih transnacionalnih projektov in partnerstev		

5.1 Prioritetna os 1: Pospeševanje inovacij in podjetništva

Vsebinski okvir

Analiza je poudarila, da so za programsko območje značilne velike razlike v ekonomski moči in inovacijskih dejavnostih med različnimi državami ter tudi znotraj posameznih držav. Očiten **razkorak med vzhodom in zahodom** postane opazen pri **najmočnejših regijah** na zahodu (italijanske pokrajine, Avstrija) ter pri najmanj razvitih na vzhodu (območja glavnih mest in Grčija so pri tem izjema). Glede **gospodarske dinamike** je zadnje desetletje prineslo veliko gospodarsko rast, kar je zlasti regije glavnih mest pripeljalo do presenetljivega **procesa dohitevanja** Zahodne Evrope. Uspešnost rasti predvsem v regijah novih držav članic EU je boljša kot v večini zahodnoevropskih držav.

Videti je, da je to območje manj uspešno v zvezi z raziskovalno razvojnimi kazalniki po eni strani in po drugi se kaže **dvojni prostorski vzorec**, kjer so inovacijske dejavnosti **le v nekaterih državah primerljive s standardi EU**, medtem ko je za **večino** teh držav značilna **nizka raven inovacijskih dejavnosti** (tudi zaradi zaenkrat še pomanjkljivih predpisov in institucionalnih zmogljivosti, zlasti v potencialnih državah kandidatkah in tretjih državah) in posledično nizka stopnja konkurenčnosti. Na splošno je ugotovljeno, da je **inovacijska zmogljivost malih in srednje velikih podjetij** precej nižja kot v velikih industrijskih sektorjih in zato bo zelo pomembno vzpostavljanje kakovostnih in primernih okvirov, da se mala in srednje velika podjetja motivira za inovacijske dejavnosti ali se jim približa rezultate raziskovalno razvojnih dejavnosti.

»Strategija pospeševanja«, ki naj spodbudila inovacijske dejavnosti, bi morala graditi na **prednostih in priložnostih, ki jih je treba izkoristiti**. To so: infrastruktura za raziskave in razvoj ter usposobljeni človeški viri, razviti v osrednjih regijah, intenzivna neposredna tuja vlaganja v novih državah članicah, sedanji univerzitetni raziskovalni inštituti kot izhodišča. Transnacionalne aktivnosti bi lahko služile za **zbiranje »podkritične mase«**, da se doseže **boljša opaznost** tudi v mednarodnem merilu.

Cilji prioriteten osi in posledični operativni cilji

Glede na ta kontekst in zaključke bo prioriteta os 1 prispevala predvsem k prihodnjemu razvoju Jugovzhodne Evrope kot **prostora za inovacije**, ki neposredno prispeva k gospodarski rasti in zaposlovanju v tehnološkem sektorju.

Cilj te prioritete osi je pospeševanje inovacij, podjetništva, ekonomije znanja ter izboljšanje integracije ter gospodarskih odnosov v območju sodelovanja; še zlasti si bo prizadevala doseči tri operativne cilje in bo podpirala transnacionalna partnerstva in aktivnosti, ki prispevajo k:

- razvoju tehnologije in inovacijskih mrež na določenih področjih,
- razvoju ugodnega okolja za inovativno podjetništvo,
- izboljšanju okvirnih pogojev in omogočanju inovacij.

Zaradi pomembnih regionalnih razlik na tem območju bi moral razvoj inovacijskih zmogljivosti **uveljaviti različne smeri podpore**, pri katerih bi se morala konkurenčnost in integracija dopolnjevati:

- prvič, z razvijanjem mrežnih aktivnosti okrepiti prednosti in priložnosti tega območja. Poudarek je treba dati aktivnostim, ki temeljijo na **obstojećih polih dejavnosti**, da bi izkoristili regionalne

tehnološke in inovacijske potenciale ter spodbudili mrežno povezovanje in tehnološko sodelovanje na **določenih tehnoloških področjih** (npr. vrhunski tehnološki procesi, informacijske in komunikacijske tehnologije, ...);

- drugič, z obravnavanjem **strukturnih primanjkljajev v sektorju malih in srednje velikih podjetij**, kot so pomanjkanje dostopa do znanja, »slabe poti« do trgov, nizka raven sodelovanja, nizka raven internacionalizacije in nezadostna odprtost za nove tehnologije;
- tretjič, poudarek bi bilo treba dati krepitvi **ugodnega okolja za inovacije** (raven vodenja) ter pospeševanju javne ozaveščenosti (»civilni pristop«).

Največ podpore za raziskovalne, tehnološke in inovacijske projekte v Evropi in Jugovzhodni Evropi izhaja iz nacionalnih in evropskih programov in shem (npr. FP7-RTD, CIP-Okvirni program za konkurenčnost in inovacije 2007 – 2013, posebne inovacijske prednosti Okvirov podpore Skupnosti in operativnih programov).

Vendar pa je na **severozahodnem robu** programskega območja, na robu »Pentagona«, opazna velika koncentracija raziskovalnih, tehnoloških in inovacijskih dejavnosti. Te regije **v celoti izkoriščajo priložnosti**, ki jih ponujajo zgoraj omenjeni programi EU. **Izziv** za programsko območje bi bil razvoj **skupnih interesov** na ustreznih področjih, katerih posledica bi bil **uspešen prenos** teh zmogljivosti na potencialne pole.

Program teritorialnega sodelovanja se bo ukvarjal s še obstoječo razdrobljenostjo ob nacionalnih in regionalnih mejah, črpal iz ustvarjalnih potencialov, ki so na voljo v tem območju, ter združil nacionalne in regionalne soudeležence, da se spodbudi inovativni duh in zgradijo inovacijske zmogljivosti. V zvezi s tem naj bi transnacionalno sodelovanje **dopolnjevalo** evropske in nacionalne inovacijske programe.

Usmeritev v raziskave, tehnologijo in inovacije zajema pomemben organizacijski in podjetniški vidik. Če bi poudarili izključno akademske raziskave, bi zanemarili pomen strukturnih prilagoditev in zrelosti poslovnega okolja za podjetniške raziskave in razvoj.

Cilj je vzpostaviti optimalno razvojno okolje za inovativna podjetja, od opredelitve ugotovitev znanstvenih raziskav, ki jih je mogoče komercialno izkoriščati, ter njihovega prenosa v poslovno okolje do pospeševanja sodelujočih partnerstev. Program ne namerava tekmovati s prevladujočimi raziskovalnimi programi ali jih nadomestiti. V mreži ne bi smele prevladovati akademske ustanove, temveč bi morali mreže sestavljati nosilci aplikativnih inovacij. Nenazadnje lahko program znatno prispeva k vključevanju »presoj tveganja«, ki bi prepoznale morebitna okoljska tveganja in socialne učinke novih tehnologij na transnacionalni ravni.

Ciljne skupine in/ali okvirni potencialni upravičenci so predvsem: nosilci kolektivne poslovne podpore, soudeleženci, ki delujejo na tehnološko inovacijskem področju, lokalni, regionalni in nacionalni organi oblasti in dodatno soudeleženci s področja kulture in izobraževanja.

Območja posegov

5.1.1 Razvoj tehnološke in inovacijske mreže na določenih področjih

Programsko območje se sooča z mnogimi raziskovalnimi, tehnološkimi in inovacijskimi ustanovami in infrastrukturo za izobraževalne dejavnosti ter potencialnimi poli, ki imajo osnovne izkušnje s sodelovanjem, na splošno pa jih pesti pomanjkanje kritične mase in (mednarodne) opaznosti.

Zato obstaja potreba po spodbujanju sodelovanja med mrežami, grozdi in tehnološkimi platformami, da bi ustvarili kritično maso in okrepili posebna tehnološka področja, postali (mednarodno) vidni, omogočili sodelavcem z raziskovalnega, tehnološkega in inovacijskega področja bolj učinkovito sodelovanje v evropskih programih, vzpostavili mehanizme, ki bi omogočili delitev in razširjanje ključnih tehnologij, ter pomagali vzpostaviti oskrbovalne verige.

Namen tega območja posegov je predvsem priprava, ustvarjanje ali preoblikovanje tehnološko ali inovacijsko usmerjenih mrež ter posebnih tehnoloških področij v industrijskih in storitvenih sektorjih, ki so pomembni za programsko območje.

Tako sodelovanje naj bi – v idealnih primerih – imelo za posledico konkretne projekte za izgradnjo tehnoloških in inovacijskih zmogljivosti za boljše izdelke, procese in storitve na določenih tehnoloških področjih (npr. vrhunski tehnološki procesi, avtomobilska industrija, informacijsko-komunikacijske tehnologije, plastika, bioznanost, urbane tehnologije) in dolgoročno doseglo bolj intenzivno uporabo tehnologije in inovacij v Jugovzhodni Evropi. Zato bi bilo treba posvetiti pozornosti tudi uporabi tehnologij in inovacij na lokalni in regionalni ravni.

Dejavnosti naj bi presegle posamezne interese in izkazovale pravi **sodelovalni značaj** in **vzajemne koristi**.

Razvijanje mrežnih aktivnosti naj bi bilo neposredno povezano z aktivnostmi za razvijanje **znanj, veščin in sposobnosti**. Spodbujati je treba izmenjavo **znanj in veščin na različnih ravneh** (inovatorji, raziskovalci., profesorji, študenti) in omogočiti medsebojno delitev izkušenj in znanja.

V okviru tehnološko in inovacijsko usmerjenih mrež je mogoča izvedba sodelovalnih pilotnih projektov, povezanih z **manjšimi vlaganji**.

V programskem območju se od **javnega sektorja** pričakuje, da bo glavni nosilec sklepanja poslovnih pogodb, zlasti z izkoriščanjem strukturnih skladov. Mreže, ki spodbujajo inovacije in nove tehnologije (npr. čiste in energetske učinkovite tehnologije za upravljanje mobilnosti), morajo spodbujati vključevanje inovativnih vidikov v **javna naročila**. Ta pristop je lahko dvojen. Po eni strani se inovativne rešitve uvedejo v javne storitve, po drugi strani pa inovacije s tem pridobijo potrebno kritično maso za tržno uspešnost.

Prizadevati si je treba tudi za sodelovanje z **Inovacijskimi relejnimi centri** (IRC), ki se financirajo iz Okvirnega programa za konkurenčnost in inovativnost za obdobje 2007-2013 (CIP). Ena od glavnih nalog teh uradov IRC je najti primerne partnerje za sodelovanje po vsej Evropi.

Posebne ciljne skupine in/ali okvirni potencialni upravičenci za to območje posegov so sodelavci/ustanove, ki delujejo na tehnološko inovacijskem področju vključno z visokošolskim izobraževanjem.

Primeri (večnivojskih) aktivnosti v okviru transnacionalnih partnerstev, ki jih je mogoče podpreti v tem območju posegov:

- Pripravljanje dejavnosti, ki podpirajo razvoj tehnološko in inovacijsko usmerjenih mrež na posebnih tehnoloških področjih (npr. študije izvedljivosti, vzpostavljanje baz podatkov);
- Razvijanje transnacionalnih partnerstev okrog raziskovalnih, tehnoloških in inovacijskih centrov ter agencij v sektorjih, ki zajemajo vrhunske tehnologije;
- Pospeševanje oblikovanja ali združevanja ali preoblikovanja transnacionalnih mrež produktivnih grozdov;
- Ustvarjanje ali krepitev omrežij za sodelovanje med podjetji in raziskovalnimi, tehnološkimi in inovacijskimi ustanovami iz različnih držav ter spodbujanje skupnih aktivnosti pri aplikativnih raziskavah;
- Ustvarjanje transnacionalnih timov za izmenjave (iz tehnološko inovacijskih agencij, centrov), specializiranih za ukrepe za izgradnjo tehnoloških in inovacijskih zmogljivosti z namenom izboljšati izdelke, procese in storitve;
- Transnacionalna partnerstva, ki spodbujajo vključevanje inovacijskih vidikov v javna naročila za uporabo tehnologij skupnega pomena;
- Strateško sodelovanje s ciljem izboljšati uporabo inovativnih in novih tehnologij ter njihovo uveljavitev na lokalni in regionalni ravni;
- Vzpostavitev transnacionalnih mrež med ustreznim visokošolskim izobraževanjem in ustanovami za raziskave, tehnologijo in inovacije;
- Organizacija skupnih tečajev za usposabljanje v zvezi s tehnološkimi in inovacijskimi mrežami;
- Vzpostavljanje mrež znanstveno tehnoloških parkov za razvijanje standardov in lokacijskih zahtev za uspešne tehnološko usmerjene nepremičnine (združeno univerzitetno središče za vrhunske tehnologije) v programskem območju;
- Povečevanje stopnje internacionalizacije institucij za raziskave, tehnologijo in inovacije, zlasti na univerzah in v tistih območjih, kjer je glede na mednarodne ocene raven ponudbe visokošolskega izobraževanja in raziskav še vedno nezadostna;
- Omogočanje uporabe tehnoloških inovacij v programskem območju z izboljšanjem mobilnosti raziskovalcev in podpiranjem izmenjave znanj;
- Spodbujanje politik za podporo dostopa do raziskovalnih, tehnoloških in inovacijskih ustanov in povezav med njimi.

5.1.2 Razvoj ugodnega okolja za inovativno podjetništvo

Potreba v programskem območju je očitna: gospodarstvo, ki temelji na malih in srednje velikih podjetjih z nekaj vodilnimi podjetji kot gonilno silo na področju inovacij in internacionalizacije, hkrati pa nezadostno sodelovanje in internacionalizacija malih in srednje velikih podjetij, grozdi ostajajo na lokalni ravni, velike razlike v gospodarskem razvoju po celotnem programskem območju.

Namen tega območja posegov je prvenstveno pripraviti in/ali ustvariti (ali preoblikovati) mreže, da bi bolje izkoristili možnosti jugovzhodnega gospodarskega območja ter bolj učinkovito zagotovili storitve kolektivne podpore za podjetja in inovacije, zlasti za mala in srednje velika podjetja.

To območje posegov spodbuja »drugostopenjsko« oblikovanje grozdov, kar pomeni razvijanje mrežnih aktivnosti med obstoječimi **institucijami za podpiranje malih in srednje velikih podjetij** v programskem območju zaradi vzpostavljanja mehanizmov, ki bi omogočili medsebojno delitev in razširjanje učinkovitih pristopov pri zagotavljanju podpore malim in srednje velikim podjetjem.

Zato bi morale mreže izmenjevati, razvijati, pospeševati in uporabljati (v pilotnih projektih) ustrezne »mehke ukrepe«, npr. za boljše izkoriščanje tržnih možnosti v tem območju, zagotavljati dostop do ustreznih informacij za mala in srednje velika podjetja, podpirati prenos tehnologije, spodbujati mikro podjetja in družinska podjetja pri razvijanju podjetniškega duha, aktivirati zagone podjetij, upravljati pravice intelektualne in industrijske lastnine ter patentne pravice, olajševati dostop do ustreznih oblik financiranja ter spodbujati znanja in spretnosti, potrebne za inovacije.

Posebne ciljne skupine in/ali okvirni potencialni upravičenci za to območje posegov so soudeleženci/ustanove, ki delujejo na področju poslovne podpore z namenom zadovoljiti potrebe malih in srednje velikih podjetij.

Primeri (večnivojskih) aktivnosti v okviru transnacionalnih partnerstev, ki jih je mogoče podpreti v tem območju posegov:

- Razvijanje mrežnih aktivnosti med institucijami za zagotavljanje podpore malim in srednje velikim podjetjem zaradi vzpostavljanja mehanizmov, ki bi omogočili medsebojno delitev in razširjanje učinkovitih pristopov pri podpiranju inovativnega podjetništva;
- Združevanje strokovnega znanja v mreže, da bi malim in srednje velikim podjetjem pomagali diagnosticirati in razreševati zakonska, organizacijska in kadrovska vprašanja v zvezi z inovacijskimi procesi;
- Sodelovanje v podporo in spodbudo ženskemu podjetništvu;
- Izmenjava dobre prakse in izkušenj med inovativnimi malimi in srednje velikimi podjetji (ki jih upravljajo ustanove za zagotavljanje podpore malim in srednje velikim podjetjem);
- Večanje zavesti malih in srednje velikih podjetij, da inovacije in tehnologija pomenijo bližjo in boljšo pot do trga;
- Oblikovanje standardov in lokacijskih zahtev za uspešne inovacijsko usmerjene nepremičnine (»inovacijsko poslovni parki«), ki bodo postavljeni v programskem območju;
- Razvijanje regionalnih struktur za podpiranje poslovanja v okviru transnacionalnih partnerstev;

- Sodelovanje na področju financiranja inovacij, s čimer se mala in srednje velika podjetja seznanijo z različnimi tehnikami finančnega inženiringa ali vzpostavljanjem transnacionalnih inovacijskih skladov.

5.1.3 Izboljšanje in omogočanje okvirnih pogojev za inovacije

Krepitev **spособnosti institucij in družbe za inovacije** je kritična sestavina splošne uspešnosti inovacij. **Manjkajoče ali pomanjkljive** (nacionalne) inovacijske strategije so glavna značilnost inovativne sposobnosti programskega območja. Medtem ko je bila v najboljšem primeru pozornost usmerjena na inovacijske sisteme na nacionalni in regionalni ravni, si ta program prizadeva spodbuditi tudi »transnacionalne inovacijske sisteme« za Jugovzhodno Evropo. Transnacionalno sodelovanje velja za primerno, da razvije institucionalni okvir za omogočanje in spodbujanje inovacij in z usklajenimi aktivnostmi v programskem območju (inovativno okolje, nove oblike institucionalnega upravljanja) ustvari inovacijam prijazno okolje. To bi bilo mogoče razviti ob upoštevanju izkušenj iz obstoječe dobre prakse pri »Regionalnih inovacijskih strategijah« iz Inovacijskih akcijskih programov EU.

Namen tega območja posegov je prvenstveno vzpostaviti mehanizme za izmenjavo in usklajevanje raziskovalnih, tehnoloških in inovacijskih pristopov in politik (vidik upravljanja) ter s transnacionalnimi aktivnostmi v tem območju povečati ozaveščenost javnosti glede pomena tehnološkega napredka (vidik ozaveščenosti).

Za **moderen sistem pospeševanja inovacij** je potrebno razumevanje večine državljanov. Podoba in uspešnost tehnologije je odvisna tudi od tega, kako dovtetno za tak razvoj je splošno ozračje v družbi. V družbi, ki odločno pozitivno sprejema »novosti«, bodo tudi inovativne ideje lažje splošno sprejete in bodo pritegnile raziskovalce in podjetja. V zvezi z dolgoročnim vplivom posegov bo treba posebno pozornost posvetiti mladim, zlasti vzporedno z izobraževalnimi programi.

Dejavnosti bi morale podpirati na primer oblikovanje podobe Jugovzhodne Evrope kot prostora za inovacije in rast, spodbujati mlade pri razvijanju podjetniške miselnosti, aktivirati obstoječe institucije, da navezujejo stike s prebivalci in jih obveščajo, prebuditi navdušenje za znanstveno izobraževanje, odpraviti pomanjkanje informacij na področju tehnologije in inovacij, zmanjšati strah pred novimi tehnologijami, posvetiti posebno pozornost vprašanju enakost spolov, da bi povečali sodelovanje žensk pri tehnologiji in inovacijah.

Ta poseg zajema deloma tudi klasične ciljne skupine za tehnologijo in inovacije in se navezuje na informacijsko družbo za vse. Za podporo tem aktivnostim bi lahko opredelili standarde kakovosti. dejavnosti pa bi morale biti usmerjene v določene skupine in ne zastopati le posameznih interesov ali produktov.

Posebne ciljne skupine in/ali okvirni potencialni upravičenci za to območje posegov so nacionalne in regionalne vlade, soudeleženci s področja kulture in izobraževanja, ter s področja tehnologije in inovacij.

Primeri (večnivojskih) aktivnosti v okviru transnacionalnih partnerstev, ki jih je mogoče podpreti v tem območju posegov:

- Vzpostavitev mehanizmov za izmenjavo in usklajevanje, namenjenih za inovacijske pristope in politike po vsej Jugozahodni Evropi med ključnimi udeleženci inovacijskega sistema (vključno s programi za izmenjave);

- Izboljšanje splošnega upravljanja na regionalni in lokalni ravni v zvezi z inovativnim podjetništvom. Dejavnosti lahko podpirajo razvoj »upravljanja inovacij«, »podpore inovacijam« ter »urejanja inovacij« z analiziranjem in spremljanjem uspešnosti inovacij ter oblikovanjem in usklajevanjem inovacijske politike;
- Razvijanje mrežnih aktivnosti med regijami, ki imajo skupne interese na posebnem gospodarskem področju/sektorju, z namenom okrepiti gospodarsko podobo teh regij;
- Spodbujanje – s pomočjo informacijsko-komunikacijskih tehnologij – oblikovanja podobe Jugovzhodne Evrope kot prostora za inovacije in rast;
- Aktiviranje obstoječih institucij (npr. raziskovalnih inštitutov, izobraževalnih središč, medijev), da z informacijsko-komunikacijsko tehnologijo navežejo stike z državljani in jih obveščajo z namenom spodbuditi inovacije;
- Uporaba orodij informacijsko-komunikacijske tehnologije nastajajoče informacijske družbe za spodbujanje mladih, da se v njih razvije podjetniški duh in se prebudi navdušenje za znanstveno izobraževanje (npr. odprti laboratoriji za učence, dosegljivi s pomočjo informacijsko-komunikacijske tehnologije).

5.2 Prioritetna os 2: Varovanje in izboljšanje okolja

Vsebinski okvir

Okolje določa enega od **temeljnih stebrov kohezijske politike EU**, kot so opredeljeni v Göteborgskih prioritetah, ki kot predpogoj za trajnostno rast poudarjajo okoljsko razsežnost evropskih posegov in potrebo po varstvu in izboljšanju okoljskih virov. Okoljski cilji so povzeti v **6. okoljskem akcijskem programu** Evropske skupnosti 2002-2012 (6. EAP), ki opredeljuje štiri okoljska področja za prioritetne aktivnosti: 'podnebne spremembe', 'narava in biotska raznovrstnost', 'okolje, zdravje in kakovost življenja' ter 'naravni viri in odpadki'. Šesti okoljski akcijski program in iz njega izhajajočih sedem tematskih strategij (npr. Tematska strategija o onesnaževanju zraka, prsti, varstvu in ohranjanju morskega okolja) ponujajo **koristno vodilo za transnacionalno ukrepanje** za celotno območje.

Za Jugovzhodno Evropo so značilna **velika in raznolika naravna okolja** od alpskega do kontinentalnega ter sredozemskih območij. Veliko število območij je pretežno ruralnih in zanje so značilni **nedotaknjeni ekosistemi** ter neokrnjene naravne prvine. Druga območja je **močno prizadela industrializacija**, pozidava zemljišč ter širjenje mest, cestni promet in intenzivna kmetijska pridelava. Mejna območja predstavljajo izziv, ker drobijo zavarovana območja in ekosisteme, hkrati pa so se razvila v območja, kjer je zaradi nekdanjih političnih ločnic človekov vpliv neznaten.

Glede na analizo SWOT je za to območje značilna velika biotska raznovrstnost, veliko število prvinjskih krajin, goratih območij in naravnih rezervatov. Območje ima veliko število rek, ki predstavljajo okoljske dobrine pa tudi nevarnost zaradi pogostega poplavljanja. Poleg tega je dediščina industrializacije povzročila probleme v zvezi s kakovostjo naravnih dobrin in še vedno predstavlja resno grožnjo. Zaradi sprememb v gospodarskih sektorjih je pričakovati hiter porast števila virov onesnaževanja, ravni emisij, tehnoloških tveganj in rabe virov. Pomembne potenciale je mogoče izkoristiti tudi z uporabo alternativnih virov energije, usklajenim varstvom naravnih območij ter na področju preprečevanja tveganj in obvladovanja nevarnosti naravnih nesreč (zlasti obvladovanja poplav), kjer sta transnacionalna povezanost in sodelovanje odločilnega pomena.

Okoljsko politiko usmerjajo evropske strategije in direktive, medtem ko glavne pristojnosti ostajajo v rokah posameznih držav. V **državah članicah** nacionalni skladi in zlasti Kohezijski sklad zagotavljajo referenčni okvir za okoljevarstvene ukrepe. V **državah nečlanicah** kakovost okolja šele zelo počasi dobiva prednost, medtem ko je financiranje okoljskih vprašanj vselej problem, pri čemer imajo mednarodni donatorji le omejen vpliv.

Izbrana strategija je osredotočena na priložnosti za premagovanje problemov, podedovanih iz preteklosti. Istočasno se sooča s pričakovanimi grožnjami, ki pretijo okolju. **Transnacionalne aktivnosti** bi lahko služile predvsem za premagovanje razdrobljenosti območja in zagotavljanje okvira za sprejem in oblikovanje potrebnih metod in struktur.

Cilji prioritetnih osi in posledični operativni cilji

V luči prej omenjenega **posebnega cilja prioritetne osi 2** je cilj premagati omejitve, ki jih predstavljajo nacionalne prepreke, predvideti prihodnje nevarnosti in priložnosti za okolje ter oblikovati skupne transnacionalne aktivnosti za obvarovanje narave in ljudi.

Ta prioritetna os si posebej prizadeva doseči štiri **operativne cilje** in bo podpirala transnacionalna partnerstva in aktivnosti, ki prispevajo k:

- izboljšanju celostnega gospodarjenja z vodami in preprečevanju nevarnosti poplav,
- boljšemu preprečevanju okoljskih in tehnoloških tveganj,
- spodbujanju sodelovanja pri upravljanju naravnih dobrin in zavarovanih območij,
- spodbujanju učinkovite rabe energije in učinkovitosti virov.

Operativni cilji zajemajo širok spekter, vendar so **tesno povezani**. Zagotavljanje trajnostne kakovostne oskrbe z vodo je na primer jasno povezano s preprečevanjem okoljskih tveganj, medtem ko je uspešno gospodarjenje z naravnimi dobrinami treba obravnavati kot izjemno pomembno za uporabo tehnologij, ki smotrno izkoriščajo vire, ter za zakonodajo. V večini regij bodo glavni okoljski posegi vgrajeni v nacionalne programe. Vendar pa so v tako zelo razdrobljenem območju transnacionalno usmerjene aktivnosti potrebne zaradi neskladij v financiranju, razlik v zmogljivostih, zaradi neizogibnih »belih lis« v osrčju območja ter povsod pričujočih omejitev, ki jih postavljajo državne meje.

Ciljne skupine in/ali okvirni potencialni upravičenci so: načrtovalske organizacije in državne agencije, nevladne organizacije in mreže, regionalni in lokalni organi oblasti in z njimi povezana komunalna podjetja, podjetja za oskrbo z energijo, tehnološki centri in znanstvene institucije, združenja in zbornice, turistične agencije, organi za gospodarjenje z naravnimi viri.

Območja posegov

5.2.1 Celostno gospodarjenje z vodami in transnacionalno preprečevanje poplav

Programsko območje vsebuje **pomembne reke**, kot so med drugim Donava, Tisa, Sava, Axios in Evros, ter dolgo **obalno območje** ob Jadranskem morju, Črnem morju in Egejskem morju. Ta območja so pomemben dejavnik za gospodarske in družbene dejavnosti prebivalcev teh območij. Vendar pa po eni strani te dejavnosti postavljajo omejitve za razpoložljive vodne rezerve in so hkrati izpostavljene naravnim nesrečam, zlasti poplavam. Poseben izziv za prostor Jugovzhodne Evrope je skupno obvladovanje nevarnosti poplav, gospodarjenje z vodnimi viri ter skupno upravljanje porečij. Obravnavati bi bilo treba celovite načrte za povodja velikih rek ter nevarnost poplav v teh povodjih. Vodne rezerve, reke in njihovi vplivi so transnacionalni sami po sebi. Tako ima lahko dolgoročen učinek samo transnacionalen pristop.

Namen območja posegov je razviti transnacionalne strukture in sisteme/orodja za celovito upravljanje vodnih virov ter preprečevanje nevarnosti poplav.

Transnacionalno sodelovanje naj bi ustvarilo konkretne projekte, ki bodo obravnavali potrebe po skupnih aktivnostih v zvezi z upravljanjem porečij, obalnih območij, morij, jezer in sladkovodnih virov. S spodbujanjem razvoja mrežnih aktivnosti in znanj za uspešne transnacionalne dejavnosti, ki jih bodo po potrebi spremljale naložbe v infrastrukturo, bodo regije dobile potrebna orodja.

Primeri (večnivojskih) aktivnosti v okviru transnacionalnih partnerstev, ki jih je mogoče podpreti v tem območju posegov:

- Izdelava integralnih razvojno upravljavskih načrtov za povodja, porečja in obalna območja, morja, jezera in sladkovodne vire vključno s politikami za trajnostno namensko rabo prostora

ter takšen razvoj kmetijstva in gozdov, da bo podpiral in okrepil celovit pristop do upravljanja krajin in namenske rabe prostora.

- Celovito obvladovanje nevarnosti poplav vključno z usklajevanjem različnih standardov, izboljšanim institucionalnim sodelovanjem in boljšim vključevanjem nacionalnih in regionalnih upravnih struktur.
- Izdelava študij predvidevanj in analiz o vplivih podnebnih sprememb na meteorologijo, hidrologijo, erozijo itd.
- Koordinacija, usklajevanje in razvoj skupnih aktivnosti gospodarjenja z vodami.
- Koordinacija, usklajevanje in razvoj sistemov za spremljanje in alarmiranje.
- Koordinacija, usklajevanje in razvoj celovitih sistemov odzivanja za varstvo pred poplavami.
- Koordinacija, usklajevanje in razvoj skupnih sistemov civilne zaščite.
- Razvoj alternativnih metod in sistemov za varovanje kakovosti vode in čiščenje odpadnih voda.
- Krepitev institucionalnih zmogljivosti in človeških virov na nacionalni, regionalni in lokalni ravni za razvoj celovitega gospodarjenja z vodami in transnacionalnega preprečevanja nevarnosti poplav, zlasti pri izvajanju Okvirne direktive o vodah in drugih s tem povezanih predpisov.

5.2.2 Izboljšati preprečevanje okoljskih tveganj

Jugovzhodna Evropa je območje, ki ga pesti veliko število okoljskih tveganj. Nekatera so **epidemična** (npr. potresi, suše, poplave in gozdni požari), druga povzročajo ali **pospešujejo človekovi posegi** (npr. kontaminacija, zemeljski plazovi, erozija). V programskem območju se okoljska tveganja pojavljajo v različnih oblikah, **od suše, potresov in požarov** v južnem delu do **izlitij kemikalij in zemeljskih plazov** v severnem delu. Porast tveganj je mogoče pričakovati zaradi intenzifikacije človeških posegov in zaradi globalnih podnebnih sprememb. Nujno je transnacionalno ukrepanje, ker imajo lahko celo posamezna okoljska žarišča izrazit vpliv na veliko območje in veliko število prebivalcev.

Namen območja posegov je razvoj transnacionalnih struktur in sistemov/orodij za varstvo pred okoljskimi tveganji ter oblikovanje celovitih politik za zmanjšanje tveganj in vplivov na človekovo zdravje, biotsko raznovrstnost in druga okoljska vprašanja.

Transnacionalno sodelovanje naj bi rodilo konkretne projekte, ki bodo oblikovali politike, načrte in sisteme za skupno preprečevanje okoljskih tveganj ter hkrati omogočali izmenjavo informacij ter usklajevanje dejavnosti v nujnih primerih skupaj s sanacijo prizadetih območij in virov nevarnosti.

Primeri (večnivojskih) aktivnosti v okviru transnacionalnih partnerstev, ki jih je mogoče podpreti v tem območju posegov:

- Razvoj celovitih politik za usklajeno preprečevanje tveganj in odziv na okoljska tveganja;
- Oblikovanje načrtov, ukrepov in sistemov vključno s prostorskim načrtovanjem in načrtovanjem namenske rabe prostora za preprečevanje naravnih nevarnosti (zlasti požarov, poplav, napredovanja puščav, suše, potresov) in tehnoloških tveganj;
- Razvijanje sistemov za spremljanje in nadzor (npr. nadzor emisij, podatkovne nize o potencialnih virih onesnaževanja, nadzorni sistemi emisij za kakovost zraka, onesnaževalce itd.) ter mehanizmov za alarmiranje o potencialnih nevarnostih naravnih in industrijskih nesreč, gozdnih požarov ter kemične in biološke kontaminacije vode, prsti in zraka;
- Uporaba mehanizmov za alarmiranje o potencialnih nevarnostih (poplavih, obalnih nevarnostih, gozdnih požarih, kemični in biološki kontaminaciji vode, tal in zraka, industrijskih nesrečah, nadzor varnosti jedrskih elektrarn, itd.);
- Razvijanje informacijskih sistemov za prevoze nevarnega blaga ter prepoznavanje ustreznih aktivnosti za obveščanje ustreznih skupin;
- Razvijanje regionalnega »predvidevanja tveganj« vključno z možnostmi bodočih tveganj, npr. vzdolž prometnih koridorjev, v območjih gospodarskih dejavnosti itd.;
- Opredeljevanje in upravljanje virov tveganj (politike obveščanja, izmenjava podatkov in poročil itd.);
- Pospeševanje transnacionalnih aktivnosti v zvezi z okoljskimi cilji, kot je zmanjševanje emisij v zrak, varstvo tal itd.;
- Izvajanje ozaveščanja in načrtovanja ukrepanja v nujnih primerih za prebivalstvo v zelo občutljivih območjih;

- Izvajanje strategij za sanacijo degradiranih območij;
- Olajševanje skupne nabave in/ali upravljanja infrastrukture za preprečevanje tveganj.

5.2.3 Spodbujanje sodelovanja pri upravljanju naravnih dobrin in zavarovanih območij

Zavarovana območja in nedotaknjene naravne dobrine so nepogrešljivi elementi za človekovo zdravje, biotsko raznovrstnost in družbenogospodarske dejavnosti. Škoda, povzročena okolju, ima dolgoročne negativne učinke in posledice za lokalno družbeno in gospodarsko ravnotežje. V programskem območju so zavarovana območja pomemben razvojni dejavnik, zlasti v turistični ter pristočasni dejavnosti. Hkrati pa se bo neizogibno povečal pritisk nanje zaradi **pričakovane rasti gospodarskih dejavnosti ter s tem povezanih sprememb v rabi prostora**. EU ponuja obširen okvir direktiv, smernic in orodij za gospodarjenje z naravnimi dobrinami in zavarovanimi območji. V večini primerov ta okvir poudarja pomembnost čezmejnih in transnacionalnih aktivnosti. V »gosto poseljenem« programskem območju pa niso le pomembne, temveč nujne.

Namen območja posegov je sodelovanje in prenos znanja in izkušenj pri gospodarjenju z naravnimi dobrinami (npr. ranljivimi ekosistemi, naravnimi/polnaravnimi območji, zavarovanimi območji) ter podpiranje ozaveščanja na transnacionalni ravni o pomembnosti naravnih dobrin kot razvojnega dejavnika.

Transnacionalno sodelovanje bi moralo roditi konkretne projekte, ki bodo obravnavali potrebno po izvajanju zakonodaje EU ter olajšale usklajeno upravljanje določenih območij. Projekti bi morali tudi upoštevati potrebo po prenosu znanja in izkušenj in razvijanju znanj za koristno gospodarjenje z naravnim bogastvom in upravljanje zavarovanih območij.

Primeri (večnivojskih) aktivnosti v okviru transnacionalnih partnerstev, ki jih je mogoče podpreti v tem območju posegov:

- Oblikovanje skupnih strategij za gospodarjenje z naravnimi dobrinami v zavarovanih območjih;
- Spodbujanje prenosa znanj in izkušenj o celovitem izvajanju ustreznih direktiv EU (Direktiva o varstvu favne, flore in habitatov, Direktiva o pticah, Direktiva o vodah itd.);
- Okrepitev obveščanja javnosti in sodelovanja javnosti pri gospodarjenju z naravnimi dobrinami in upravljanju zavarovanih območij;
- Oblikovanje in usklajevanje načrtov in struktur upravljanja območij transnacionalnega pomena, ki so proglašena za zavarovana območja na nacionalni ravni;
- Oblikovanje celostne podobe transnacionalnih omrežij zavarovanih območij (npr. Natura 2000);
- Pospeševanje razvoja aktivnosti, povezanih z biotsko raznovrstnostjo in ohranjanjem naravne dediščine, zlasti v območjih Natura 2000;
- Razvijanje in izmenjava načinov (zlasti v okviru Nature 2000) za zagotovitev splošne skladnosti in komplementarnosti zavarovanih območij ter za razreševanje problemov v zvezi z razdrobljenostjo in povezljivostjo med območji Natura v programskem območju;

- Izvajanje transnacionalnih strategij trajnostnega podeželskega/pomorskega turizma na občutljivih področjih;
- Ozaveščanje o pomembnosti naravnih dobrin kot razvojnega dejavnika za gospodarske sektorje, kot so kmetijstvo, turizem in zdravstvene storitve.

5.2.4 Spodbujanje učinkovite rabe energije in učinkovitosti virov

Že stoletja naravno okolje sili lokalne skupnosti, da čim bolj smotrno izkoriščajo naravne in energetske vire, ki so na voljo v določeni regiji. Ta zapuščina je bila v bližnji preteklosti zanemarjena zaradi centralizacije, industrializacije in novih vzorcev porabe. Povpraševanje po energiji in virih je v zadnjih letih upadalo, vendar je pričakovati, da se bo v **bližnji prihodnosti hitro povečevalo zaradi predvidene konvergence s preostalo EU**. Sodobna zakonodaja in trendi ter tehnologije ponujajo veliko priložnosti za pospeševanje in širitev učinkovite rabe energije in učinkovitosti virov v tem območju. Okoljske politike EU zastavljajo jasne cilje glede, na primer, podnebnih sprememb in zmanjšanja emisij toplogrednih plinov. Transnacionalne aktivnosti v tem območju zajemajo pomemben del prenosa znanja in izkušenj iz najbolj izkušenih predelov v tiste, ki imajo še neizkoriščene vire.

Namen območja posegov je uvesti usklajevanje in prenos znanja o energetski učinkovitosti in politikah za učinkovitost virov, da bi sodelovali pri sprejemu in prilagajanju politik in direktiv EU na ustreznih področjih ter pri pripravljanju območja, da zadovolji pričakovani porast potreb po energiji ter izkoriščanju virov z okolju prijaznimi pristopi. Posege bi morale spremljati presoje vplivov, kjer bi upoštevali negativne vplive na kmetijstvo, gozdarstvo, biotsko raznovrstnost, prst, vode, zrak in urejanje krajin na transnacionalni ravni.

Transnacionalno sodelovanje bi moralo roditi konkretne projekte, ki bodo podpirali sprejetje politik in tehnologij za učinkovito rabo energije in učinkovitost virov. Prav tako bi morali projekti olajšati usklajevanje med ustreznimi deležniki pri ozaveščanju o politikah in tehnologijah za učinkovitost virov v programskem območju.

Primeri (večnivojskih) aktivnosti v okviru transnacionalnih partnerstev, ki jih je mogoče podpreti v tem območju posegov:

- Oblikovanje politik za trajnostno oskrbo z energijo ter učinkovitost virov na nacionalni in regionalni ravni, ki bodo pomagale pri izvajanju ustreznih smernic in EU;
- Razvijanje »projekcije porabe virov« vključno s prihodnjimi ozkimi grli in problematičnimi področji;
- Pospeševanje usklajevanja med izvajalci oskrbe z energijo, zlasti med združenji za obnovljive vire energije ter regionalnimi in lokalnimi organi oblasti;
- Usklajevanje razvoja infrastrukture za izkoriščanje obnovljivih virov energije, zlasti hidroenergije na transnacionalni ravni;
- Podpiranje razvoja in uporabe goriv iz obnovljivih virov;
- Podpiranje dodelitve in promocije tehnologij in dejavnosti, ki so energetske učinkovite in učinkovito izkoriščajo vire;

- Oblikovanje transnacionalnih politik za zmanjšanje emisij, s katerimi naj bi zmanjšali emisije toplogrednih plinov;
- Oblikovanje transnacionalnih strategij, ki podpirajo in usklajujejo programe trajnostnega izkoriščanja obnovljivih virov energije (vodne energije, biomase, geotermalne energije itd.);
- Okrepitev prenosa znanja in izkušenj o celovitih nacionalnih strategijah za trajnostno ravnanje z odpadki (izogibanje – ponovna uporaba – recikliranje);
- Okrepitev prenosa znanja in izkušenj o celovitih nacionalnih strategijah za trajnostno gospodarjenje s sladko vodo (strategije in tehnologije za učinkovito rabo vode);
- Razvijanje nacionalnih mrež »zelenih industrijskih panog«, agencij za energetiko, regionalnih in lokalnih organov oblasti;
- Razvijanje ukrepov za zmanjšanje prometa in/ali podporo okolju bolj prijaznih načinov prevoza ter zlasti javnega prometa;
- Pospeševanje razvoja dejavnosti trajnostnega ravnanja z odpadki ter premika v smeri družbe, ki reciklira;
- Spodbujanje energetske učinkovitosti ter razvoja obnovljivih virov energije ter bolje usklajenih in učinkovitih sistemov za upravljanje energije ter pospeševanje trajnostnega prometa vključno z informiranjem industrijskih odjemalcev, ponudnikov storitev ter državljanov o vprašanjih, kot je, kako zmanjšati porabo energije.

5.3 Prioritetna os 3: Izboljšanje dostopnosti

Vsebinski okvir

Dostopnost velja za enega od **primarnih pogojev** za gospodarski razvoj in rast ter končno za teritorialno kohezijo. Omogoča izmenjavo blaga in idej ter gibanje in vzajemno delovanje ljudi. Vsi ti vidiki so neizmerno pomembni za Jugovzhodno Evropo. Prometni koridorji so značilen primer priložnosti, ki jih nudijo regijam, ki jih prečkajo, medtem ko območja, ki se jim koridorji izognejo, zaostajajo. Zato je razvoj transnacionalnih in medregionalnih omrežij za dostopnost ključni dejavnik za zmanjšanje teritorialnih neskladij.

Obstoječa omrežja v Jugovzhodni Evropi so **večinoma zelo razdrobljena** zaradi politične zapuščine ali pa so obrnjena navznoter in služijo v glavnem le posameznim državam in regijam. V večini primerov so ta omrežja **slabše kakovosti** in niso kos neprestanemu naraščanju cestnega prometa. **Dvojni vzorec** dostopnosti je razviden pri **TEN projektih z zadostnim financiranjem** na eni strani ter na drugi strani pri ambicioznem toda **okornem omrežju panevropskih prometnih koridorjev** izven ozemlja EU, ki ga sestavljajo **ceste, železnice, celinske plovne poti in morski promet**. Vendar pa še vedno niso neizkoriščene možnosti, ki jih ponujajo okoliške pomorske poti in načrtovane »pomorske avtoceste« ter velike plovne reke, kot je Donava. Tako so opazne **nasprotujoče si težnje** v prometnem sektorju, kjer je obstoječa infrastruktura vse bolj preobremenjena, ni pa razvoja izvedljivih alternativ. Podoben vzorec se pojavlja v **sektorju IKT** (informacijsko-komunikacijskih tehnologij), kjer obstaja **razkorak pri omrežjih in storitvah** med državami članicami EU in tretjimi državami. Ta razkorak ostaja precejšen tudi med samimi državami članicami.

Glede na analizo **SWOT** je za programsko območje značilno, da osnovno infrastrukturno omrežje potrebuje nujna vlaganja v obnovo, nadgradnjo in dokončanje. Ni zadostnega znanja in izkušenj na področju vlaganj, strategij, in orodij finančnega inženiringa, da bi ustvarili potrebne naložbe, poleg tega pa pobude dušijo razhajanja v nacionalnih in regionalnih interesih. Obstoječa infrastruktura (fizična in informacijsko-komunikacijska) je močno razdrobljena zaradi topografije in nacionalnih preprek in ne ustreza evropskim standardom. Transnacionalne povezave in povezave med vzhodom in zahodom so precej slabe. Povezave s pristanišči in obmorskimi območji so nerazvite.

Kljub temu je Jugovzhodna Evropa območje z visoko koncentracijo pomembnih projektov TEN ter panevropskih koridorjev. Obstajajo vzporedne sprejemljive alternative cestnemu prometu (pristanišča, plovne poti, multimodalne platforme) z velikim tržnim potencialom. Mednarodne finančne institucije ponujajo široko vrsto orodij in možnosti za financiranje razvoja potrebne infrastrukture in izboljšanje dostopnosti.

V programskem območju se infrastruktura za zagotavljanje dostopnosti financira in izvaja s **številnimi instrumenti**. V državah članicah so na voljo možnosti iz Nacionalnih skladov, Strukturnih skladov, mednarodnih finančnih institucij (npr. EIB) ter partnerstev med javnim in zasebnim sektorjem. Ker so državah nečlanicah nacionalni skladi omejeni, mednarodne finančne institucije in donatorji prevzemajo večje obveznosti. V vseh primerih pa vse države pri razvoju svoje infrastrukture za zagotavljanje dostopnosti sledijo svojim lastnim agendam. Zaradi tega obilja agend in možnosti za izvedbo je **usklajevanje v območju Jugovzhodne Evrope zelo težko**. Medtem ko politika TEN Evropske unije podpira usklajevanje na »celinski« ravni, **razlike znotraj regij** v sekundarnih omrežjih in njihovih povezavah z omenjenim omrežjem TEN-T ostajajo nespremenjene.

Poleg tega je prostorski pristop razviden iz geografske usmerjenosti koridorjev, ki v tem območju puščajo velike »**bele lise**« in **zapostavljene pomorske predele**. Zato za uspešno povezanost

omrežij ne zadostuje razvoj koridorjev, ki potekajo pretežno v smeri sever-jug in zahod-vzhod, temveč bi bilo treba vključiti tudi sekundarna omrežja. Nekaj ovir v razvoju omrežij postavlja tudi topografija. Vendar pa morja, ki to območje obkrožajo (Jadransko, Jonsko, Egejsko in Črno morje), ter sosednja obalna območja skupaj z rekami in železniškimi povezavami sestavljajo privlačen okvir za regionalni razvoj ter izvajanje prometne politike EU. Končno je prostorska razsežnost dostopnosti prepletena z okoljsko politiko EU. Tudi pri obravnavanju naravnega okolja vključenih držav in obstoječega evropskega zakonodajnega okvira (kot je Direktiva o vodah, omrežje Natura 2000) je očitna potreba po transnacionalnem sodelovanju.

Program transnacionalnega sodelovanja ne more nadomestiti obstoječih programov in načrtov. Vendar pa lahko **zagotovi platformo za usklajevanje in dogovarjanje** med državami, kakor tudi oder za pogajanja z mednarodnimi finančnimi ustanovami, donatorji, itd.

Strategija, na kateri temelji prioriteta os 3, si prizadeva aktivirati prednosti regije ter priložnosti, ki izvirajo iz okvira EU, z namenom premagati slabosti te regije. Prioritetna os 3 bo prispevala predvsem k izboljšanju dostopnosti evropskih omrežij za lokalne in regionalne soudeležencev. To vključuje dva glavna izziva:

- Fizična dostopnost (primarna in sekundarna prometna infrastruktura);
- Virtualna dostopnost (dostop do informacijsko-komunikacijskih omrežij in storitev).

Cilji prioritetnih osi in posledični operativni cilji

Poseben cilj prioritete osi 3 je spodbujati usklajeno pripravo za razvoj omrežij za zagotavljanje dostopnosti in podporo multimodalnosti.

Ta prioriteta os si prizadeva doseči predvsem naslednje tri **operativne cilje** in bo podpirala transnacionalna partnerstva, ki prispevajo k:

- boljšemu usklajevanju pri pospeševanju, načrtovanju in delovanju primarnih in sekundarnih prometnih omrežij,
- razvoju strategij za zmanjševanje "digitalnega razkoraka",
- izboljšanju okvirnih pogojev za multimodalne platforme.

Program se sooča s številnimi vprašanji in področji ter omejenimi finančnimi sredstvi. Glavni vir financiranja še vedno predstavljajo nacionalni programi ter operativni programi Strukturnih skladov. Program bo prispeval k usklajevanju ustreznih soudeležencev, ki jih omejujejo bodisi operativna sredstva, nacionalne meje ali institucionalne ovire. Razvoj učinkovitega prometnega omrežja za trajnostne in energetske učinkovite sisteme prevoza brez pomembnih okoljskih vplivov, je močno odvisen od maksimalnega izkoriščanja informacijsko-komunikacijskih tehnologij kot pomožnega orodja in nadomestka za fizično mobilnost, medtem ko je pospeševanje multimodalnosti razumljiva spremna dejavnost za zagotavljanje trajnosti samega omrežja. Mešanica prometnih omrežij, informacijsko-komunikacijskih tehnologij in multimodalnosti zato ponuja uravnotežen pristop k zagotavljanju dostopnosti regij, v regijah in med njimi.

Ciljne skupine in/ali okvirni potencialni upravičenci so predvsem: Nacionalni organi oblasti, institucije za načrtovanje, regionalni in osrednji državni organi oblasti, mesta in podeželske skupnosti, zbornice in združenja, organi na področju prometa, mednarodne organizacije in telesa.

Območja posegov

5.3.1 Boljše usklajevanje pri pospeševanju, načrtovanju in delovanju primarnih in sekundarnih prometnih omrežij

Jugovzhodna Evropa je območje z veliko koncentracijo programov, načrtov in finančnih orodij za razvoj primarnega in sekundarnega prometnega omrežja. Vendar pa je izvedba počasna bodisi zaradi pomanjkanja znanj in izkušenj, institucionalnih pomanjkljivosti ali pomanjkljivosti pri sklepanju pogodb. Prav tako je usklajevanje s sosednjimi ali prizadetimi državami minimalno. Zaradi neskladij med izključno celinskimi in pomorskimi državami ter topografije in politične razdrobljenosti oblikovanje skupnih izhodišč in akcijskih načrtov ni mogoče. Transnacionalno sodelovanje bi moralo biti primaren element razvoja omrežij zaradi izvedbenih zahtev in vpliva, ki sega preko več držav.

Namen območja posegov je zagotoviti orodja in prostor za usklajeno spodbujanje, načrtovanje in delovanje primarnih in sekundarnih prometnih omrežij. Posegi so lahko usmerjeni v regionalna in lokalna telesa, ki si prizadevajo za svoje programe v osrednjih državah, ali pa v številne države Jugovzhodne Evrope proti EU in drugim mednarodnim institucijam.

Program ne more financirati velikih naložb v infrastrukturo. Vendar pa je mogoče pričakovati pomemben prispevek pri mobilizaciji deležnikov, izvajanju študij izvedljivosti in akcijskih načrtov ter usklajevanju dejavnosti, ki se financirajo iz drugih proračunov.

Transnacionalne aktivnosti lahko podpirajo usklajevanje politik med pristojnimi partnerji in razvijanje transnacionalnih mrežnih povezav med regionalno zasidranimi pilotnimi projekti

Pri načrtovanju prometnih omrežij visoke kategorije in sekundarnih prometnih omrežij bi morali upoštevati regionalne interese in potrebe. S tem bi zagotovili, da bi regije dejansko imele korist od teh prometnih omrežij.

Transnacionalno sodelovanje bi moralo roditi konkretne projekte, ki bodo prispevali k ustvarjanju in krepitvi omrežij za usklajen razvoj prometnih povezav in koridorjev ter pripravi konkretnih aktivnosti in načrtov za financiranje razvoja omrežij. Prav tako naj bi projekti ponudili priložnost za okolju prijazen promet in skupno upravljanje omrežij.

Primeri (večnivojskih) aktivnosti v okviru transnacionalnih partnerstev, ki jih je mogoče podpreti v tem območju posegov:

- Pospeševanje usklajevanja politik med pristojnimi partnerji ter izdelava usklajenih strategij za vlaganja v infrastrukturo, pospeševanje komplementarnosti med različnimi vrstami vlaganj ter mobilizacija različnih finančnih instrumentov;
- Razvoj skupnih akcijskih načrtov za realizacijo fizične infrastrukture, ki se financira iz drugih programov;

- Pospeševanje transnacionalnih okoljskih presoj (EIA-SEA) ter transnacionalnih presoj prostorskih vplivov (TIA), usklajenih z realizacijo fizične infrastrukture, ki se financira iz drugih programov;
- Povečanje preglednosti tekočih programov in projektov v zvezi s koridorji;
- Izdelava programov partnerstva med javnim in zasebnim sektorjem za dele prometne infrastrukture;
- Ustanavljanje skupnih upravnih organov za prometna omrežja;
- Ustvarjanje transnacionalnih objektov za vzdrževanje in cestninjenje fizične infrastrukture;
- Spodbujanje transnacionalnega sodelovanja javnosti pri posvetih o razvoju infrastrukturnih omrežij;
- Krepitev usklajenega razvoja regionalnih letališč;
- Ustvarjanje inteligentnih prometno informacijskih sistemov za strnjena naselja;
- Oblikovanje rešitev za prožen javni promet za zadovoljevanje potreb po mobilnosti;
- Analiza in maksimalno povečanje učinkov spremenjene/izboljšane dostopnosti na regionalne/krajevne razvojne možnosti;
- Obravnavanje posebnih problemov obrobni in občutljivih regij (npr. promet v goratih območjih);
- Izboljšanje dostopa do mednarodnih morskih in rečnih pristanišč za doseganje prihodnje strateške prednosti v svetovni konkurenci na področju prevoza tovora;
- Skupne promocijske akcije za pomorski in rečni promet ter ozaveščanje o njegovih okoljskih in gospodarskih prednostih.

5.3.2 Razvoj strategij za razreševanje “digitalnega razkoraka”

Dostop do informacij je v okviru kohezijske politike EU pogoj sine qua non. Dostop do informacijsko-komunikacijskih tehnologij in, kar je enako pomembno, njihov prevzem in uporaba je važna ne le za gospodinjstva in podjetja, temveč tudi za državne organe za zagotavljanje velikega števila storitev, ki dandanes še vedno zahtevajo nepotrebno prisotnost državljanov. V tem sektorju to območje zaostaja. Za pridobitev potrebne kritične mase za razvoj predvidenih načrtov in orodij je potrebno transnacionalno sodelovanje na tem področju.

Namen območja posegov je podpreti skupne pobude za zmanjšanje »digitalnega razkoraka« med državami in regijami, zlasti tam, kjer je nezadostnost trga očitna ali pričakovana. »Digitalni razkorak« je vrzel med tistimi z urejenim in učinkovitim dostopom do informacij in znanja preko informacijsko-komunikacijske infrastrukture (IKT) ter tistimi, ki tega nimajo.

Transnacionalno sodelovanje bi moralo ustvariti konkretne projekte, ki bodo prispevali k razvoju konceptov zasebno-javnega partnerstva za dostopnost informacijsko-komunikacijske infrastrukture,

razvoju zasnov in izvedbe informacijsko-komunikacijskih rešitev za javne storitve lokalnih in regionalnih organov oblasti, sodelovanju med državnimi organi in znanstvenimi ustanovami pri razvoju javnih storitev, interoperabilnosti informacijskih sistemov ter usklajevanju usposabljanja na področju informacijsko-komunikacijskih tehnologij.

Predvidene so tudi pripravljalne dejavnosti za razvoj regionalne informacijsko-komunikacijske infrastrukture ter ponudniki storitev za alternative dragim zemeljskim širokopasovnim zvezam na transnacionalni podlagi. Program ni namenjen za neposredno financiranje širokopasovne infrastrukture.

Primeri (večnivojskih) aktivnosti v okviru transnacionalnih partnerstev, ki jih je mogoče podpreti v tem območju posegov:

- Ozaveščanje o možnostih, ki jih daje informacijsko-komunikacijska tehnologija v regijah, kjer razvoj informacijske družbe zaostaja;
- Dajanje podpore malim in srednje velikim podjetjem, zlasti v odmaknjenih območjih, da razvijejo svoje poslovne dejavnosti z uporabo informacijsko-komunikacijskih platform in s tem pospeševanje gospodarskega in družbenega razvoja;
- Razvijanje partnerstev med zasebnim in javnim sektorjem za zagotavljanje dostopnosti informacijsko-komunikacijskih tehnologij;
- Krepitev vloge regionalne in lokalne uprave pri uveljavljanju informacijske družbe, zlasti v odmaknjenih območjih;
- Razvijanje javnih storitev z uporabo rešitev in orodij elektronske uprave ob sodelovanju državnih organov in znanstvenih ustanov;
- Uveljavljanje skupnih standardov pri razvoju informacijsko-komunikacijskih tehnologij v zvezi s podpornimi storitvami in tečaji za usposabljanje;
- Pospeševanje interoperabilnosti informacijskih sistemov, npr. pri podpori poslovanju ali v izobraževanju;
- Oblikovanje podatkovnih baz transnacionalnega pomena;
- Pospeševanje uporabe naprednih informacijsko-komunikacijskih tehnologij za zmanjšanje potrebe po potovanjih in nadomeščanje fizične mobilnosti z virtualnimi izmenjavami.

5.3.3 Izboljšanje okvirnih pogojev za multimodalne platforme

Dokončanje prometnih omrežij, vključevanje v svetovni trg in vzorci vse večjega potrošništva na tem območju **močno obremenjujejo prometno omrežje**, kjer ima trenutno **monopol cestni promet**. Zadeve, kot je operativna učinkovitost, izkoriščanje razpoložljivih alternativnih poti in nenazadnje okoljski vidiki, poudarjajo potrebo po spodbujanju multimodalnih platform. Transnacionalno ukrepanje je vsekakor pomembno zaradi medsebojnih gospodarskih odnosov in prometnih vzorcev med regijami ter vpliva multimodalnosti ali pomanjkanja multimodalnost v velikih območjih..

Namen območja posegov je podpora multimodalnim platformam ter pospeševanje alternativnih prevoznih sredstev (npr. železniški in morski promet v primerjavi s cestnim) z vidika javnega interesa. Z multimodalnimi platformami lahko obstoječi prevozi postanejo učinkovitejši, hkrati pa se s tem spodbuja prehod na okolju prijazne sisteme. Dejavnosti bi morale presegati individualne interese in izpričevati duh resničnega sodelovanja in vzajemnih koristi.

Transnacionalno sodelovanje bi moralo roditi konkretne projekte, ki bodo prispevali k razvoju multimodalnih zasnov in akcijskih načrtov, spodbujali sporazume za pospeševanje multimodalnosti ter podpirali razvoj orodij in sistemov za omogočanje multimodalnih platform.

Primeri (večnivojskih) aktivnosti v okviru transnacionalnih partnerstev, ki jih je mogoče podpreti v tem območju posegov:

- Večanje potenciala celinskih vodnih poti ter pomorskega prometa (prevozi po morju na kratke razdalje in pomorski promet na dolgih progah) z zasnovami in akcijskimi načrti za razvoj multimodalnih terminalov in vozlišč ter izboljšanimi povezavami z zaledjem;
- Podpiranje platform za komunikacije in usklajevanje med regionalnimi in mestnimi organi oblasti ter zasebnimi ponudniki storitev in investitorji ter njihovimi skupnimi združenji;
- Oblikovanje konceptov in sporazumov o multimodalnih povezavah, zlasti med strnjenimi naselji;
- Razvijanje multimodalnih prometnih rešitev in akcijskih načrtov (pretežno po plovnih poteh in morju) za razbremenitev ali izogibanje ozkim grlom in manjkajočim povezavam vzdolž celinskih prometnih poti;
- Izboljšanje interoperabilnosti in intermodalnosti potniškega in tovornega prometa po kopnem, po celinskih plovnih poteh, po morju in zraku, vključno z usklajevanjem vseh oblik javnega prometa preko državnih meja in v transnacionalnih koridorjih v smeri vzhod-zahod in sever-jug;
- Ustvarjanje raziskovalnih in inovacijskih mrež s poudarkom na multimodalnih prometnih rešitvah vključno z novo opremo, razvojem tehnologije, upravljanjem logističnih verig itd.;
- Razvijanje upravnih struktur za transnacionalne oskrbovalne verige vključno z ukrepi za izboljšanje učinkovitost multimodalnih logističnih verig (uvredba pametnih tehnologij, poenostavitve administracije itd.);
- Razvijanje informacijsko-komunikacijskih orodij in struktur za boljšo povezavo z multimodalnimi platformami vključno z optimizacijo zmožljivosti vlakov, cestninjenja prevoza blaga po cesti in sistemom »vse na enem mestu« za prometne transakcije;

- Razvijanje omrežij logističnih centrov in spodbujanje izmenjave izkušenj na področju upravljanja, zagotavljanja storitev ter sodelovanja v programskem območju in zunaj njega;
- Podpiranje skupnih planskih prizadevanj za uskladitev naložb v promet in logistiko ter za usklajene logistične zmogljivosti in storitve;
- Razvijanje rešitev za izboljšanje logistike obnovljivih virov energije.

5.4 Prioritetna os 4: Razvoj transnacionalnih sinergij za območja trajnostne rasti

Vsebinski okvir

Analiza je, prvič, poudarila naraščajoče težnje h koncentriranemu razvoju v posameznih območjih, kar je povezano z **naraščajočimi razlikami v teh območjih** ter nastajanjem kritičnih problemov, kot so socialna segregacija, naraščajoča revščina, pomanjkanje naložb v določenih območjih, nezadostno zagotavljanje javnih storitev, preobremenitev prometnih zmogljivosti. Ta točka se dotika predvsem **notranje kohezije** območij rasti.

Drugič, **vzorec** velemestnih območij, malih in srednje velikih mest, **razporejenih po programskem območju** kaže **dramatično naraščajoča neskladja** med močnejšimi in šibkejšimi mesti oz. območji. Monocentrizem v nekaj velemestnih območjih krepi sedanji razvoj v večini držav. Danes so v jugovzhodnih državah precej večje razlike kot v »zahodnih državah« Evrope. Trenutne težnje povečujejo te razlike, medtem ko stare države članice EU ta neskladja utrjujejo ali zmanjšujejo.

Tretjič, zaradi nove strukture držav v programskem območju je deloma na novo opredeljena struktura, funkcija in vloga glavnih, velikih, srednjih in majhnih mest, kar praviloma **ponuja velike možnosti** za nadaljnjo rast usklajenega strateškega načrtovanja, usklajeno trženje in lobiranje in funkcionalno delitev. Različna mesta bi se lahko izkoristila svojo **potencialno komplementarnost** in tako dosegla konkurenčnost in (mednarodno) opaznost ter zagotovila zadostno raven javnih storitev. Obstaja možnost, da bi sčasoma razvili »**integracijske cone**«, ki bi se opirale na prometne koridorje kot nosilce rasti in konkurenčnosti v kontekstu uravnoteženega regionalnega razvoja, da bi izboljšale svoj položaj v Evropi in dohitele velemestna območja v starih državah članicah EU.

Četrtič, potrebna je politika za »**centralizacijo obrobja**«, kar pomeni spodbujanje vitalnih področij rasti v ogroženih podeželskih območjih z namenom razviti lokacije najmanjše možne velikosti in s tem zagotoviti.

Petič, kot razvojni dejavnik in kot prednost v svetovni konkurenci bi lahko uporabili tudi **veliko kulturno raznolikost** (od predzgodovinskih časov in preko antične grške civilizacije, obdobja helenizma, Rimskega in Bizantinskega imperija, Otomanskega imperija, Habsburške monarhije, komunizma..).

Cilji prioriteten osi in posledični operativni cilji

V luči teh zaključkov bo prioriteta os 4 prispevala zlasti k prihodnjemu razvoju Jugovzhodne Evrope kot **prostora trajnostnega in policentričnega razvoja velemestnih območij ter regionalnih poselitvenih sistemov**.

Ta prioriteta os ima poseben **medsektorski značaj** in močno povezuje med seboj gospodarska, okoljska, socialna in upravna vprašanja. Sporočilo Komisije »Kohezijska politika in mesta: Prispevek mest k rasti in delovnim mestom v regijah«⁵ v celoti odraža ta pristop. Kot navajajo Strateške smernice Skupnosti za kohezijsko politiko (poglavje 2.1), visoko kakovostno urbano okolje **prispeva** k prednostni nalogi **prenovljene Lizbonske strategije**, da spremeni Evropo v privlačnejši prostor za delo, življenje in naložbe.

⁵ COM(2006) 385 končna, Bruselj, 13.7.2006

Cilj prioritete osi je oblikovati in izvesti celovite strategije za velemestna območja in regionalne sisteme poselitve, optimizirati policentrične strukture programskega območja in uporabiti kulturne vrednote za trajnostni razvoj.

Poudarek mora biti na aktivnostih, ki:

- po eni strani obravnavajo **visoko koncentracijo gospodarskih, okoljskih, socialnih in upravnih⁶ problemov**, ki prizadevajo velemestna območja in regionalne sisteme poselitve ter
- po drugi strani **izkoriščajo priložnosti**, ki jih lahko ponudi optimizacija policentrične strukture in uporaba kulturnih vrednot za razvoj območij rasti

Kot nakazuje ta cilj, ima prioriteta trajnostnega razvoja urbane in regionalne poselitve lahko obliko različnih preventivnih ukrepov IN razvojnih dejavnikov.

Ta prioriteta os si prizadeva doseči zlasti **tri operative cilje** in bo podpirala transnacionalna partnerstva, ki prispevajo k:

- obravnavanju kritičnih problemov, ki pestijo velemestna območja,
- spodbujanju uravnovešenega vzorca privlačnih in dostopnih območij rasti,
- spodbujanju uporabe kulturnih vrednot za razvoj.

Prvič, **notranja kohezija** v urbanih območjih je temeljni pogoj za trajnostni gospodarski razvoj. Med vprašanji, ki jih je treba obravnavati, sta tudi **raznolikost** in **preseljevanje**.

Drugič, optimizacija obstoječe policentrične strukture v smislu »**funkcionalne policentričnosti**«⁶ daje priložnosti za povezavo manjših središč s privlačnimi območji rasti, izkoriščanje **njihove potencialne komplementarnosti** in s tem doseganje konkurenčnosti in zagotavljanje zadostne ravni javnih storitev. Za to območje je značilen vzorec majhnih in srednje velikih mest. Ta mesta imajo možnosti za funkcionalno sodelovanja. Razvoj funkcionalnega dopolnjevanja in partnerstva med urbani in podeželskimi območji bi lahko postal bodoči dejavnik uspeha za okrepitev **relativne konkurenčnosti teh regij** in zagotovitev ključnih javnih storitev. Poleg tega lahko uporaba kulturnih vrednot pospeši ustvarjalnost in kulturno identiteto ter ustvarja dohodek in delovna mesta.

Projekti iz programa transnacionalnega sodelovanja so **orodja** za razvoj in v tem smislu uveljavitev celovitih strategij, medsebojno delitev znanja in dobre prakse ter za izvajanje pilotnih projektov.

Projekti transnacionalnega sodelovanja kot instrument za izmenjavo izkušenj ter razvijanje mrežnih aktivnosti med mesti morajo dopolnjevati (mali) program URBACT.

Ciljne skupine in/ali okvirni potencialni upravičenci so predvsem: Civilna družba, nevladne organizacije, lokalna, regionalna in državna uprava, soudeleženci na področju kulture in izobraževanja, akterji poslovne podpore, zasebni sektor.

⁶ Načrtovanje, vplivanje na in vodenje politike in zadev neke organizacije.

Območja posegov

5.4.1 Obravnava kritičnih problemov, ki pestijo velemestna območja in regionalne sisteme poselitve

V programskem območju obstajajo žarišča z veliko koncentracijo gospodarskih, socialnih, okoljskih in upravnih problemov. Sedanji poli rasti so nakopičeni in kažejo naraščajoče notranje neenakosti, potencialna območja rasti morajo ponovno opredeliti svojo vlogo, manjši centri pa nazadujejo. Teh problemov ni mogoče razreševati samo na nacionalni ravni. Programi sodelovanja podpirajo skupne aktivnosti, ki pospešujejo in krepijo nacionalne ali regionalne strategije.

Skupno strokovno znanje in pilotne projekte sodelovanja bi lahko razvili za **širok spekter vprašanj skupnega pomena**. Da bi lahko uveljavili strategije, znanja in veščine, bi morali v transnacionalnem sodelovanju združiti izmenjavo izkušenj z ustreznimi pilotnimi projekti v urbanih in poseljenih območjih.

Namen tega območja posegov je razvoj, izvedba in širjenje konkretnih strategij in akcijskih načrtov ter uporaba transnacionalnih znanj in veščin pri obravnavanju ključnih problemov, ki pestijo velemestna območja in regionalne sisteme poselitve.

Ključni problemi so lahko **medsebojno povezani ekonomski, okoljski, socialni in upravni**. Z večnivojskimi dejavnostmi v okviru transnacionalnih partnerstev bi si morali prizadevati za izboljšanje tovrstnih ključnih problemov.

Sodelujoči partnerji, ki se ukvarjajo s podobnimi ali komplementarnimi problemi, lahko uporabljajo transnacionalna partnerstva v območju sodelovanja kot »pospeševalce« lokalnih aktivnosti. Sodelujoči partnerji lahko uporabijo transnacionalna partnerstva tudi za **»določanje agende«**, da prejmejo zunanjo podporo za inovativne ideje in pristope. Ti partnerji lahko **združijo svoje vire** za izvedbo usposabljanja in pilotnih aktivnosti. Partnerski projekti, izvedeni na lokalni in regionalni ravni, lahko postanejo **izrazito opazni** za državljane.

V nasprotju z medregionalnim sodelovanjem – ki se načelno ukvarja s podobnimi vprašanji – je cilj teritorialnega sodelovanja razvijati **trajna partnerstva** v opredeljenem območju sodelovanja. To lahko izpelje samo program transnacionalnega sodelovanja. Stopnjevanje medregionalne izmenjave lahko prispeva k bolj povezanemu in uravnoteženemu teritorialnemu sodelovanju območja Jugo-vzhodna Evropa.

Primeri (večnivojskih) aktivnosti v okviru transnacionalnih partnerstev, ki jih je mogoče podpreti v tem območju posegov:

Razvoj transnacionalnih sinergij na področju javne infrastrukture in javnih storitev, kot je:

- Oblikovanje skupnih pilotnih projektov sodelovanja za izboljšanje infrastrukture v mestih (npr. čiščenje odpadnih voda, izboljšanje pitne vode, obnova energetske učinkovitosti) in za izboljšanje uporabnih medsebojnih povezav;
- Razvijanje novih načinov financiranja javne infrastrukture;
- Izboljšanje javnega naročanja za potrebe infrastrukture v mestih v skladu s standardi EU;
- Izboljšanje sistemov za upravljanje in nadzor zelenih površin;

- Razvijanje učinkovitih načinov obnove stanovanj in izboljšanja stanovanjskih sosesk;
- Obravnavanje potreb poselitvenih območij, ki jih pest gospodarsko nazadovanje in upadanje števila prebivalcev.

Razvoj transnacionalnih sinergij na področju načrtovanja in upravljanja, kot je:

- Razvijanje integracijskih orodij, kot so strategije razvoja mest, ki vključujejo premagovanje revščine, gospodarski razvoj, okolje, upravljanje mesta in finančna vprašanja;
- Razvojni in akcijski načrti za kooperativne rešitve pri obnovi in oživljanju mest;
- Oblikovanje načrtov za obnovo nekdanjih vojaških baz;
- Razvijanje omrežij geografskih informacijskih sistemov (GIS) za obravnavanje posebnih potreb (npr. nadziranje onesnaževanja tal);
- Obravnavanje vpisa v zemljiško knjigo kot resnega problema zlasti, kadar gre za urbana območja;
- Izboljšanje upravljanja, vpisovanja in urejanja nepremičnin skupaj z razvojem in sanacijo opuščeni industrijskih objektov v urbanih območjih;
- Obravnavali bi lahko tudi spodbujanje vodenja in razvijanja odgovornosti in preglednosti lokalnih organov oblasti. Ključni partnerji – zasebni sektor, skupnost in nevladne organizacije ter lokalna, regionalna in državna uprava – morajo biti vključeni v načrtovanje, izvedbo in vrednotenje urbanega razvoja (npr. mesto-okraj/četrtna uprava).

Razvoj transnacionalnih sinergij na področju socialne problematike (v kontekstu celovitih projektov za oživljanje mest in regij), kot je:

- Oblikovanje poti do vključevanja socialno ogroženih ljudi, priseljencev in skupin s posebnimi potrebami.

Razvijanje transnacionalnih sinergij na področju gospodarske problematike (v kontekstu celovitih projektov za oživljanje mest in regij), kot je:

- Razvijanje ukrepov za spodbujanje poslovnih priložnosti, inovacij in podjetništva v kriznih območjih;
- Oblikovanje tehnoloških in upravljavskih standardov za gospodarsko infrastrukturo (kot so podjetniški inkubatorji za mala in srednje velika podjetja), ki služi izboljšanju območij, kjer ni dovolj naložb.

5.4.2 Spodbujanje uravnoveženega vzorca privlačnih in dostopnih območij rasti

Policentrični urbani razvoj v Jugovzhodna Evropa je v **veliki nevarnosti**: doslej je le omejeno število velikih mest, večinoma glavnih mest, imelo znatne koristi od trendov družbenogospodarskega razvoja, ki trenutno prevladujejo v tem območju. V velikem delu programskega območja je v teku **tržna polarizacija** rasti, inovacij, dostopnosti in naložb ter posledično teritorialnega razvoja (monocentrizem). Oblikovalci politik na različnih ravneh se morajo spoprijemati z realnim in zahtevnim izzivom, kako obdržati izvedljivo policentrično teritorialno organizacijo. Transnacionalne aktivnosti lahko pomagajo premagati dilemo med visoko zastavljenim ciljem (pospeševanje izvedljivega policentrizma) in omejeno razpoložljivostjo splošne ozaveščenosti, skupnih strategij in združenih virov za doseganje tega zahtevnega cilja. Transnacionalne aktivnosti lahko služijo **kot okvir** in **varovalni oklep** za razvoj **partnerstva** za izvajanje lokalnih/regionalnih dejavnosti v okviru naprednih in eksperimentalnih razvojnih strategij za razvijanje **izvedljivega policentrizma** in posledično okrepitev teritorialne kohezije v Jugovzhodni Evropi proti nastajajočim razlikam.

Glede na vse to velja, da je ključnega pomena pospeševati uravnoveženo porazdelitev konkurenčnih območij rasti v območju sodelovanja skupaj z močnimi zunanjimi in notranjimi funkcionalnimi povezavami.

Namen tega območja posegov je izdelati celovite prostorsko razvojne strategije za okrepitev funkcionalnih območij kot nosilcev rasti in konkurenčnosti ter oskrbo partnerjev z orodji za formuliranje njihove vloge ter za ustanovitev novih partnerstev v teh območjih.

Ta poseg obravnava mnogostranska vprašanja, ki jih je mogoče razvrstiti v naslednje skupine:

Skupne akcije za oblikovanje in upravljanje "funkcionalne policentričnosti"

Namen je razvoj, izvedba in razširjanje konkretnih strategij in akcijskih načrtov ter izkoriščanje transnacionalnih znanj in veščin, da bi optimizirali obstoječo obsežno policentrično strukturo v smislu »funkcionalne policentričnosti«, pri čemer se manjša središča povežejo s privlačnimi območji rasti, izkoristijo svojo potencialno komplementarnost in tako postanejo **konkurenčna** ter zagotovijo **zadostno raven javnih storitev**.

V obstoječi policentrični strukturi so že prisotni vsi elementi, potrebni za razvoj **območja rasti** s »kritično maso«. Izziv oblikovati in uveljaviti strategijo za funkcionalno sodelovanje pomeni izkoristiti potencialno komplementarnost ter s povezavami, ki temeljijo na večjem sodelovanju, premagati geografske razdalje med različno velikimi mesti. To bi moralo temeljiti na analizi različnih funkcij in specializacij ter opredelitvi »**Kdo** se bo specializiral za **kaj**?« Funkcionalni potenciali bi se morali dopolnjevati med seboj. Izogibati bi se morali dodeljevanju javnega denarja za »napačne namene«. Za to bodo potrebne strateške izbire pri opredeljevanju in krepitevi »**območij rasti**« ter vzpostavljanju omrežij, ki jih povezujejo tako fizično (infrastruktura) kot kadrovske (krepitev usposobljenosti, znanja in veščin). Zemljevid Jugovzhodne Evrope naj bi prikazoval več medsebojno povezanih območij velike rasti, vsako od katerih si izklesuje svojo lastno nišo v evropskem (in svetovnem) gospodarskem prostoru. Vendar pa funkcionalna policentričnost vključuje tudi ustvarjanje »regionalnih mehanizmov kompenzacij« ter opustitev »militantne« tekmovalnosti.

Skupne akcije za podporo vodenja kot novega partnerstva v funkcionalnih območjih

Namen je razvoj struktur in zmogljivosti za razvoj **skladnih** politik, načrtov in pilotnih projektov za vse različne dejavnike, ki pospešujejo trajnostno rast in delovna mesta v funkcionalnih območjih.

Javni organi se vse bolj zavedajo vprašanja: Kaj se dogaja zunaj administrativnih meja (meja državne jurisdikcije), toda znotraj funkcionalnih povezav. Na upravljanje je mogoče gledati kot na proces sodelovanja, s katerim se angažira ustrezne deležnike za opredelitev in razvoj funkcionalnih območij. Sodelovanje je možnost, kako obdržati nadzor nad razvojnimi procesi in povrniti moč načrtovanju razvoja. Dejansko pa za učinkovito institucionalizirano ali neformalno sodelovanje obstajajo številne praktične omejitve, ki jih je treba obravnavati, med katerimi so nejasen zakonski okvir za sodelovanje, nizka raven sodelovanja med agencijami za gospodarski razvoj in regionalnimi razvojnimi agencijami; nepopolno razviti mehanizmi za medobčinske finančne kompenzacije in mehanizmi za sklepanje pogodb; pomanjkljivo upravljanje namenske rabe prostora. Takšen vidik upravljanja bi lahko predstavljal dodatno prednost za podeželske in predmestne občine, ki običajno nimajo možnosti za izražanje in zagovor svojih interesov proti vele mestnim območjem. Pozornost bi bilo treba posvetiti odnosom med mesti in podeželjem kot storitvam splošnega pomena za hitro upadajoča in starajoča se podeželska območja.

Primeri (večnivojskih) aktivnosti v okviru transnacionalnih partnerstev, ki jih je mogoče podpreti v tem območju posegov:

- Razvijanje skupnih akcijskih programov za funkcionalna območja, na primer skupaj z obsežnimi in participativnimi planskimi procesi, za boljše usklajevanje med občinskimi organi (tako centralnimi kot predmestnimi) ter podeželskimi in regionalnimi organi oblasti. Izdelava obvladljivih večdimenzionalnih konceptov, ki sprejemajo različne izzive v funkcionalnih območjih. Razvijanje celovite osredotočenosti na več ciljev hkrati: »trdovratne probleme« regionalnega razvoja (kot promet in urejanje poslovnih lokacij) bi morali dopolnjevati posegi za zagotavljanje kakovosti življenja, na primer na področju kulture, turizma in preživljanja prostega časa. Usmerjanje pozornosti na predpogoj za na znanju temelječe gospodarstvo: vprašanje usposabljanja. Razširjanje čistega prostorskega načrtovanja na regionalno gospodarsko načrtovanje in naložbe. Vzpostavljane sodelovanja z ustanovami na višji ravni in povezovanje ključnih projektov z močnimi programi na višji ravni. Deležniki v funkcionalnem območju naj bi združili svoje vire (finance, kadre, strokovno znanje) ter uskladili svoje dejavnosti. Ustvarjanje opaznih produktov (kot je vodnik za naložbe) za pridobitev politične podpore in zagotavljanje opaznosti v javnosti.
- Krepitev kooperativnih trženjskih dejavnosti, da bi zagotovili podporo gospodarskemu in regionalnemu razvoju ter pritegnili naložbe v transnacionalno omrežje regij.
- Celovit koncept urejanja poslovnih lokacij za funkcionalna gospodarska območja. Predstavljanje in usklajevanje razpršenih ponudb poslovnih lokacij, ki pokrivajo funkcionalno območje majhnih občin, oblikovanje poslovnih con na najprimernejših in dostopnih lokacijah.
- Oblikovanje boljših administrativnih postopkov za urejanje poslovnih lokacij. Optimiziranje in standardiziranje postopkov javnega odločanja v ekonomsko izvedljivem časovnem okviru; preglednost obveznosti in pogojev za zasebne investitorje (npr. zavezujoči priročnik o administrativnih postopkih za investitorje z razlago jasno opredeljenih in zanesljivih zahtev za razvoj); opredelitev »ključnih programskih področij« kot podlage za metode; vodenja

projektov; uvajanje priprave »akcijskih načrtov«, kar pomeni izdelavo »regionalnih poslovnih načrtov«.

- Ustvarjanje javnih skladov ali drugih primernih orodij za intervencije posege na trgu z zemljišči kot instrumenta javne zemljiške politike, da se »zavarujejo« zemljišča za namensko rabo.
- Okrepitev vključevanja zasebnih finančnih sredstev v proces izvajanja projektov na področju urbanega ali regionalnega razvoja z uporabo primernih oblik javno-zasebnega partnerstva, oblikovanje teles za upravljanje skladov za obnovo in razvoj centrov za vire
- Razvijanje mrež in drugih oblik sodelovanja med javnimi organi z namenom prihraniti investicijske stroške (npr. medobčinski industrijski parki)
- Pospeševanje sodelovanja in pooblaščenja javnosti, uvajanje varuhov človekovih pravic in teles, ki omogočajo ter pospešujejo policentričnost, razvijanje zmogljivosti (finančnih, vodstvenih, političnih) za decentralizacijo, ustanavljanje »predmestnih uprav« kot vmesnikov med mesti in podeželjem.
- Ustvarjanje mrež regionalnih razvojnih agencij, ki bodo pospeševale celovite pristope za izboljšanje zmogljivosti posameznih partnerjev.
- Polno izkoriščanje modernih informacijsko-komunikacijskih tehnologij za zagotavljanje podpore dobremu upravljanju mest ter trajnostnemu urbanemu razvoju.
- Razvijanje sodelovanja, ki ni osredotočeno le na gospodarska vprašanja in vprašanja v zvezi z infrastrukturo, temveč na vse urbane funkcije, kot so kultura, izobraževanje, znanje in socialna infrastruktura.

5.4.3 Spodbujanje uporabe kulturnih vrednot za razvoj

Programsko območje je bogato s kulturnimi vrednotami in možnostmi za turizem. Urbani razvoj ne more potekati v »kulturnem vakuumu«. Zato mobilizacija **kulturnih vrednot** v kontekstu urbanega razvoja predstavlja priložnost za promocijo lokalne identitete in za to, da mesta Jugovzhodne Evrope postanejo privlačna za življenje in delo.

Namen tega območja posegov je vključitev kulturnih vrednot kot neločljivega dela programskega območja v načrtovalsko razvojne procese urbanih središč in poselitvenih sistemov.

Transnacionalne aktivnosti naj bi podpirale skupno ohranjanje in izkoriščanje kulturnih vrednot kot razvojnega dejavnika ter vira za trajnostni turizem.

S projekti naj bi zagotovili, da bi začete aktivnosti prispevale k razvoju endogenih potencialov ter posredno in neposredno ustvarjale prihodek in delovna mesta.

Primeri (večnivojskih) aktivnosti v okviru transnacionalnih partnerstev, ki jih je mogoče podpreti v tem območju posegov:

- Izboljšanje dobrih politik, oblikovanja programa in krepitev zmogljivosti za skupno ohranjanje in izkoriščanje kulturnih vrednot;

- Izboljšanje skupne promocije zgodovinskih krajev, skupnih strategij označevanja in komuniciranja, razvoja konceptov transnacionalnega trženja mest za zgodovinska središča;
- Transnacionalno združevanje posebnega strokovnega znanja, npr. za boljše upravljanje arheoloških najdišč;
- Usklajeni pristopi pri ohranjanju kulturne dediščine skupaj s skupnim strokovnim usposabljanjem (ustvarjanje podatkovnih baz, kartografiranje in nadziranje kulturnih znamenitosti, restavratorske tehnike ter uporaba informacijsko-komunikacijskih orodij);
- Spodbujanje kulturnega turizma, na primer z razvijanjem kulturnih poti;
- Podpiranje izobraževanja tako na področju tradicionalnih materialov kot pri upravljanju kulturnih virov;
- Razvijanje javno-zasebnih partnerstev v civilni družbi za obnavljanje znamenitosti;
- Izboljšanje dožemanja dediščine s pomočjo novih medijskih orodij.

5.5 Prioritetna os 5: Tehnična pomoč za podpiranje izvedbe in krepitev zmogljivosti

Vsebinski okvir

Na splošno programi transnacionalnega sodelovanja predstavljajo poseben izziv za tehnično pomoč. **Program transnacionalnega sodelovanja Jugovzhodna Evropa se zdi najbolj zahteven med njimi.**

Program se sooča z **dodatnim izzivom**. Območje programa je na jugozahodnem robu Evropske unije, kjer je zbranih več držav kandidatki ter potencialnih kandidatki ter partnerskih tretjih držav, in s tem sega daleč preko meja EU. Vodstvo programa naj bi jih podpiralo, da se v celoti vključijo v sodelovanje na projektih. To se zlasti nanaša na države zahodnega Balkana, Ukrajino, Moldavijo in Turčijo. **Veliko tveganje – ki presega sredstva vodstva programa** – predstavlja pomanjkanje usklajenosti predpisov in zakonskih standardov.

Cilji prioriteten osi in posledični operativni cilji

V luči teh zahtev je cilj 5. prioritete osi podpirati izvedbo programa ter povečati zmogljivosti institucij in upravičencev v programskem območju za transnacionalne aktivnosti.

Prioritetna os 5 si prizadeva doseči predvsem dva operativna cilja:

- zagotoviti **osrednje vodstvo** za izvedbo programa (izvajanje programa ter sklepanje pogodb, priprave, spremljanje, vrednotenje in kontrola),
- izvesti **spremljevalne dejavnosti** za podporo nastajanju in izvedbi visoko kakovostnih, v rezultate usmerjenih transnacionalnih projektov ter spodbujati **udeležanje** rezultatov projektov.

Kot je podrobno opisano v **poglavju 7.7 (Posebna pravila za izvrševanje programskega proračuna za Tehnično pomoč)** bo tehnična pomoč uporabljena za aktivnosti, ki so potrebne za učinkovito in tekoče upravljanje in izvajanje programa v skladu s 46.členom Splošne uredbe⁷.

Tehnična pomoč bo pokrila tudi stroške za »Priročnik za izvedbo« (poseben dokument) in stroške za pripravo naslednjega programskega obdobja.

Tehnična pomoč se dopolni, da se po potrebi zagotovi okoljski monitoring programa glede na poročilo celovite presoje vplivov na okolje in zlasti v primerih, ko ukrepi okoljskega monitoringa ne zadostujejo.

Ker gre tu za posebno potrebo programskega območja, bi morala tehnična pomoč podpirati **spremljevalne dejavnosti za spodbujanje sodelovanja, ustvarjanje projektov ter izbiro projektov** z dejavnostmi, kot so (**okvirno**): akcije za ozaveščanje, razvijanje metodologij in orodij za prepoznavanje območnih potencialov, iskanje skupnih interesov ter skupne identitete, aktivno podpiranje širjenja informacij o sodelujočih partnerskih državah ter o območju sodelovanja, delo medijev.

K večjemu pomenu in učinkovitosti izvedbe programa pa bodo prispevali zlasti ciljno usmerjeni razpisi, seminarji, študije, letna konferenca, publikacije in promocija programa.

⁷ Uredba Sveta (ES) št. 1083/2006 z dne 11. julija 2006 (OJ L 210 str. 25)

Ena od slabosti večine programov v obdobju 2000 – 2006 je **težavno prenašanje izkušenj** izven sofinaciranih partnerstev. S projekti se pogosto razvije dragoceno znanje, orodje, dobra praksa in tehnike, kar pa ni dovolj dodelano in razširjeno, da bi lahko ustvarilo dodano vrednost za širšo skupino upravičencev. Zato morajo biti v novem programu predvideni posebni ukrepi in orodja za **udejanjanje rezultatov projektov** v korist novih in tekočih projektov ter za deležnike, strokovnjake, ustvarjalce in izvajalce politik v vseh regijah. Pomemben zaveznik pri teh prizadevanjih je okvir strukturnih skladov, bodisi v državah članicah ali v kandidatkah in potencialnih kandidatkah, kar poudarja skupne potrebe in skrbi na različnih področjih, ki jih obravnava Operativni program.

Ti ukrepi **lahko vključujejo (okvirno)**: izmenjave med enakopravnimi partnerji, posvetovanja s predhodniki, pobude s strani vodij (na ravni programa in projektov), aktivno razreševanje tematskih vprašanj izjemnega pomena, proaktivno spodbujanje regij (npr. z urejanjem partnerskih podatkov), sprejemanjem naprednih orodij in metodologij za zvečanje inovacijskega potenciala in opaznosti programa. Pomembno orodje bo vzpostavitev projektnih baz podatkov, ki bodo zagotavljali informacije o vsebini in poteku.